

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

I Всеукраїнська науково-практична конференція,
присвячена 55-річчю кафедри
фінансів і банківської справи

27 КВІТНЯ 2023 Р.

М. ВІННИЦЯ, УКРАЇНА

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету	ЮРЧИШЕНА Людмила Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри фінансів і банківської справи.
Заступник голови комітету	ПОЛЩУК Наталія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи.
Відповідальний секретар оргкомітету	КОЗЛОВ Вадим Петрович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи.
Члени організаційного комітету:	ОРЕХОВА Тетяна Вікторівна, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету. ДОРОНІНА Ольга Анатоліївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та поведінкової економіки. САМОРОДОВ Борис Вадимович, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. КРУПКА Михайло Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка. СЛАТВІНСЬКА Марина Олександрівна, доктор економічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри фінансів Одеського національного економічного університету. ПАНУХНИК Олена Віталіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки і фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. ВОЛКОВА Неля Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи. ВОЛКОВА Валерія Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи. МАТВІЙЧУК Вікторія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи.

А 437 Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України». Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 182 с.

У збірнику розміщені тези доповідей з актуальних проблем розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України, що включають проблеми дослідження щодо: особливостей фінансових відносин в умовах воєнного стану; актуальних питань теорії й практики фінансів, банківської справи та страхування в умовах цифрового розвитку суспільства; розвитку фінансового ринку в умовах цифровізації економіки; інноваційних векторів розвитку банківської системи; державних фінансів і податків повоєнного суспільства.

Наведені у збірнику тези доповідей будуть корисними для наукових співробітників, викладачів закладів вищої освіти, практиків, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 336:[330.341.1:004](477)(063)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	8
<i>Zhytar M. O.</i> KEY STAGES OF UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY PLAN IN THE POST-WAR PERIOD	8
<i>Laktionova O. A., Karpova T. S.</i> MODERN TRENDS IN THE FUNCTIONING OF THE DOMESTIC BANKING SYSTEM DURING THE WARTIME PERIOD	10
<i>Matushevskiy O. V.</i> THE STATE OF FINANCIAL SECURITY OF BUSINESS ENTITIES IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION	13
<i>Волкова Н. І., Шпунярьська Т. І.</i> АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКІВ УКРАЇНИ	16
<i>Темник В. Ю.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	19
<i>Волкова Н. І., Дудар В. М.</i> ВПЛИВ УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ	21
<i>Горінний М. Л., Гривківська О. В.</i> ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	23
<i>Кульчицький М. І., Коваленко С. В.</i> ЗРОСТАННЯ ЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО СТАНУ	26
<i>Юрчишена Л. В., Побережна А. Р.</i> ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	29
<i>Юрчишена Л. В., Карпов Д. О.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ КАПІТАЛУ	32
<i>Нікітін А. В.</i> КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИЙ ПЕРІОД	34
<i>Слатвінська М. О.</i> МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ	37
<i>Крупка М. І., Руцишин М. О.</i> НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ	40
<i>Волкова Н. І., Довгань Р. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	43
<i>Поліщук Н. В., Мацідон В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	46

Козлов В. П., Зозуля Ю. О. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	48
Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	50
Юрчишен Д. В., Козлов В. П. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	53
Панухник О. В. ПРІОРИТЕТНІ КОНЦЕПТИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В ПРИЗМІ РОЗГЛЯДУ ДЕРЖАВНИХ ІНІЦІАТИВ ІЗ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	55
Юрчишена Л. В. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	58
Юздепська А. А., Поліщук Н. В. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	61
Волкова Н. І., Бартош А. А. РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	63
Волкова В. В. РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	66
Яворська Ю. Л., Матвійчук В. І. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ АКЦІЙ В УКРАЇНІ	69
Поліщук Н. В., Заболотна Я. В. УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	72
Шикіна Н. А. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	74
Юрчишена Л. В., Синусик А. Т. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	77
СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИКИ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	81
Ryzhova A. M. FINANCIAL RISKS FOR INTERNATIONAL BUSINESSES.....	81
Мотник О. Р., Гривківська О. В. АНАЛІЗ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМІРЮВАННЯ ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РІВНІ ПІДПРИЄМСТВА	84

<i>Маслій О. А., Максименко А. П.</i> ЗАГРОЗИ ТА ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ГЕНЕРАЦІЇ МОВИ У МОБІЛЬНОМУ БАНКІНГУ	87
<i>Карна М. Б.</i> МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	90
<i>Краківський Ю. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ	92
<i>Сенюк О. І.</i> ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	95
<i>Волкова Н. І., Янішевський Б. С.</i> ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКИ В РОЗРАХУНКАХ	98
<i>Волкова Н. І., Криворучко А. С.</i> ОЦІНКА ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ВИКОРИСТАННЯМ ГОТІВКИ ТА ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ	101
<i>Хома В. Я.</i> ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ.....	104
<i>Панчишин М. А.</i> ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	106
<i>Курганська Е. І.</i> ПЕРЕВАГИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В СИСТЕМІ КАЗНАЧЕЙСТВА	109
<i>Курганська Е. І., Єрошенко О. Б.</i> СПЕЦИФІКА КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ВИДАТКАМИ	113
<i>Щербата А. В., Волкова В. В.</i> СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ КРЕДИТУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.....	118
<i>Волкова В. В., Маніта А. А.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	121
<i>Мельник В. Є., Волкова В. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕФІНІЦІЇ «СТРАХОВИЙ РИНОК»	124
<i>Поліщук Н. В.</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	126
СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	130
<i>Matviychuk V. I.</i> PRINCIPAL ASPECTS OF EVALUATING THE EFFICIENCY OF THE FUNCTIONING OF THE FINANCIAL MARKET	130

<i>Козлов В. П., Бурденков М. І.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ	133
<i>Коваленко В. В.</i> РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ	135
<i>Поліщук Н. В., Шафорост В. В., Корнієнко К. К.</i> РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	137
<i>Матвійчук В. І., Флуд Д. В.</i> ФІНАНСОВА ІННОВАЦІЙНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ІСНУЮЧІ РИЗИКИ	140
СЕКЦІЯ 4. ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	142
<i>Волкова Н. І.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	142
<i>Худолій Ю. С.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BIG DATA У БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ.....	144
<i>Козлов В. П., Дем'янчук Р. В.</i> ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ	147
<i>Козлов В. П.</i> НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ	149
<i>Синенко В. М.</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	151
<i>Кужелєв М. О.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕЗЕРВНИХ ВАЛЮТ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	153
СЕКЦІЯ 5. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ І ПОДАТКИ ПОВОЄННОГО СУСПІЛЬСТВА.....	156
<i>Vankovych D.</i> GREEN BANKING IN THE FINANCIAL POLICY IMPLEMENTATION MECHANISM OF CLIMATE ADAPTATION OF UKRAINE'S ECONOMY	156
<i>Діброва О. Л., Погорєлова М. Ю.</i> SWOT-АНАЛІЗ ПРОГРАМИ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	158
<i>Юрчишена Л. В., Цимбалюк К. С.</i> МАЙНОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ТА МЕХАНІЗМ СПЛАТИ	161

Юрчишена Л. В., Борачук В. І. НАДХОДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	164
Підхомний О. М., Ревак І. О. ПЕРСПЕКТИВИ CASE-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ	167
Глушко А. Д., Пиріг Я. М. ПОДАТКОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	170
Слатвінська М. О., Шатковська Є. О. ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	173
Слатвінська М. О., Мишалова Ю. О. ПРОБЛЕМИ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	175
Андрузська К. О., Слатвінська М. О. ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТІВ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ	178

СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Zhytar M. O.

Doctor of Economics, Professor, First vice-rector
of International European University

KEY STAGES OF UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY PLAN IN THE POST-WAR PERIOD

Introduction. Ukraine's Recovery Plan is a potential synergy on the way to EU integration, which duly stipulates the objectives of EU integration, synchronization of the Ukrainian legislation with the Copenhagen Criteria and mutual access to markets. Post-war reconstruction is considered as a tool for achieving Ukraine's compliance with the EU rules and standards.

Purpose of the paper. To analyze the key stages of Ukraine's Economic Recovery Plan in the post-war period.

The main part. The presented Recovery Plan substantiates the definition of urgent actions and the proper assessment of financing needs. Besides primary military needs, the Government focuses on the following urgent projects: accumulation of gas reserves in storage facilities, elimination of bottlenecks in rail, road and Danube export routes to/from the EU, restoration of the destroyed social infrastructure, attracting financing sources for the state budget, providing small and medium-sized enterprises with critical wartime financing, providing agricultural producers with low-cost financing and product storage facilities, transformation of the anti-corruption system, implementation of the law enforcement reform, centralization and digitalization of state registers, digitalization of all key public services, synchronization of the antitrust legislation with European best practices, etc. [1].

The Recovery Plan looks too ambitious in terms of macroeconomic assumptions and forecasts. The Government expects that annual real GDP growth rates will exceed 7 % over the next ten years and that nominal GDP will reach 500 billion USD in 2032.

The comparative analysis of GDP of different countries based on the International Monetary Fund data [2] shows that Bosnia's nominal dollar GDP grew 3.1 times between 1996 and 2005, while Croatia's GDP grew 2 times between 1994 and 2003. The lack of reliable data on Kosovo and Afghanistan made it impossible to analyze the post-war GDP dynamics of these countries. It is interesting to mention the case of Iraq whose nominal GDP grew 13.8 times between 2003 and 2012. However, the Iraqi experience is unique in many aspects, including the fact that the country greatly benefited from the oil price boom of the early 2000s. Therefore, the Ukrainian Government's forecast for the 5-fold increase in Ukraine's nominal GDP in dollar equivalent by 2032 is super-

optimistic. On the other hand, the annual real growth rate of more than 7 % is realistic or achievable, assuming that the devastation caused by the war won't be gigantic and that the Government will successfully implement structural reforms and attract foreign aid.

Another problematic aspect of the Recovery Plan is the distribution of total financing between sectors and different programs. In some cases, it is unclear and insufficiently justified. For example, defense and security financing is supposed to be 50 billion USD, including military aid from allies obtained by Ukraine in 2022. Experience of countries that have faced armed conflicts shows that such measures are expensive and can greatly exceed the amount of official development assistance. In Bosnia and Herzegovina, for example, total Official Development Assistance payments [3] amounted to about 6.8 billion USD between 1996 and 2004, while international defense and security assistance exceeded 18 billion USD. Besides, the majority of these funds went to support international military and security formations.

Unlike the defense and security sector, one is going to allocate the significant amount of resources for the program providing businesses with access to financing (75 billion USD). The most important components of the program include: 1) development of secured financing to stimulate mortgage lending by supporting microfinance institutions and financing institutional investors (40 billion USD); 2) recapitalization of banks to support credit growth (15–20 billion USD). The choice of such priorities for Ukraine's post-war reconstruction is doubtful, and the funds for their implementation are enormous.

Another obvious disadvantage of the Recovery Plan is the duplication and insufficient coordination between different programs. Besides, it is hard to consider the priorities of some of these programs right. Let's take, for example, agriculture and ferrous metallurgy considered by the authors as value-added sectors of the economy and being entitled to a wide set of privileges. The choice of priority industries within these programs is outdated and most likely based on current business interests. The Government estimates the financing needs for the development of priority industries and agriculture at 50 billion USD. However, the Plan specifies neither the sources of their financing, nor the forms of capital inflow, nor the full range of tools for achieving the goals [4].

The Plan stipulates that the Government is going to initiate the financing of exporters, particularly using the Export Credit Agency mechanism, and enhance innovative activities by financing the cooperation between producers and scientific institutions. The establishment of the Fund for Structural Transformations of the National Economy or the Reconstruction and Development Bank is not formulated as a clear task but is mentioned only as a possibility.

According to the Recovery Plan, less than 0.1 billion USD (within the entire period) will be allocated for the system of grants for researchers focused on specific results, and less than 0.1 billion USD will be allocated for the establishment of Centers

of Excellence in cooperation with leading international centers. However, the reality is that the development of modern production is hardly possible without significant financing of research, solutions, innovations, and technology.

Conclusions. A significant disadvantage of the Recovery Plan is the lack of harmonization of various political initiatives in the context of the national budget. In particular, the economic recovery section clearly states, “Reducing the fiscal burden on businesses and the population to a level stimulating the economic growth, namely no more than 30 % of GDP”. However, the tax reduction is incompatible with huge investments in the infrastructure, compensation for losses caused by the war, and massive fiscal support for businesses in priority sectors. Undoubtedly, tax incentives can be introduced as a short-term urgent measure in emergency conditions. But the Recovery Plan is long-term and implies deep structural reforms. In such conditions, the current level of tax burden in Ukraine is fairly acceptable (compared to other European countries), and fiscal sustainability problems make the planned tax reform unreasonable. The increase in the budget deficit as a result of tax reduction is also inconsistent with the reduction in the national debt, which is specified in the Recovery Plan.

REFERENCES

1. Zhytar M., Lisnichuk O. Prospects of Integration of the Ukrainian Economy into the European Economic Area. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. Vol. 9. № 3. P. 86–93.
2. The Economist. URL: <https://www.economist.com/>
3. Official development assistance. URL: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/>
4. Житар М. О. Фінансова архітектура економіки України в умовах глобальних трансформацій: монографія. Чернігів: ЧНТУ. 2020. 352 с.

Laktionova O. A.

Doctor of Economics, professor,
state expert of Directorate of professional pre-higher,
higher education of Ministry of Education and Science of Ukraine

Karpova T. S.

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Finance and Banking Department
of Vasyl' Stus Donetsk National University

MODERN TRENDS IN THE FUNCTIONING OF THE DOMESTIC BANKING SYSTEM DURING THE WARTIME PERIOD

Introduce. From the end of February 2022, a martial law was announced in Ukraine and initiated significant upheavals, challenges and uncertainties in the domestic banking system. But, despite the difficulties, National Bank is trying to make the neces-

sary stabilizing decisions, and the commercial banks are trying to overcome their own needs and comply with the regulations. Today the banking system is forced to adapt quickly to economic changes, counteract the consequences of the pandemic, work in war conditions and introduce new services in the era of digitalization.

The aim of this article is a definition of modern trends in the functioning and structure of the domestic banking system in wartime conditions.

The main part. Today the Ukrainian economy and the banking system in particular, face new challenges and problems caused by the war: the impossibility of normal functioning, the destruction of critical infrastructure, power outages, air alarms, the outflow of customers, deterioration in the level of their services. That's why commercial banks set new priorities for their development, which are aligned with the standards and requirements of the NBU. In the period of martial law in Ukraine National Bank prepared resolution № 18 in order to ensure stable operation of the banking system and amendments to it, which is grouped in table 1.

Table 1 – Resolution of the Board of the NBU and amendments to it

Resolution № 18	Amendments to Resolution № 18
<ul style="list-style-type: none"> • banks should continue all operations to the restrictions stipulated by this Resolution; • all cashless payments should be made without limitation; • release of cash from client accounts in foreign currency should be prohibited (with exceptions); • cash withdrawals from client accounts should be limited to UAH 100,000 per day (with exceptions); • payments to and by the Ukrainian government should be made without restrictions, in accordance with legislation governing this special period; • ATMs should be supplied with cash without any restrictions; • uninterrupted access to safe deposit boxes should be provided; • the NBU should provide unlimited cash support; • the NBU should provide unsecured refinancing to banks to maintain liquidity without restrictions on its amount for up to 1 year with the possibility of extension for one year; • suspend the operation of the FX market of Ukraine, except for operations of selling foreign currency to customers; • National Bank fixed the official exchange rates as at 24 February 2022; • introduce a moratorium on cross-border foreign currency payments (with exceptions); • banks should stop debit transactions on the accounts of the residents of the state that effected the armed aggression against Ukraine; • banks issuing e-money should suspend issuance of e-money, replenishing e-wallets with e-money, and e-money distribution [1] 	<ul style="list-style-type: none"> • identified cases where authorized institutions are allowed on behalf of clients to trade in currency valuables, as well as the procedure for these transactions; • suspended, until a special decision, the calculation of the reference value of the hryvnia exchange rate against the US dollar in accordance with the agreements concluded in the FX market of Ukraine as of 12 p.m.; • identified cases where authorized institutions are allowed to carry out cross-border transfers of currency valuables from Ukraine on behalf of clients; • prohibited authorized institutions from conducting any FX transactions in which: <ol style="list-style-type: none"> 1) russian rubles and belarusian rubles are used; 2) the participant of said transactions is a legal entity or an individual based in the Russian Federation or in the Republic of Belarus; 3) the participants of said transactions intend to meet commitments to legal entities or individuals based in the Russian Federation or the Republic of Belarus; • established a procedure for conducting the NBU's daily transactions to purchase US dollars from banks; • authorized banks to sell foreign currency to customers at the expense of their own currency position in order to fulfill their customers' obligations to other banks under credit agreements (including interest); • authorized banks that have currency valuables in their vaults at the time of the adoption of this Resolution, to sell said currency valuables to customers, provided that the amount of such sales does not exceed said level of currency valuables [2]

Now it is clear, that in a difficult period the basis of the country's economic security is the banking sector. To compare the number of existing banks in recent years, it should be noted that in 2019 there were 77 banks, in 2020 – 75, in 2021 – 74, in 2022 – 71 [3]. During the period of armed aggression, only two banks left the market for economic reasons, two banks stopped functioning due to belonging to Russian Federation. At the same time, the emission is absolutely inevitable during such war: budget expenses have doubled due to the war. The money supply is growing more slowly (+ UAH 230 billion) than the money being printed (+ UAH 310 billion) [4]. In 2022 nine banks successfully passed stress tests, most of them with foreign capital, as well as the state-owned Privat-Bank. PUMB and A-Bank also did not need capitalization [5].

Ukrainian Commercial banks continue to invest their own funds in government securities and deposit certificates of the National Bank of Ukraine due to their high interest rate, thereby supporting its profitability and capitalization. In turn, commercial banks invest less in Bonds of domestic state loans of Ukraine, placed by the Ministry of Finance due to lower profitability. From June 2022 NBU unexpectedly raised the discount rate from 10 % to 25 % per year. The bond rates at a maximum level of 14–16 % stopped to be attractive for a significant part of potential investors. Then the actual financing of the state budget deficit with the NBU funds began, which is a direct way to inflation and conflict between NBU and the Ministry of Finance. In our opinion, it is necessary to limit the support of banks through the instrument of NBU deposit certificates, because in the conditions of a fixed exchange rate, the function of eliminating currency risks through deposit certificates is not of significant importance. In the same way, there should be no “excess” lending in the conditions of war, since public finances critically lack liquidity for survival [6].

It is also important to say about anti-crisis decisions of the regulator, which are based on three key principles:

- protection of the interests of bank customers, especially depositors (banks must maintain access to their own and credit funds of customers, the ability to make payments and transfers);
- support for banks activity and their liquidity (the negative impact of hostilities on banks performance should not lead to banks being declared insolvent);
- transparency of reporting, reflecting the real financial condition of banks (in the absence of reliable and transparent reporting to the regulator, it will be difficult to implement effective measures to improve the banking system after the war) [7].

Conclusions. In our opinion, the renewal of Ukraine should include: the renewal of large-scale lending, the development of the mechanism of the national economy financing, the protection of physical and legal foundations by the cost of the World Bank. State should promote the development of relocated enterprises and housing construction programs, the restoration of destroyed enterprises and infrastructure. The banking sys-

tem will play the main role and should help to compensate the value of the lost property of the population. However, this role must be confirmed by capitalization, high liquidity, stability and sustainability. The most important thing for commercial banks now is to preserve the trust of customers and increase their number, expand the range of banking products and promote the implementation of the state program of energy efficiency and energy saving, developing new types of loans.

LITERATURE

1. National Bank of Ukraine. URL: https://bank.gov.ua/en/legislation/Resolution_24022022_18
2. NBU Makes Changes to Resolution No. 18. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/vneseno-zmini-do-postanovi-vid-24-lyutogo-2022-roku-18-pro-robotu-bankivskoyi-sistemi-v-period-zaprovadjennya-voyennogo-stanu>
3. Key performance indicators of banks. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/2019-01/>
4. Six months of war: what is the state of the economy? URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/pivroku-vijny-v-yakomu-stani-ekonomika/>
5. The National Bank published the results of the assessment of sustainability in the context of banks. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-oprilyudniv-rezultati-otsinki-stiykosti-v-rozrizi-bankiv>
6. Danylyshyn B. Where to get financial resources to support the military economy and defense. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/16/687087/>
7. Dadashova P. Financial defense of the country. How the banking system works during the war. *Economic truth*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104>

Matushevskiy O. V.

Master's student (higher education applicant)
Program «Finance, Banking and Insurance»
of Vasyl' Stus Donetsk National University

THE STATE OF FINANCIAL SECURITY OF BUSINESS ENTITIES IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION

Introduction. The state of financial security of business entities in the country is an important factor of independence and sustainability. Ensuring financial security enables the state to solve its economic problems at all levels. The issue of financial security is of particular importance in the context of economic instability, crisis, and the military and political situation in Ukraine. In the context of ensuring financial security, it is important to understand that the digital world is developing rapidly. At the current stage of development of the economic space, the economy is undergoing a digital transformation. This process brings with it the possibility of certain risks and threats to business entities. Digitalization necessitates changes and adaptation to new operating conditions, ensuring stability and security of economic potential. Accordingly, it is worth paying attention to the issue of financial security as a key element of economic stability in the digital environment.

The aim is to study the impact of digitalization on the activities of business entities and the organization of their financial security system to formulate a definition of financial security, outline the advantages and identify the problems of enterprises' functioning in the digital economy.

The main part of the thesis. The concept of financial security of an enterprise does not have an unambiguous interpretation and is considered by different authors as:

- a component of the economic security of an enterprise, which consists in the presence of its financial condition, characterized by the balance and quality of financial instruments, technologies, and services; resistance to threats [1];
- financial and economic condition that ensures the protection of financial and economic interests of the enterprise from internal and external threats and creates the necessary financial and economic prerequisites for sustainable development in the current and long-term periods [2];
- quantitatively and qualitatively determined level of the financial condition of the enterprise, which ensures stable protection of its priority, balanced interests from real and potential threats of external and internal nature [3];
- the ability of a business entity to carry out its economic, including financial activities, efficiently and sustainably using a set of interrelated diagnostics, instrumental and control measures of a financial nature, which should optimize the use of financial resources, ensure their proper level, and mitigate the impact of risks of the internal and external environment [4].

The transformation of the traditional economy into a digital one is because the main resource of the digital economy is information presented in a digital format (data, software products, knowledge, etc.), and, unlike material resources, it is inexhaustible. The digital economy fundamentally changes both the nature of products (goods) and services that are intangible in nature and tangible, and the system of relations based on the interaction of economic entities using automation tools, which allows scaling the business and not depending on the location of the supplier and consumer of products [5].

Table 1 – Aspects of the digital economy

Positive aspects	Negative aspects
<ul style="list-style-type: none"> – expanding sales channels; – creation and development of fundamentally new markets for goods and services; – simplifying the process of monitoring and analyzing the performance of business entities through the introduction of information technology; – accelerating the automation of production and business processes, which leads to an increase in labor productivity; – optimization of the production cycle and formation of the value chain based on an integrated approach; 	<ul style="list-style-type: none"> – information openness leads to vulnerability to malicious influences and cyberattacks; – there are risks of software failure; – intentional harmful actions of unauthorized persons; – increased requirements for staff qualifications; – disappearance of some traditional professions as a result of automation of relevant labor operations and simultaneous emergence of new professions; – increasing dependence on leading companies in the field of digital technologies, growing techno-

Positive aspects	Negative aspects
<ul style="list-style-type: none"> – simplifies the processes of interaction between the organization and external partners; – digitization of information processes and maintenance of a unified information base of the organization 	logical gaps, significant changes in the organization's business models require significant costs and entail certain financial and business risks

Digitalization of the economy, on the one hand, has a positive impact on the activities of enterprises, and on the other hand, it creates threats that were not significant in the traditional economy. It causes fundamental changes in the activities of an enterprise, which necessitates considering new aspects of digital reality for the formation and implementation of the enterprise financial security system.

The financial security system of an enterprise is changing and requires significant attention to the protection of information assets. That is why information systems and technologies, which are a set of software and hardware tools and methods for producing, transmitting, processing and consuming information, should be used to ensure the information and, accordingly, the financial security of an enterprise.

For business, digital transformation, on the one hand, creates new opportunities and provides additional management levers, expands the scope of business entities, and on the other hand, causes new challenges and threats to further development [6].

Conclusions. Thus, digitalization is a qualitatively new paradigm for the development of the economy and society and is driving the transformation of all areas of production. In the process of digital transformation, the format of manufactured products, approaches to the development and production of such products are changing, a new way of life is being formed, which is determined by new formats of business processes, digital products, digital markets, and relationships between business entities, which creates the need to rethink approaches to enterprise security and adapt the financial security mechanism to the requirements of the digital environment. The mechanism of financial security of an enterprise in the digital economy is developed as a set of interrelated principles, tasks, and methods of influencing the process of developing management decisions.

LIST OF REFERENCES

1. Chibisova, I. V., & Ivashyna, Ye. M. The mechanism of financial security of the enterprise. *Proceedings of the National Aviation University*. 2011. № 31. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/347> (date of application: 23.04.2023).
2. Moiseienko, I. P., & Marchenko, O. M. Management of financial and economic security of the enterprise. 2011. Lviv.
3. Blank, I. A. Management of financial security of the enterprise. 2006. Kyiv: Nika-Centr and Elga.
4. Vasylytsiv, T. Financial and economic security of enterprises of Ukraine: strategy and support mechanisms. 2012. Lviv.
5. Maleki, E., Belkadi, F., Bernard, A. Systems engineering as a foundation for PSS development project: motivations and perspectives. *Procedia CIRP*. 2017. Vol. 64.
6. Mehed, A. M., Varnalii, Z. S. Bulletin of the University of Banking: collection of scientific works No. 3, 2021. Kyiv.

Волкова Н. І.
канд. екон. наук, доцент
ДонНУ імені Василя Стуса

Шпунярьська Т. І.
магістрант
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

Вступ. Основу системи ринкових відносин становить банківський сектор, який забезпечує стабільність економіки країни, здійснюючи перерозподіл фінансових ресурсів між такими учасниками ринку як держава, суб'єкти господарювання, а також фізичні особи.

Високий рівень ліквідності та капіталізації дають можливість банкам збільшувати кредитування, що допомагає підтримувати сталий розвиток та здійснювати відновлення економіки.

Рушійною силою в успішній роботі будь-якого банку є його кредитна діяльність. Кредитна діяльність – це сукупність дій, спрямованих на формування необхідних обсягів кредитних ресурсів через залучення коштів юридичних і фізичних осіб та розміщення цих ресурсів на кредитному ринку з дотриманням загальноприйнятих принципів та наявних правових норм [1]. Ключовим показником, який характеризує ефективне управління кредитною діяльністю банку, є розмір кредитного портфелю.

Метою роботи є дослідження стану банківського кредитного портфелю в Україні.

Основна частина. На ринку банківських послуг за останні шість років відбулося скорочення кількості банківських установ на 18 %, що пов'язано зі втраченою можливістю виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, а також деякі банки не дотримувалися вимог фінансового моніторингу (рис. 1). Зменшилася кількість українських банків, а банки з іноземним капіталом (в тому числі з повним іноземним капіталом) тримаються відносно стабільно, але також мають тенденцію до скорочення, але більш повільними темпами.

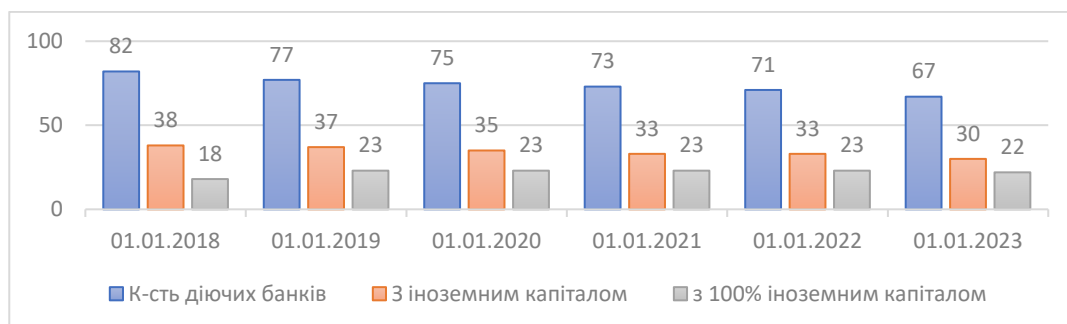

Рисунок 1 – Кількість діючих банків України, од.

Джерело: складено автором на основі [2]

Обсяги кредитного портфелю банків, як можна побачити з рис. 2, мають нестабільну тенденцію, але на 01.01.2023, порівняно з 01.01.2018, відбулося його збільшення на 3,7 %, але порівняно з минулим роком – скорочення на 1,4 %. Частка непрацюючих кредитів мала позитивну динаміку до зменшення, і протягом 2018–2022 рр. зменшилася на 25 %, але станом на 01.01.2023 вона збільшилася на 8 %, порівняно з попереднім роком, що могло бути пов’язане з нестабільною економікою України через збройну агресію – велика кількість позичальників була не в змозі сплачувати регулярні платежі або виставлені відсотки за користування кредитними коштами. В розрізі групи банків найбільшу частку кредитного портфелю мають банки з державною часткою – 55 %, тоді як банки з іноземним капіталом – 27 %, а найменше – банки з приватним капіталом – 19 %.

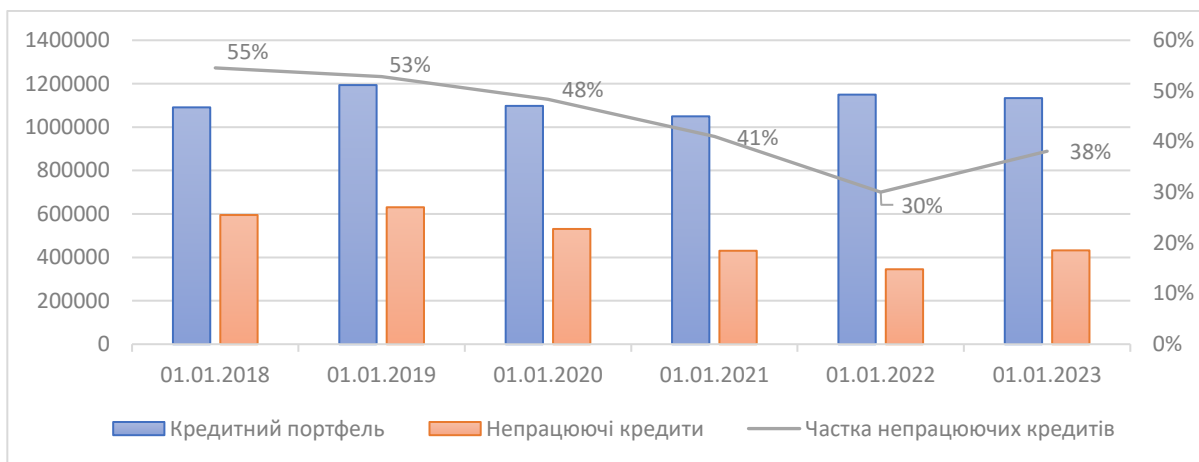

Рисунок 2 – Обсяг кредитного портфелю банків, млн грн

Джерело: складено автором на основі [2]

Оскільки кредитна діяльність є високоризиковою, банки створюють резерв під кредитні ризики, щоб зменшити фінансові збитки. На рис. 3 можна побачити, що частка резерву під кредитні ризики має тенденцію до зменшення щорічно за останні п’ять років, але станом на 01.01.2023 резерв збільшився на 14,4 %.

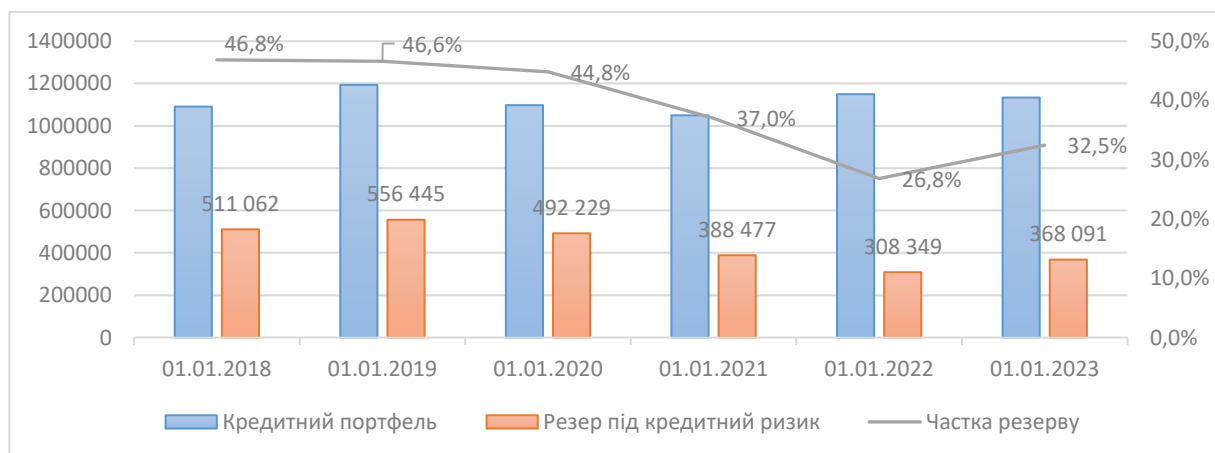

Рисунок 3 – Резервування кредитних ризиків, млн грн

Джерело: складено автором на основі [2]

У структурі кредитного портфелю вагоме місце займають кредити надані корпоративному сектору – приблизно 80 % (хоча мають нестабільну тенденцію); кредити надані фізичним особам займають у структурі приблизно 16 % і щорічно зростають, за винятком 2023 р., коли вони зменшилися на 12 %; міжбанківські кредити займають у кредитному портфелі 2 %, і їх обсяг збільшується; кредити, які надані органам державної влади займають у структурі невагому частку до 1 %, але мають позитивну динаміку до зростання (див. рис. 4).

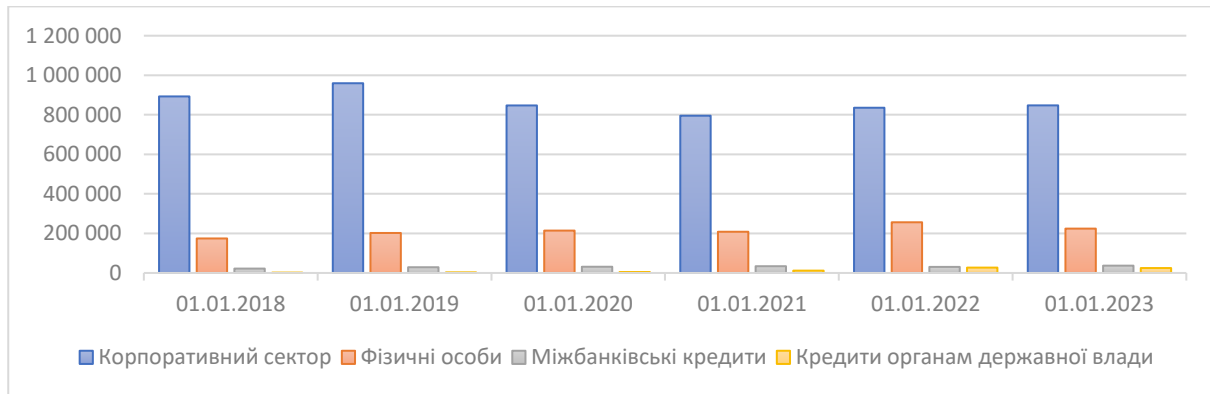

Рисунок 4 – Структура кредитного портфелю за суб’єктами господарювання, млн грн

Джерело: складено автором на основі [2]

Через зростання облікової ставки НБУ відбулося зростання відсоткових ставок за кредитами. Фіксуються найвищі процентні ставки для домашніх домогосподарств, а найнижчі для такого сектору економіки як загальне державне управління.

Вважаємо, що збільшення обсягів кредитування позитивно впливає на розвиток економіки України. Також це вказує на те, що частково кредитні вкладення забезпечують функціонування підприємницької діяльності.

Висновки. За результатом проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що банківський ринок кредитування має стабільну динаміку до збільшення наданих кредитів, незважаючи на зменшення кількості суб’єктів ринку. Частка непрацюючих кредитів станом на 01.01.2023 – 38 %, але щорічно цей показник зменшувався, як і сформовані резерви під кредитні ризики. У складі валового внутрішнього продукту кредити займають невагому частку, що свідчить про низький рівень стимулювання населення в залученні кредитних коштів або недовіру з боку суб’єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 20. С. 166–170.
2. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2023).

Темник В. Ю.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»,
ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вступ. Останнім часом багато науковців та аналітиків приділяють увагу фінансовій безпеці, справедливо вважаючи, що вона є одним із головних складників безпеки підприємництва загалом. Водночас не завжди аналізуються загрози, які існують для фінансової безпеки, а часом і кількість їх зменшується, хоча їх спектр є досить великим. У більшості випадків загрози фінансовій безпеці співпадають із загрозами економічної безпеки. Проте можливо визначати і специфічні загрози для фінансової безпеки [2].

Мета дослідження полягає у виявленні загроз фінансовій безпеці підприємств харчової промисловості, обґрунтуванні класифікації її інструментів нівелювання їх впливу на забезпечення цієї безпеки.

Основна частина. Вплив загроз на господарську діяльність підприємства доцільно передусім групувати за джерелами: напрям діяльності; етап технологічного процесу; ресурсне забезпечення та етап життєвого циклу підприємства (рис. 1).

Рисунок 1 – Класифікація джерел загроз фінансовій безпеці підприємства [3]

У межах кожного з цих джерел виникають загрози погіршення життєздатності підприємства чи його функціональних складників, що потребує їх моніторингу та управління [4].

Точне оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства, розроблення та реалізація методів нейтралізації негативного впливу цих загроз вимагають побудови адекватного механізму управління фінансовою безпекою. Під управлінням фінансовою безпекою підприємства розуміють систему принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень, які пов'язані із забезпеченням захисту його пріоритетних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз [1].

Варто зауважити, що розмір загрози фінансовій безпеці підприємства залежить від багатьох чинників, які виникають через невизначеність середовища існування цього економічного об'єкта. Залежно від ступеня реагування на потенційну або реальну загрозу фінансовій безпеці результатом їх прояву може бути припинення фінансово-господарської діяльності підприємства, визнання його банкрутом і, ймовірно, його ліквідація. Фінансова небезпека розглядається в цьому випадку як прояв загроз фінансовій (економічній) безпеці підприємства за відсутності керівного впливу на ці загрози або застосування неадекватних заходів із нейтралізації дії цих загроз [5].

Висновки. Перерахувати всі види загроз для фінансової безпеки практично неможливо, адже вони можуть бути такими, що не визначаються на початковому етапі і стають відомими у процесі діяльності підприємств. Водночас у питаннях протидії всім загрозам вирішальну роль мають відігравати служби безпеки підприємств, установ та організацій. Головним напрямом діяльності таких формувань насамперед має стати завдання створення класифікації загроз, які можуть впливати на фінансову безпеку, та розроблення форм і методів протидії таким загрозам. З метою забезпечення фінансової безпеки є необхідність розробити стратегію забезпечення фінансової безпеки. Побудова такої стратегії має включати такі принципи: єдності (суспільної, економічної, політичної та ін.), своєчасності та адекватності реагування, виділення шляхів виникнення загроз та ефективності протидії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью. Київ: Ника центр, Эльга, 2004. 784 с.
2. Заросило В. О. Загрози фінансовій безпеці та їх класифікація. *Наукові праці МАУП. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. С. 17–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaupun_2017_1_5
3. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств: монографія. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права “КРОК”», 2017. 508 с.
4. Основи економічної безпеки (держава, регіон, підприємство, особа) / під ред. Є. А. Олійникова. Москва: ЗАТ «Бізнес-школа “Інтел-синтез”». 1997. 288 с.
5. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. Київ: Книжкове вид-во НАУ, 2007. 432 с.

Волкова Н. І.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Дудар В. М.

магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ВПЛИВ УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ

Вступ. Сьогодні банківська система є однією з ключових сторін фінансових відносин держави. Формування ефективної фінансової стратегії банку в умовах невизначеності та мінливого економічного середовища є визначальним для збереження стабільності усієї фінансової системи України. Адже саме в умовах динамічного перехідного періоду значно зростає ймовірність негативного впливу помилкових управлінських рішень на ефективність діяльності банків.

Мета роботи – розкриття сутності поняття «невизначеність» та її впливу на формування фінансової стратегії банку.

Основна частина. Попередній аналіз наукових робіт свідчить про те, що в дослідженнях відсутня така умова впливу на формування фінансової стратегії банку, як невизначеність. Найчастіше невизначеність прирівнюють до ризику, адже вона пов'язана з неможливістю оцінити ймовірність настання певних подій та масштаби їх вияву. Проте відмінність невизначеності від ризику полягає в тому, що ризик передбачає можливість оцінки ймовірності настання подій та наслідків їхньої реалізації [5].

Хоча поняття «невизначеність» є недостатньо дослідженим і на теоретичному, і на прикладному рівнях, проте в економічній літературі все-таки існує декілька підходів до визначення сутності цього поняття.

П. Самуельсон зазначав: «...невизначеність породжує невідповідність між тим, чого люди очікують, і тим, що дійсно відбувається» [3].

Насамперед варто звернутися до визначень поняття «невизначеності», що запропоновані класиками економічної теорії – Дж. Кейнсом, Ф. Найтом та Л. Мізесом (табл. 1).

Таблиця 1 – Тракткування сутності поняття «невизначеність» класиками економічної теорії

Автор	Визначення поняття «невизначеність»
Дж. Кейнс	це події, що не мають наукової бази для обчислення ймовірності їх настання, але потребують певних дій щодо їх усунення
Ф. Найт	недостатня обізнаність та необхідність діяти, спираючись не на власний розсуд, а на конкретні знання

Автор	Визначення поняття «невизначеність»
Л. Мізес	наслідок обмеженості людських можливостей, який не дає можливості встановити необхідні закони та створює ситуації ніби випадкових подій. Вчений визначає невідомість як основну умову існування свободи вибору

* складено на основі [4]

Спираючись на узагальнення трактування поняття, під невідомістю з погляду економіки будемо розуміти умову впливу на діяльність суб'єкта підприємництва, яку неможливо оцінити та яка пов'язана з певною обмеженістю інформації, що необхідна для ухвалення управлінських рішень.

Актуальність формування фінансової стратегії банку в умовах невідомості на сучасному етапі зумовлена насамперед тим, що банківська система була змушена працювати спочатку в умовах поширення коронавірусу COVID-19, а згодом також і під час повномасштабної війни. Отже, перед сучасним керівником неодмінно постає завдання вибору ефективної фінансової стратегії банку, яка буде покликана враховувати умови сьогодення.

І. Бланк вважає, що фінансова стратегія – це система взаємопов'язаних цілей та способів їх досягнення, що спрямовані на управління активами, пасивами, власними коштами банку з метою зростання дохідності та ринкової вартості за відповідного рівня ризиковості і ліквідності [1].

Зміни, що відбулися в загальноекономічному середовищі України протягом останніх років, змушують переглянути систему управління банківською діяльністю, що існувала раніше, та розробити нові методи управління фінансовою стратегією банку, враховуючи не лише реальну ситуацію, але й перспективи розвитку.

У сучасних умовах одним із найважливіших методів управління банком є вироблення стратегії забезпечення ефективності банківської діяльності, що дає можливість банку стабільно зростати, реалізувати всі наявні можливості і виступає одним з основних факторів успіху функціонування банківської установи [2].

Тому ефективне стратегічне управління фінансами банку за нестабільних внутрішніх і зовнішніх умов повинне передбачати постановку цілей та завдань з ефективного розподілу фінансових ресурсів та капіталу, що покликаний забезпечити прибутковість діяльності, фінансову стійкість, ліквідність та збільшити ринкову вартість банку.

Висновки. Оскільки поняття «невизначеність» з погляду економіки є недостатньо дослідженим як на теоретичному, так і на прикладному рівнях, то воно потребує подальшого дослідження з погляду його впливу на побудову фінансової стратегії банківської установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І. А. Стратегія і тактика управління фінансами. Київ: МП «ИТЕМЛтд» СП «АДЕФ-Україна», 1996. 534 с.
2. Галайко Н. Р. Методичні підходи до формування та реалізації стратегії забезпечення ефективності діяльності банку. *Регіональна економіка*. 2008. № 4. С. 132–140.
3. Економічна енциклопедія: у трьох томах / ред. кол.: С. В. Мочерний та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. Т 1. 863 с.
4. Корчева В. Концепція невизначеності в економічній науці. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 1. С. 41–50.
5. Криклій О. А., Москаленко А. О. Вплив невизначеності на ліквідність банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/59.pdf/

Горінний М. Л.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОП «Економіка»
ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

Гривківська О. В.

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки і права
Національного університету
харчових технологій (м. Київ)

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Вступ. До сьогодні залишаються невирішеними питання застосування сучасних методів та моделей державної підтримки інноваційної діяльності підприємств. Більшість вчених намагається досліджувати проблеми інноваційної діяльності в Україні, не спираючись на досвід інших провідних країн, що дало б змогу використати його як приклад для успішного вдосконалення вітчизняної інноваційної системи. Саме тому особливої актуальності набуває дослідження державної фінансової підтримки інноваційної діяльності в національних умовах з урахуванням умов сьогодення.

Мета роботи – дослідження державної фінансової підтримки інноваційної діяльності в національних умовах з урахуванням умов сьогодення.

Основна частина. Інновації є ключовою рушійною силою економічного розвитку держави, тому проаналізовано місце України в Глобальному інноваційному індексі (табл. 1).

Таблиця 1 – Місце України у міжнародних рейтингах, що відображають інноваційний розвиток [4]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Глобальний індекс інновацій	50	43	47	45	49
<i>Innovation Input</i>	77	75	82	71	76
Institutions	101	107	96	93	91
Human capital & research	41	43	51	39	44
Infrastructure	90	89	97	94	94
Market sophistication	81	89	90	99	88
Business sophistication	51	46	47	54	53
<i>Innovation Output</i>	40	35	36	37	37
Knowledge & technology outputs	32	27	28	25	33
Creative outputs	49	45	42	44	48
Індекс інноваційного розвитку за Bloomberg	42	46	53	56	58
Інтенсивність досліджень і розробок	44	47	54	57	59
Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло	35	36	36	33	34

Глобальний індекс інновацій (GII) публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй. GII має на меті надати рейтинг інновацій та детальний аналіз з посиланням на приблизно 130 країн. За останнє десятиліття GII зарекомендував себе як провідний довідник щодо інновацій і як «інструмент дій» для економік, які включають GII у свої інноваційні програми [4].

У 2021 році Україна обіймає гірші позиції за останні чотири роки. У порівнянні з попереднім роком маємо несуттєве покращення лише за одним складником – рівнем розвитку бізнесу, але відносно 2017–2019 років позитивний рух навіть за цим критерієм не відчутний. Протягом досліджуваного періоду доволі сильні позиції Україна стабільно має за такими показниками Глобального індексу інновацій: розвиток людського капіталу та досліджень, знання та результати наукового пошуку, а також креативність. Саме тому важливу увагу сьогодні держава надає зростанню освітньо-наукового потенціалу. Дійсно, сучасне суспільство зацікавлене у багатогранному та гармонійному розвитку особистості, індивідуальній свідомості та формуванню на цій основі висококваліфікованих та освічених фахівців. До того ж поширеною є точка зору, що «знання є одним із головних чинників фінансової стійкості держави» [1].

Поряд із неузгодженістю нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності із інвестиційною, фіскальною, кредитною та соціальною політикою, серед інших чинників стримування інноваційної діяльності промислових підприємств слід віднести відсутність чіткого комплексу державних заходів в цьому напрямі, необхідність здійснення значних витрат на інновації, несприятливий інвестиційний клімат, неефективність механізмів правового захисту об'єктів, відсутність внутрішньо-системної комунікації між суб'єктами господарювання з різних сфер,

слабкість наукової складової виробничої діяльності, тривалий строк окупності інвестиційних проєктів та занадто високий рівень притаманного їм ризику. Серед причин, які стримують підприємства активно розвиватися в інноваційному напрямі, є низький рівень державної фінансової підтримки наукових досліджень і розробок вітчизняних підприємств [2]. Структура витрат на інновації промислових підприємств за джерелами фінансування представлена в табл. 2.

Таблиця 2 – Витрати на інновації промислових підприємств за джерелами фінансування

Показники	2019		2020		2021	
	млн грн	у % до загального обсягу	млн грн	у % до загального обсягу	млн грн	у % до загального обсягу
Усього, в т. ч.:	12 180,1	100,0	14 220,9	100,0	14 406,9	100,0
за рахунок власних коштів підприємств	10 742,0	88,2	12 474,9	87,7	12 297,9	85,4
коштів державного бюджету	639,1	5,2	556,5	3,9	279,5	1,9
коштів місцевих бюджетів	13,4	0,1	109,9	0,8	51,1	0,3
коштів інвесторів-резидентів	109,7	0,9	72,3	0,5	45,3	0,3
коштів інвесторів-нерезидентів	107,0	0,9	42,5	0,3	125,3	0,9
Кредитів	473,9	3,9	853,2	6,0	1 377,2	9,6
Коштів інших джерел	95,0	0,8	111,6	0,8	230,6	1,6

У 2019–2021 рр. обсяг витрат на інновації в Україні скоротився на 47 % – до \$534 млн. Водночас до 2019 року спостерігалися «гойдалки» з різким зростанням інноваційних витрат до \$909 млн і подальшим відкотом до \$343 млн. Керуючись даними Держстату [3], складно зрозуміти, чим викликаний різкий ріст і не менш стрімке падіння витрат на інновації. Це може бути один або кілька проєктів за рахунок власних коштів підприємств. Останніми роками частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств варіювалася в межах 13,8–18,9 %, зокрема в 2020 р. вона становила 16,8 %. Водночас частка реалізованої інноваційної продукції промислових підприємств у загальному її обсязі залишалася мізерною і за останні п'ять років не перевищувала 2 %. Кількість впроваджених інноваційних видів продукції з року в рік варіюється в межах 2–4 тис. У 2021 році їх кількість зросла, порівняно з 2020 р., на 90 % – до 4 066.

Висновки. В умовах дефіцитності бюджетних ресурсів, недостатності коштів на всіх рівнях бюджетної системи для прямого фінансування державних програм інноваційного розвитку промислових підприємств основні вектори державної фінансової підтримки з метою активізації інноваційної діяльності мають ґрунтуватися на оптимізації джерел фінансування та фінансово-економічних заходах державного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крилов Д. В. Аналіз рейтингового оцінювання розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/10.pdf
2. Левицька І. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств: сучасний стан та напрями підвищення. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2020. № 2(11). URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/14787/13085>
3. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність України 2020». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf
4. Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#reports>

Кульчицький М. І.

д-р екон. наук, професор кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту

Львівського національного університету імені Івана Франка

Коваленко С. В.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗРОСТАННЯ ЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Гостра нестача фінансових ресурсів, що у продовж багатьох років мала місце практично в усіх секторах (видах діяльності, галузях) економіки та проявлялась у бюджетному дефіциті держави, значних обсягах дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств, зменшенні купівельної спроможності населення тощо, особливо стала відчутною у 2022 році з початком бойових дій на території України. Проблема нестачі фінансових ресурсів була і залишається результатом незбалансованості фінансової системи, що за своєю економічною сутністю представляє узагальнену (на рівні економіки загалом) сукупність економічних відносин між суб'єктами системи з приводу формування і використання фінансових ресурсів та неналежної організації фінансово-господарської діяльності на рівні господарюючих суб'єктів (юридичних та фізичних осіб).

Через це на порядку денному на різних рівнях управління економікою (від домашніх господарств до центральних органів влади та управління) стоїть завдання зміни пріоритетів стосовно формування доходів, і особливо витрат із метою забезпечення раціонального використання усіх наявних ресурсів та збереження країни.

Мета роботи – з'ясування ролі держави як головного суб'єкта ринкової економіки на особливо складному етапі історичного поступу України, на фінансовому ринку, у формуванні структури та динаміки доходів і видатків бюджету, у розробці та реалізації фінансової політики на найближчу перспективу.

Основна частина. У різні історичні періоди та у різних державах розподільчі процеси стосовно формування і використання економічних ресурсів загалом та

фінансових зокрема формуються під впливом політичних, економічних та соціальних чинників. Їх прояв є результатом внутрішніх та зовнішніх умов життєдіяльності кожної конкретної країни. Комбінація таких чинників у фінансовій сфері визначає загальний вектор змін в економіці стосовно умов та напрямів формування і використання фінансових ресурсів країни, посилення чи пониження їх централізації державою, соціальний, інвестиційний, військовий чи якийсь інший характер спрямування тощо. До того ж у сучасному світі уряди багатьох країн доволі часто витрачають коштів більше, ніж отримують у вигляді доходів від податків та зборів. Це пояснюється тим, що роль держави в економічних системах постійно зростає оскільки вона стає відповідальною за щораз більшу кількість витрат суспільного життя [1, с. 37].

Відповідь стосовно впливу зазначених чинників на формування ролі держави в умовах економіки воєнного стану частково дає структура та динаміка видатків Державного бюджету України (табл. 1).

Відображені у таблиці 1 показники обсягів, структури та динаміки видатків Державного бюджету України у 2022 році свідчать про значні зміни в економіці та фінансовій політиці держави на користь зростання обороноздатності, підтримання громадського порядку та безпеки країни. Обсяги таких видатків держави у 2022 році склали 1 586,5 млрд грн, що на 1 285,3 млрд грн більше ніж у 2021 році. Їх частка у загальних обсягах видатків державного бюджету склала 58,63 %, а відносно обсягів ВВП досягла 32,2 %.

На другому місці за вагомістю були видатки, що пов'язані із соціальною сферою (охорона здоров'я, духовний та фізичний розвиток, освіта та соціальний захист і соціальне забезпечення). Обсяги таких видатків склали 679,9 млрд грн, або 25,13 %.

Таблиця 1 – Видатки Державного бюджету України у 2022 році

Функціональна ознака видатків бюджету	Факт		Темп росту до 2021 р., %
	млрд грн	%	
Усього видатків, у тому числі:	2 705,7	100,0	181,4
Загальнодержавні функції (без обслуговування державного боргу та виплат за державними деривативами)	44,1	1,63	86,4
Обслуговування боргу та виплати за державними деривативами	157,9	5,84	101,4
Оборона	1143,2	42,25	896,4
Громадський порядок та безпека	443,3	16,38	254,2
Економічна діяльність	95,4	3,53	52,6
Охорона навколишнього природного середовища	4,7	0,17	57,5
Житлово-комунальне господарство	0,5	0,02	322,2
Охорона здоров'я	184,3	6,81	107,7
Духовний та фізичний розвиток	11,1	0,41	69,2
Освіта	58,5	2,16	91,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	426,0	15,74	125,6
Міжнародні трансферти	136,8	5,06	67,5

Джерело: Складено на основі даних Міністерства фінансів України [2]

На третьому місці виявились видатки, що пов'язані з виконанням загальнодержавних функцій (видатки на управління, обслуговування державного боргу, міжнародні трансферти), обсяги яких склали 338,8 млрд грн, або 12,52 %.

Останнє (четверте) місце було відведене видаткам, що пов'язані з інвестиційною діяльністю держави (економічна діяльність, охорона навколишнього середовища, підтримка житлово-комунального господарства), обсяги яких склали 100,6 млрд грн, або 3,72 %.

Згруповані у подібний спосіб видатки державного бюджету свідчать про обмежені можливості держави щодо інвестування економіки та її майбутнього зростання. До того ж перевищення видатків над доходами в сумі 918,0 млрд грн (2 705,7 млрд грн – 1 787,7 млрд грн) спонукає державу до здійснення запозичень на фінансовому ринку. Водночас частка таких запозичень на ринку фінансових інструментів упродовж багатьох років неухильно зростає. Якщо за період з 2008–2018 рр. частка державних облігацій у загальних обсягах біржової торгівлі фінансовими інструментами зросла з 22,6 % до 94,2 % [1], то у 2022 р. вона досягла 97,5 % [3].

Висновки. Можливості подолання дефіциту фінансових ресурсів знаходяться у площині активізації економічної діяльності, особливо у сфері виробництва, оскільки необхідно провадити заміщення втрачених на територіях бойових дій виробничих потужностей. Досі залишаються незадіяними неорганізовані заощадження населення, а його доходи надто заниженими, що порушує баланс між пропозицією і попитом та обмежує зростання економіки. В сучасних умовах держава має право на посилення централізації фінансових ресурсів за рахунок яких зможе провадити організаційно-економічні заходи з відновлення втраченого потенціалу економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крупка І. М. Теоретико-методологічні засади та особливості функціонування фінансового ринку України: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2019. 823 с.
2. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538
3. Інформаційна довідка Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2022 рік. URL: <https://www.ussme.ga.ua/news/insights/>

Юрчишена Л. В.

канд. екон. наук, доцент, в. о. завідувача
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Побережна А. Р.

здобувачка вищої освіти
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вступ. Україна, як країна зі складною геополітичною ситуацією, останніми роками стала свідком воєнних конфліктів на своїй території. Воєнний час вимагає від країни не тільки захисту своїх громадян та території, але й ефективного ведення макроекономічної політики, зокрема монетарної політики. У таких умовах застосування монетарних інструментів має свої особливості, зокрема вони повинні бути гнучкими та швидко адаптуватися до змін в економічних умовах. Від їх ефективного застосування залежить забезпечення фінансової стабільності, зміни в економічних фундаментах та уникнення збройного конфлікту.

Метою роботи є вивчення та аналіз інструментів монетарної політики, які можуть бути застосовані в Україні під час воєнних дій для забезпечення стабільності фінансової системи та підтримки економіки в період бойових дій.

Основна частина. Монетарна політика в Україні у складних економічних умовах має важливе значення для забезпечення стабільності економіки та фінансової системи країни. Основні інструменти монетарної політики, як-от відсоткова ставка, резервні вимоги та операції на відкритому ринку, валютний курс, можуть бути використані урядом та Національним банком України для регулювання грошової маси та забезпечення цільових економічних показників.

Національний банк України вживає нетрадиційні заходи монетарної політики в особливих випадках, як-от введення тимчасових обмежень на рух капіталу, контроль над валютним курсом, обмеження кредитування та резервних вимог банків, залежно від поточної економічної ситуації. Водночас важливим аспектом монетарної політики є забезпечення стабільності фінансової системи, запобігання банкрутству, введення заходів для забезпечення ліквідності банків та підтримки їх фінансової стійкості.

Пріоритетною ціллю монетарної політики НБУ є підтримка цінової стабільності, що характеризується незначним зростанням цін, тобто громадяни не замислюються над інфляцією, ухвалюючи рішення про кредит, вкладання коштів у бізнес або заощадження [1]. Уряд та НБУ борються за забезпечення доступності кредитних ресурсів підприємствам, які мають стратегічне значення для національної економіки в умовах воєнного конфлікту.

Важливим складником монетарної політики є забезпечення стабільності національної валюти та здійснення валютного регулювання, що передбачає запровадження курсових заходів для встановлення курсових коридорів або валютних обмежень, забезпечення стабільності національної валюти, запобігання непередбачуваним змінам на валютному ринку. Монетарна політика включає заходи з ліквідності, такі як надання аварійних кредитів фінансовим установам, забезпечення стабільності платіжної системи, введення обмежень на виведення капіталу з країни та інші заходи для підтримки функціонування фінансової системи в цій ситуації.

Враховуючи особливості воєнного часу, НБУ може використовувати негативний підхід до монетарної політики, зокрема можливість швидкого впровадження заходів та коригування стратегії відповідно до змін в економічному та фінансовому контексті країни.

Розробка та впровадження ефективних інструментів монетарної політики вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, фінансові, соціальні та політичні аспекти; може включати забезпечення стабільності банківської системи, регулювання грошової маси, кредитного контролю та контролю за валютним курсом, забезпечення ліквідності на ринку грошей та цінних паперів, сприяння кредитному фінансовому ринку важливих галузей економіки та забезпечення стабільної інфляції.

З метою посилення монетарної трансмісії НБУ з 11.01.2023 підвищено нормативи резервування залучених банками коштів [1], зокрема підвищено на 5 в. п. нормативи обов'язкового резервування за коштами на вимогу та коштами на поточних банківських рахунках. Збільшено з 0 % до 5 % норматив формування банками обов'язкових резервів у національній валюті, в т. ч.: за коштами на вимогу, коштами на поточних рахунках юридичних і фізичних осіб; за коштами вкладів і коштами на поточних рахунках інших банків-нерезидентів; кредитами, отриманими від міжнародних (крім фінансових) та інших організацій-нерезидентів. Із 10 % до 15 % підвищено норматив формування банками обов'язкових резервів в іноземній валюті, а саме: за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках юридичних і фізичних осіб; за коштами вкладів і коштами на поточних рахунках інших банків-нерезидентів, кредитами, отриманими від міжнародних (крім фінансових) та інших організацій-нерезидентів. Натомість за строковими коштами на рахунках юридичних та фізичних осіб норматив обов'язкового резервування не змінено, в національній валюті він залишається на рівні 0 %, а в іноземній – на рівні 10 % [2].

Інструменти монетарної політики у непередбачуваних економічних умовах повинні бути гнучкими та адаптованими до змінної ситуації на внутрішньому та зовнішньому ринку з урахуванням можливих змін у попиті, поданні, обмеженнях на рух капіталів та інших факторах, які можуть вплинути на функціонування монетарної політики.

В умовах воєнного часу інструменти монетарної політики можуть включати такі заходи: зниження відсоткових ставок, підвищення ліквідності банківської системи, впровадження спеціальних кредитних програм для підтримки важливих секторів економіки, введення валютних обмежень та регулювання, здійснення валютних операцій на міжнародному рівні, регулювання обсягів грошової маси та кредитування, контроль за інфляцією та девальвацією національної валюти та інші заходи щодо забезпечення стабільності фінансової системи та економіки загалом.

У цій ситуації також важливо забезпечити ефективну координацію та комунікацію між вищими органами влади, включно з центральним банком, урядом, військовими відомствами та іншими структурами, які використовуються в веденні монетарної політики. Це дає змогу оперативно реагувати на зміни в економічній ситуації та адаптувати заходи монетарної політики відповідно до потреб економіки в умовах воєнного конфлікту, а також може виникнути необхідність введення особливих заходів монетарної політики, як введення екстреного кредитування, встановлення спеціальних обмежень на функціонування фінансових ринків, впровадження контролю за капіталом та інших заходів для забезпечення фінансової стабільності.

Висновки. Монетарна політика має свої особливості, вимагає відповідних інструментів та заходів для забезпечення стабільності фінансової системи та економіки загалом. Україна, як країна, що перебуває у складній ситуації, має вживати відповідних заходів з ефективного ведення монетарної політики в умовах воєнного конфлікту. До таких заходів можна віднести фінансову стабільність, забезпечення ліквідності банківської системи, регулювання обсягів грошової маси та кредитування, забезпечення доступу до фінансових ресурсів для збереження важливих секторів економіки, контроль за інфляцією та девальвацією національної валюти та інші заходи, що забезпечують підвищення стабільності фінансової системи та сприяти відновленню економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Важливі показники монетарної політики. Національний банк України (офіційний веб-сайт). URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary>
2. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного конфлікту. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-7>

Юрчишена Л. В.

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Карпов Д. О.

магістрант
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ КАПІТАЛУ

Вступ. Інвестиційна привабливість бізнесу або проєкту оцінюється за допомогою вартісної парадигми оцінки капіталу, що заснована на різних концептуальних підходах. Вартість капіталу – мінімальна норма прибутку, яку отримує підприємство за визначених умов. Практики неоднозначно визначають вплив позикового капіталу, тобто структури капіталу на вартість підприємства. Оптимальна структура фінансування позитивно впливає на вартість та мінімізує вартість залучення. В теорії корпоративних фінансів існує досить багато різноманітних концептуальних підходів до оцінки вартості підприємства, більшість яких апробована на досконалому ринку капіталу та має і сильно аргументовані позиції, і критику.

Метою роботи є дослідження концептуальних підходів до оцінки вартості капіталу підприємства.

Основна частина. Вартість капіталу заснована на декількох концептуальних підходах, серед яких виокремлюють:

1. Дисконтування грошових потоків (Discounted Cash Flow (DCF) – підхід, що оцінює вартість капіталу на основі суми грошових потоків, які будуть генеруватися в майбутньому та їх дисконтуванні до поточної вартості з урахуванням коефіцієнта дисконтування. В більшості випадків дисконт визначається як середньозважена вартість капіталу WACC, що враховує всі складники власного і позикового капіталу підприємства. Недоліком цього підходу є неточність прогнозування майбутніх грошових потоків.

2. Модель оцінки капітальних активів (Capital Asset Pricing Model, CAPM) базується на припущенні, що ризик інвестування є головним фактором, який визначає вартість капіталу. Оцінює вартість на підставі лінійної залежності між прибутковістю інвестицій та ризиком. CAPM дає можливість оцінити очікуваний прибуток як на ринку, так і на безризиковому активі, враховуючи кореляцію або чутливість активу до ринку.

3. Теорія арбітражного ціноутворення (Arbitrage Pricing Theory, APT) [1] заснована на визначенні очікуваного прибутку залежно від системних факторів впливу, їх коваріацією зі стохастичним дисконтним фактором. APT передбачає оцінку вартості фінансових інструментів з невизначеними грошовими потоками, а інвес-

тори використовують арбітражні можливості ринку для збільшення дохідності портфеля на незмінного рівня ризику.

4. Теорія структури капіталу (теорія Міллера–Модільяні) характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ринковою вартістю підприємства, структурою та вартістю капіталу. Сутність теорії передбачає, що акціонеру байдуже, за рахунок яких джерел формується дохід підприємства, а його вартість залежить від інвестиційної політики, а не від дивідендної політики [2]. Теорема М&М II в подальшому враховує вплив податкового щита, і визначає, що вартість левереджної компанії є вищою, ніж безлевереджної.

5. Теорія раціональних очікувань (Р. Лукас, Д. Мут) передбачає, що люди здатні прогнозувати на основі наявної інформації, яка відображає їх очікування. Раціональні очікування формуються на наявній економічній ситуації та минулому досвіді, водночас виокремлюють адаптивні очікування теперішнього з урахуванням минулих подій та раціональні щодо майбутніх подій зі врахуванням сучасного стану економічної системи.

6. Теорія портфеля Гарі Марковіца визначає, що інвестор обирає портфель активів з метою мінімізації ризиків та максимізації доходів, тобто інвестор розглядає потенційний дохід та ризик, що супроводжує його отримання. На практиці інвестори створюють диференційовані портфелі з різними типами активів та рівнями ризику для формування оптимального портфеля активів [3].

Висновки. Розглянуті вище концептуальні підходи не є вичерпними в теорії корпоративних фінансів і дають змогу лише загально окреслити проблематику і дискусійність оцінки вартості капіталу. Проте використання альтернативних інструментаріїв оцінки вартості капіталу дає можливість порівнювати вартість за різних умов та приймати раціональні рішення в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Poncet P., & Portait R. Arbitrage Pricing Theory (APT) APT Pricing Theory and Multi-factor Models Multi-factor models. In *Capital Market Finance: An Introduction to Primitive Assets, Derivatives, Portfolio Management and Risk*. Cham: Springer International Publishing. 2022. P. 963–990.
2. Овчар О. Теорії структури капіталу та їх вплив на ринкову вартість підприємства. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*, 2019. С. 56.
3. Ross S., Westerfield R., Jaffe J. & Jordan B. *Corporate Finance*, 13th Edition. 2022. 1022 p.

Нікітін А. В.
канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри банківської справи та страхування
КНЕУ імені Гетьмана

КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИЙ ПЕРІОД

Вступ. Цей матеріал є частиною великою дослідження, в якому зібрані результати діагностичного обстеження банківської системи, основних трендів та тенденцій, які можуть суттєво впливати на розвиток банківської системи України в умовах активної фази бойових дій. Ми вважаємо важливим донести до наукової спільноти всі чинники, що формують стабільність банківської системи і забезпечують економічну складову безпеки держави в екстремальних умовах. При цьому слід методологічно спиратись на комплексні дослідження, що проводяться вітчизняними науковцями [1].

Мета роботи. Метою роботи є встановлення взаємозв'язку між показниками якості кредитування банків України національної економіки та можливістю забезпечення стабільного функціонування в умовах активних бойових дій і визначення найбільш ефективних банківських установ за визначеними у дослідженні критеріями.

Основна частина. Рівень кредитування економіки України під час війни не показував такі темпи зростання, які спостерігались у мирний час. Брак кредитної активності був обумовлений такими факторами:

- згортання кредитної активності міжнародними банківськими групами через впровадження заборон з боку материнських банків. Зокрема, багато банківських груп поставили умови українським донькам кредитувати в межах обсягів кредитних портфелів, які були наявні на початку війни;
- наявність альтернативи кредитним вкладенням у формі ДС НБУ та облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП);
- обмеження страхування нових проєктів в Україні через збільшення цін на таке страхування і проблеми з оплатою страховиками послуг перестраховиків за межами України.

У гальмуванні зростання кредитної активності банків є і негативні, і позитивні аспекти. Гальмування зростання кредитної активності матиме негативний вплив на економіку України і буде збільшувати залежність економічних процесів із відновлення від іноземної допомоги. З іншого боку, зараз банківська система утримує значний обсяг ресурсів і перерозподіляє їх на користь ліквідних активів – більш ліквідних, ніж звичайні кредити реальному сектору. Отже, під час війни вирішилася проблема вибору між впливом на економічне зростання та рівнем стабільності банківського сектору. Цілком природна реакція банків – тримати більше лік-

відності під час непередбачуваної безпекової ситуації – гарантувала і гарантує стабільну роботу банківського сектору під час війни.

Сьогодні вплив війни на якість банківських кредитів є відчутним, але дуже далеким від катастрофічного. За період із 01.02.2022 розмір NPL виріс із 345,13 млрд грн до 435,2 млрд грн, тобто на 26 %, що з урахуванням інфляції та девальвації взагалі не повинно вплинути на роботу банків (рис. 1).

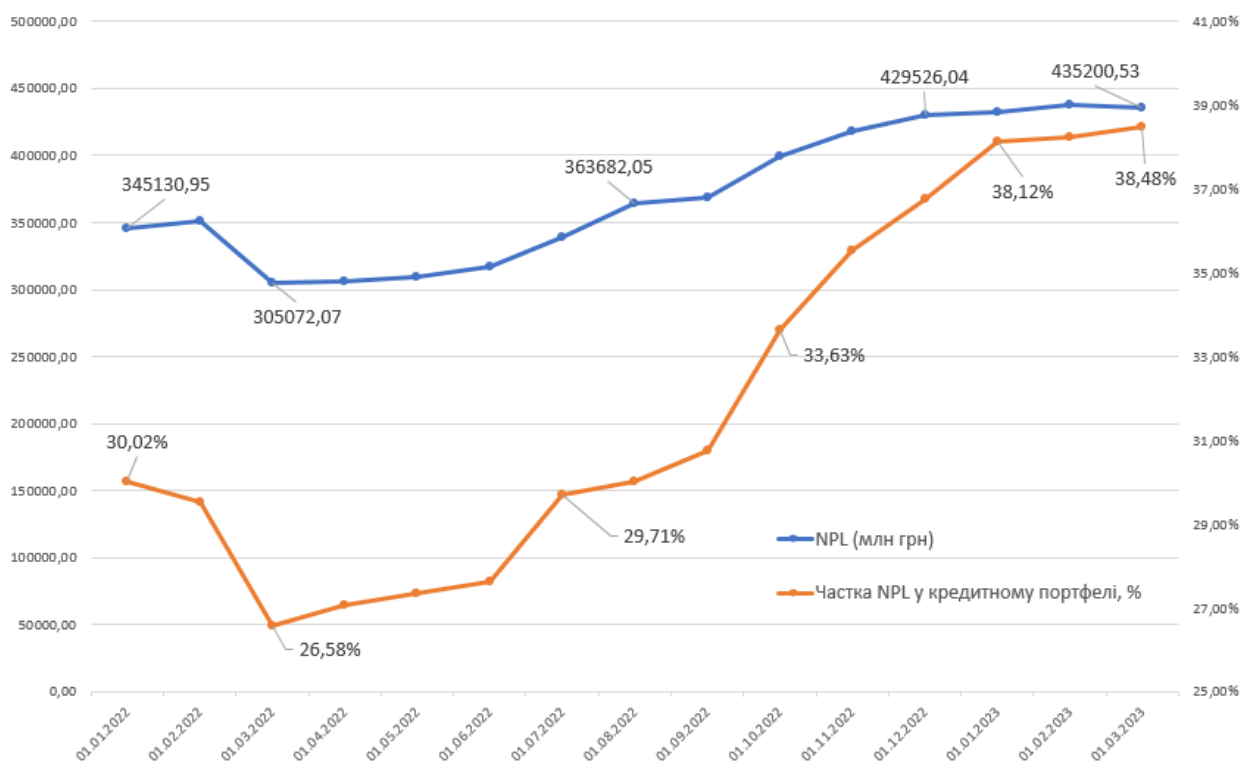

Рисунок 1 – NPL та частки NPL в кредитному портфелі загалом по банківській системі

Джерело: складено за даними [2]

Рівень NPL за період із 01.01.2022 до 01.03.2023 виріс з 30,02 % до 38,48 %. Ми допускаємо, що таке невелике зростання може продовжитись і надалі, і буде зупинене у міру того, як банки почнуть нарощувати кредитування економіки. Хвиля видачі нових кредитів може суттєво знизити рівень NPL та покращити його до значень, які будуть кращі за довоєнний рівень. У міру того, як в Україні буде розпочинатися процес відбудови, надлишкова ліквідність з банківського сектору буде перетворюватися на нові кредити. Реальність реалізації цього сценарію залежить від перебігу воєнних дій та забезпечення страхування проєктних та комерційних ризиків під час війни.

Сприймаючи дані про ТОП-30 банків із найменшою часткою NPL, слід враховувати, що в такий ренкінг потрапили банки, які могли не мати значних обсягів кредитування, або для яких кредитування не було основним джерелом заробітку. Серед банків, які мали помітні кредитні портфелі, з ТОП-30 банків за рівнем NPL

можна відмітити: Піреус Банк, Правекс Банк, Креді Агріколь Банк, Укрсиббанк, Райффайзен Банк, КОМІНБАНК, ОТП Банк та інші (табл. 1).

Таблиця 1 – ТОП-30 банків за часткою NPL на 01.02.2023, %

№	Назва банку	Частка, %	№	Назва банку	Частка, %
1	АТ «АЛЬТБАНК»	2,92	16	АТ «УКРСИББАНК»	15,52
2	АТ «МОТОР-БАНК»	3,80	17	АТ «Райффайзен Банк»	15,57
3	АТ «АП БАНК»	4,53	18	ПАТ «МТБ БАНК»	16,65
4	АТ «ПІРЕУС БАНК МКБ»	5,07	19	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	16,99
5	АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	6,48	20	АТ «КОМІНБАНК»	18,46
6	АТ «ПРАВЕКС БАНК»	10,07	21	АТ «БТА БАНК»	19,01
7	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	10,16	22	АТ «ОТП БАНК»	19,58
8	АТ АКБ «Львів»	10,30	23	АТ «КБ «ГЛОБУС»	21,71
9	АТ «Полтава-банк»	11,40	24	АТ «ЮНЕКС БАНК»	21,91
10	АТ «МетаБанк»	12,72	25	АТ «АСВІО БАНК»	22,78
11	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	13,95	26	АТ «АКБ «КОНКОРД»»	24,28
12	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	14,04	27	АТ «ПУМБ»	25,73
13	Акціонерний банк «Південний»	14,35	28	АТ «ТАСКОМБАНК»	26,38
14	АТ «СКАЙ БАНК»	14,82	29	АТ «КРЕДОБАНК»	26,88
15	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	14,89	30	АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	26,99

Джерело: складено за даними [2]

Вищенаведене забезпечує високу оцінку надійності депозитів відповідних банків [3].

Висновки. Отже, зниження якості кредитних портфелів банків під час війни було помітним, але не катастрофічним, а за умови коригування на інфляційні процеси та девальвацію зміну рівня NPL у кредитних портфелях банків можна було б вважати несуттєвою та далекою від катастрофічних наслідків. Можливість початку процесів з відбудови України вже у 2023 році покращить перспективи українського кредитного ринку, а хвиля нових кредитів знизить рівень NPL до рівнів, кращих за довоєнний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансовий бізнес: інновації, фінтех, регулювання: міжнародна колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. О. Примостки / Л. О. Примостка, І. В. Краснова, В. В. Лавренюк, Л. М. Сембієва та ін. Київ: КНЕУ, 2022. 375 [1] с.
2. Наглядова статистика Національного банку України: вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Нікітін А. Банківський система демонструє витримку. *Урядовий кур'єр*. 31.03.2023. № 64. С. 6.

Слатвінська М. О.
д-р екон. наук, професор,
завідувачка кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. В умовах воєнного стану формування та реалізація відповідної митної політики України набуває особливої значущості. Це пов'язано з необхідністю виконання низки завдань, які реалізуються як в безпековій, так і фінансово-економічній, соціальній та інших площинах. Воєнний стан вимагає своєчасного та швидкого вирішення ряду питань у митній сфері, що пов'язані з переміщенням товарів, тарифним регулюванням, митним контролем та перевіркою, митним декларуванням, дотриманням технічних та санітарних умов тощо. Водночас виклики сучасності вимагають посилення безпекових аспектів роботи митниць та зміщення акцентів щодо реалізації основних завдань митної політики держави.

Мета роботи – дослідити ключові завдання митної політики України, тенденції товарообігу країни і сформулювати першочерговість виконання та реалізації завдань митної політики залежно від їх значимості в умовах воєнного стану.

Основна частина. Митна політика України є важливим елементом її зовнішньоекономічної стратегії і має значний вплив на економіку країни. Ефективність реалізації її завдань має великий потенціал для підтримки національного виробництва, захисту прав споживачів, регулювання зовнішньої торгівлі та боротьби з незаконним переміщенням товарів через кордон.

Серед пріоритетних напрямів державної митної політики Міністерством фінансів України окреслено такі: «сприяння безпеці та міжнародній торгівлі; сприяння ефективному справлянню митних платежів; розвиток інфраструктури, електронних технологій та сервісів для міжнародної торгівлі; захист суспільства, громадського здоров'я і безпеки навколишнього природного середовища та боротьба з незаконним переміщенням наркотичних засобів та зброї; підвищення ефективності міжнародного митного співробітництва» [1]. Втім в умовах воєнного стану та постійного впливу ендогенних та екзогенних чинників є необхідність переглянути першочерговість реалізації завдань митної політики, особливо з огляду на зміну тенденцій товарообігу України (таблиця 1).

Таблиця 1 – Товарообіг України у 2017–2022 роках, млн дол. США [2]

Рік	Товарообіг	Сальдо	Імпорт	Експорт
2017	92 797	–6 277	49 537	43 260
2018	104 204	–9 547	56 875	47 329
2019	110 476	–10 353	60 414	50 061
2020	103 429	–5 040	54 234	49 195
2021	141 377	–5 201	73 289	68 088
2022	103 676	–15 331	59 503	44 173

В умовах воєнного стану та швидких змін у міжнародному торговому середовищі митна політика повинна відповідати новим викликам, які виникають через зміни у виробництві та торгівлі, а також має враховувати міжнародні стандарти та забезпечувати національну безпеку.

Аналіз експортно-імпоротної діяльності України в контексті зовнішньої торгівлі дає підстави стверджувати, що у 2022 році відбулося кардинальне зниження товарообігу, яке викликане дією воєнного стану в країні й наявністю низки внутрішніх та зовнішніх шоків.

Серед ключових чинників зниження товарообігу в Україні у 2022 році можна назвати фінансово-економічні наслідки попередніх років, безпосередньо, ускладнення економічних умов та зниження попиту на низку товарів і послуг. Втім найбільш вагомими чинниками виступають внутрішні та зовнішні шоки, загрози та геополітичні й геоекономічні ризики, що викликані реаліями сьогодення. В умовах воєнного стану посилюються внутрішні проблеми в економіці України, серед яких: нестабільність курсу національної валюти, зростання інфляції, брак інвестицій в економіку країни тощо.

Вагомий вплив на зменшення товарообігу має міжнародна ситуація та політичні чинники, зокрема відносини з ключовими партнерами. Значна частина зовнішньої торгівлі стала неможливою або обмеженою, що також суттєво вплинуло на загальний товарообіг країни. Утім зусилля щодо розвитку альтернативних ринків і збільшення співпраці з іншими країнами можуть допомогти зменшити вплив цих чинників на економіку України у майбутньому.

Враховуючи реалії воєнного стану, Україна повинна мати на меті покращення митних процедур та налагодження партнерських взаємовідносин із країнами світу, а також закріпити за собою позиції активного учасника світового ринку, який має можливість пропонувати якісні товари з високою доданою вартістю, а не тільки сировину. У цьому аспекті захист та підтримка українського бізнесу, українських виробників зможе забезпечити їх безперебійну роботу й збереження конкурентних позицій на міжнародному ринку навіть в умовах війни. Спрощення митних процедур під час імпорту також матиме свій ефект – дасть змогу оптимізувати задоволення потреб громадян України та забезпечити потреби в оборонному секторі.

Митна політика в умовах воєнного стану має бути спрямована на забезпечення національної безпеки та підтримку економічного розвитку країни. Ключовими завданнями в досягненні цієї мети вбачаються:

1. Забезпечення безпеки державного кордону: митна служба повинна забезпечувати надійний контроль за переміщенням людей та товарів через державний кордон, що є ключовим аспектом забезпечення національної безпеки.

2. Контроль за переміщенням товарів, що можуть бути використані для військових цілей: митна служба повинна контролювати переміщення товарів, які можуть бути використані для військових цілей, таких як зброя, вибухові матеріали, радіоактивні речовини тощо.

3. Забезпечення потреб національної економіки: митна політика повинна сприяти забезпеченню потреб української економіки в умовах обмеженого доступу до зовнішніх ринків, шляхом захисту українського виробництва та стимулювання експорту українських товарів.

4. Захист інтересів військових: митна служба повинна забезпечувати надійний контроль за переміщенням товарів та людей, які пов'язані з військовими операціями, а також забезпечувати підтримку військових, що перетинають кордон.

5. Забезпечення доступу до гуманітарної допомоги: митна політика повинна забезпечувати надійний контроль за переміщенням гуманітарної допомоги через державний кордон, що є важливим аспектом забезпечення життєво необхідних речей.

6. Забезпечення фіскальних інтересів держави: митні платежі є одними з основних джерел наповнення доходів державного бюджету і в умовах воєнного стану виступають вагомим джерелом фінансування видатків.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що в умовах воєнного стану змінюється першочерговість виконання та реалізації завдань митної політики залежно від їх значимості. Акценти зміщуються в бік забезпечення безпеки державного кордону, інтересів національної економіки та військових. І при цьому на передній план виходять питання: проведення митних процедур учасників зовнішньоекономічної діяльності; дієвості та ефективності роботи митних органів держави і безпосередньо їх діяльність щодо контролю за надходженням митних платежів до бюджету; формування та реалізації законодавчих ініціатив, які спрямовані на покращення митних формальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/customs-policy>
2. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>

Крупка М. І.
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Руцишин М. О.
аспірантка кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Сьогодні Україна бореться з новими історичними викликами, що дають можливість перебудувати фінансові відносини, стандарти ведення бізнесу, посилити значимість інновацій задля підвищення рівня обороноздатності країни. Інновації викликають позитивні зміни в суспільстві та економіці, сприяючи підвищенню продуктивності та результативності економічних показників, посиленню здатності конкурувати з провідними світовими лідерами у глобальному середовищі та забезпечуючи довгострокові впевнені темпи зростання.

Мета роботи. Метою дослідження є аналіз особливостей розвитку інновацій у бізнесі в період війни та визначення напрямів забезпечення, що впливають на їх розвиток.

Основна частина. Війна росії принесла величезні втрати економіці країни. В умовах фінансової кризи порушені постачання товарів та послуг, більшість комерційних компаній обмежили свою діяльність, відбулося значне скорочення кількості працівників, а падіння прибутків підприємств призводить до зниження рівня зарплат працівників. Сьогодні науковці часто вживають термін «інноваційний розвиток», коли йдеться про відповідний тип розвитку на макрорівні, а їхні дослідження проводяться на шляху впровадження науково-технічних розробок у процес економічного розвитку країни. Технології є невід'ємною складовою розвитку будь-якої компанії. Нещодавно проблеми побудови та удосконалення бізнес-процесів стали вирішувати за допомогою цифровізації. Такі зміни у світі пришвидшив COVID-19, а в Україні до того ж війна.

Зауважимо, що багато вітчизняних підприємств здійснюють інноваційну діяльність, використовуючи ті можливості, які виникли за умов воєнного часу. До таких суб'єктів підприємництва відносяться інфраструктурні компанії, харчової, легкої, фармацевтичної галузей та виробничі компанії, що не постраждали у регіонах, де не ведуться бої; підприємства, що працюють на закордонних замовників; також ті, які перейшли на дистанційний формат роботи. Виробництва, які підтримують бізнес-діяльність і отримують дохід, мають змогу інвестувати у подальший роз-

виток власного бізнесу. Для виходу України із кризи виникає необхідність активізації інвестиційно-інноваційної активності підприємств. Здійснення інновацій неможливе без вкладання інвестицій, і навпаки, капітальні вкладення мають мати інноваційний характер, оскільки недоцільно відтворювати основні засоби, що не відповідають сучасним технологічним вимогам [1].

Саме тому інноваційні принципи розвитку базуються на безперервних і систематичних інноваціях, спрямованих на істотне вдосконалення всіх сторін економічної системи, періодичне перегрупування сил, визначених логікою НТП, зростання економіки на основі цілей і завдань її розвитку, можливість використовувати конкретні проблеми з ресурсами для створення нових продуктів і формування конкурентних переваг. Модель інноваційного розвитку безпосередньо опирається на відкритті нових наукових результатів та їх впровадженні в технологію виробництва, головним чином для забезпечення зростання валового внутрішнього продукту за рахунок виробництва та реалізації товарів і послуг.

Інноваційний розвиток підприємництва – це процес спрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від його інноваційного потенціалу та джерелом якого є інновації, що створюють нові можливості для подальшої його діяльності на ринку шляхом реалізації уміння знаходити нові рішення та ідеї у результаті винаходів. Серед основних напрямів забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств у сучасній цифровізації економіки можна виокремити такі [2]:

- впровадження енергозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергоресурсів. Важливим кроком на шляху до підкорення європейського ринку є впровадження екологічного підходу до виробництва, наприклад, встановлення сонячних станцій допомагає перейняти енергоефективні практики, а також зменшити собівартість виробництва та забезпечити безперебійне електропостачання. Завдяки інноваціям усі потреби в електроенергії для виробництва покриваються лише з відновлювальних джерел енергії;

- заохочення українських підприємців до творчості та ризику, тобто створення середовища, де нові ідеї можуть стати новітніми продуктами та послугами. За 3 перші місяці повномасштабної війни українці зареєстрували понад 30 тис. підприємств. І це дуже позитивна тенденція, адже саме малий та середній бізнес є фундаментом, на якому відновлюватиметься економіка післявоєнної України. Створення сприятливих умов для їх розвитку та масштабування вже сьогодні – це вагомий крок до відновлення економіки після війни;

- розширення експорту та вихід на іноземні ринки забезпечують стабільний грошовий потік та конкурентоспроможність. У межах експортного напрямку важливими є промоція українських товарів і послуг за кордоном, розвиток експортних компетенцій українського бізнесу, організація участі вітчизняних підприємств на міжнародних виставкових заходах, консалтинг;

- стимулювання розвитку підприємництва можливе за допомогою таких заходів: надання фінансової допомоги, податкових пільг, інформаційної підтримки, створення спеціальних умов для розвитку підприємництва;

- активізація впровадження комплексних інформаційних технологій, сприяння ІТ-стартапам. ІТ є однією з провідних індустрій української економіки, яка стрімко зростає щороку і у воєнний час стала чи не єдиною галуззю економіки, яка продовжує розвиватися, створювати нові робочі місця, реалізувати нові проекти, залучати інвестиції. Тому важливо продовжувати розвиток цієї галузі, заохочувати ІТ-фахівців, які з початком повномасштабного вторгнення виїхали за кордон, вести бізнес в Україні онлайн та працювати за привабливими податковими ставками.

Висновки. У кризових умовах господарювання повномасштабна війна вкотре підтвердила, що майбутнє України за інноваціями. Інноваційні принципи розвитку підприємництва зосереджені на впровадженні нових ідей та процесів із метою підвищення ефективності сучасного бізнесу. У контексті післявоєнної економічної реконструкції інновації допоможуть підприємствам стимулювати економічне зростання, створювати робочі місця та покращувати життя людей. Війна росії проти України завдала нищівних наслідків економіці нашої держави, але водночас вона стала потужним каталізатором для подальшого розвитку фінансово-економічних відносин вітчизняних підприємств. Особливо важливим є пошук і впровадження новітніх напрямів розвитку бізнесу в умовах цифровізації економіки, які після війни допоможуть країні відновитися та стати конкурентоспроможною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зінченко А., Філіпчук Л. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. *Career Hub*, 30 серпня 2022. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>
2. Стародуб С. Р. Інноваційний розвиток підприємства в умовах післявоєнної відбудови. URL: <http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2023>
3. Бабак О. Р., Радіонова Н. Й. Вплив інноваційної діяльності на розвиток бізнесу в умовах війни. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/22818>

Волкова Н. І.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Довгань Р. С.

магістрант
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Умови воєнного стану впливають на фінансові результати комерційного банку через збільшення ризиків, зменшення ліквідності та обмеження доступу до ресурсів. Тому важливо розробити адаптивні стратегії фінансового аналізу комерційних банків в умовах воєнного стану, що дають змогу вчасно виявляти й аналізувати зміни у фінансовому стані банку та приймати ефективні управлінські рішення. Ефективні методи фінансового аналізу в умовах воєнного стану можуть бути використані для забезпечення стабільності та збереження фінансової надійності комерційного банку у складних умовах.

Дослідженням зазначеної проблеми займалися науковці О. М. Соколовська, Ю. О. Жовтобрюх, О. В. Яковлева, Т. О. Кравченко, О. М. Шкраб'юк. О. М. Соколовська у своїх працях провела аналіз стану фінансової діяльності комерційного банку в умовах воєнного стану, визначила особливості фінансових результатів. Роботи Ю. О. Жовтобрюх та О. М. Шкраб'юк присвячені дослідженню особливостей фінансового аналізу комерційних банків в умовах воєнного стану.

Метою дослідження є визначення основних методів та підходів до фінансового аналізу діяльності комерційного банку в умовах воєнного стану, а також виявлення особливостей фінансових результатів банку за таких умов, що дають змогу забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами банку в умовах загроз та ризиків воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Сучасний політичний стан, крім економічних та соціальних факторів, що базуються на психологічних підходах до клієнтської бази, аналізу багатфакторних моделей, є обов'язковим фактором впливу на управління фінансовими ресурсами. Управління фінансовими результатами банку в умовах воєнного стану вимагає особливої уваги до методологічних засад управління ризиками та стратегій діяльності. Для визначення фінансових результатів комерційного банку можна використовувати різні показники. Основні з них:

1. Прибуток або збиток: показує чистий дохід, отриманий внаслідок діяльності банку за певний період.
2. Рентабельність активів (ROA): вказує, яку частину від доходів становлять прибутки на кожен одиницю активів.

3. Рентабельність власного капіталу (ROE): вказує, яку частину прибутків отримано на кожну одиницю власного капіталу.

4. Відношення кредитів до депозитів: вказує, яка частка кредитів банку фінансується з депозитів клієнтів.

5. Відношення капіталу до активів: вказує, яка частка активів банку фінансується з власних коштів [1].

Рентабельність активів (ROA) та рентабельність власного капіталу (ROE) є важливими фінансовими показниками, що впливають на структуру комерційного банку в умовах воєнного стану. Висока рентабельність активів та власного капіталу може свідчити про успішність фінансової діяльності банку, що забезпечує змогу залучення додаткового капіталу для подальшого розвитку [2].

Також для прикладу розгляду основної сутності та впливу показників можна зазначити статистичні дані чистого прибутку для комерційних банків США, що наведено на рис. 1.

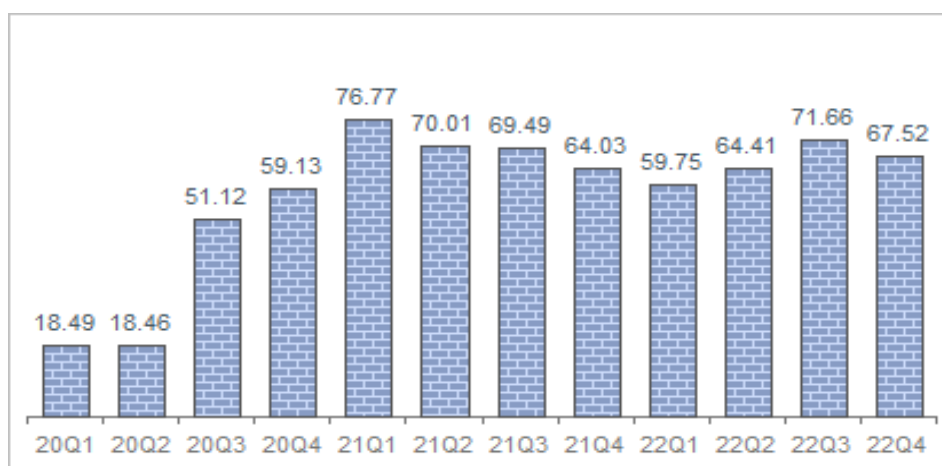

Рисунок 1 – Чистий прибуток комерційних банків США в умовах кризових явищ на ринку

Джерело: побудовано на основі [3]

За даними з рисунку визначено структуру зрушення, основного відношення прибутку до впливу факторів на ринку в умовах нестабільної та кризової ситуації, що може виникати на ринку. В Україні станом на березень 2023 року прибуток українських банків у січні–лютому 2023 року становить 21,5 млрд грн, що в 2,2 рази більше, ніж за аналогічний період 2022 року (9,9 млрд грн), що зазначено на рисунку 2.

За наведеними даними з рисунку доходи банків на початку 2023 року зросли на 33 % – до 65,8 млрд грн, а витрати – на 12 %, до 44,3 млрд грн. Водночас комісійний дохід зріс удвічі – до 15,582 млрд грн. Водночас результат від переоцінки та операцій купівлі–продажу зріс у 2,4 рази – до 4,649 млрд грн проти 1,9 млрд грн за аналогічний період попереднього року [4].

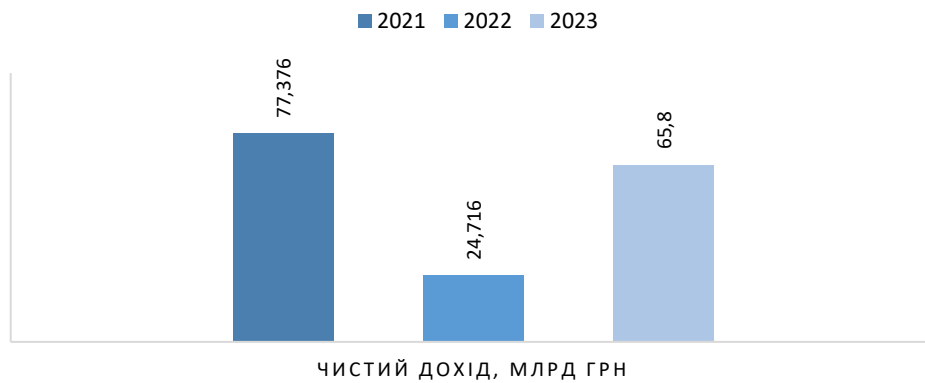

Рисунок 2 – Чистий дохід комерційних банків

Джерело: побудовано на основі [4]

Необхідно враховувати, що умови воєнного стану можуть значно вплинути на стан економіки країни та банківської системи загалом. Тому порівняння даних за звичайних умов із даними за період воєнного стану може бути некоректним. Також зазначимо, що структура заробітку комерційних банків може змінюватись в умовах воєнного стану. Наприклад, зниження процентних ставок на ринку, погіршення якості кредитного портфеля та зменшення кількості операцій із нерухомістю можуть призвести до зменшення основних джерел доходів банку.

Отже, умови воєнного стану можуть вплинути на структуру комерційного банку через його чистий прибуток. Оскільки воєнний стан може призвести до економічної нестабільності, зниження споживчого попиту та зростання ризиків, банки можуть зазнати значного зменшення свого прибутку.

Висновки. З урахуванням поточної ситуації фінансовий аналіз комерційних банків стає більш складним та вимагає застосування адаптивних стратегій. Це посилює значення ефективних методів фінансового аналізу, які дають змогу вчасно виявляти та аналізувати зміни у фінансовому стані банку та приймати ефективні управлінські рішення. У цих умовах важливо забезпечувати стабільність і збереження фінансової надійності комерційного банку, що допомагає зменшувати вплив ризиків, збільшувати ліквідність та підвищувати доступ до ресурсів. Отже, ефективний фінансовий аналіз в умовах воєнного стану є важливим для успішної діяльності комерційного банку та забезпечення стабільності його фінансових результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколовська О. М. Фінансовий аналіз діяльності комерційного банку в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2020. С. 194–201.
2. Яковлева О. В. Методи фінансового аналізу в умовах воєнного стану. *Економіка: реалії часу*. 2022. С. 92–99.
3. Сервіс статистики фінансової та банківської діяльності BankRegData, за 2022 рік. URL: <https://www.bankregdata.com/allIEmet.asp?met=ROA&den=aa>

Поліщук Н. В.

д-р екон. наук, професор
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Мацідон В. В.

магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану управління інвестиційною діяльністю підприємства стає більш складним і вимагає від керівництва підприємства специфічних знань і навичок. Війна призводить до змін в економічній ситуації та впливає на ринкові умови, що може призвести до нестабільності інвестиційної діяльності підприємства. Отже, проблема полягає в тому, як ефективно керувати інвестиційною діяльністю підприємства в умовах воєнного стану, забезпечити стійкість інвестиційної стратегії, зменшити ризики та мінімізувати втрати.

Мета цього дослідження – визначити особливості управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах воєнного стану.

Зважаючи на те, що війна є однією з найбільш серйозних загроз для стабільності економіки країни та функціонування підприємств, особливо в умовах ризику і нестабільності, проблема ефективного управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах воєнного стану є дуже актуальною та важливою для розвитку економіки країни. Умови воєнного стану суттєво впливають на економіку та ринкові умови, що призводить до зміни управлінських підходів та стратегій підприємств. У таких умовах ефективне управління інвестиційною діяльністю підприємства стає надзвичайно важливим, оскільки залежить від нього не тільки успіх підприємства, але й його виживання в умовах кризової ситуації.

Показники та чинники, які можуть вплинути на особливості управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах воєнного стану, відображають [1]:

- політичні та економічні ризики. Умови воєнного стану призводять до збільшення політичних та економічних ризиків, які можуть вплинути на інвестиційну діяльність підприємства;
- зміни в законодавстві. Умови воєнного стану можуть призвести до змін в законодавстві, які можуть вплинути на умови інвестування та функціонування підприємств;

- зміни на ринку. Умови воєнного стану можуть вплинути на ринкові умови, зокрема на попит та постачання, що може вплинути на інвестиційну діяльність підприємства;

- фінансова стійкість підприємства. Фінансова стійкість підприємства може вплинути на його можливості здійснювати інвестиційну діяльність в умовах воєнного стану;

- інвестиційні стратегії. Інвестиційні стратегії підприємства повинні бути адаптовані до умов воєнного стану, оскільки такі умови можуть призвести до зміни ризиків та умов інвестування.

Нестабільна ситуація в країні призводить до загострення політичної та соціальної ситуації, що може призвести до скорочення інвестиційного клімату та зменшення інтересу іноземних інвесторів до підприємств в Україні.

Воєнний стан може призвести до зменшення попиту на продукцію підприємств, особливо тих, які займаються виробництвом цивільних товарів, що може призвести до зниження доходів та скорочення інвестицій.

Динаміку капітальних інвестицій в Україні наведено на рис. 1, дані якого свідчать про зростання капітальних інвестицій в Україні з 2016 року до 2019 року на 242,8 млн грн, що свідчить про інвестиційну привабливість економіки України.

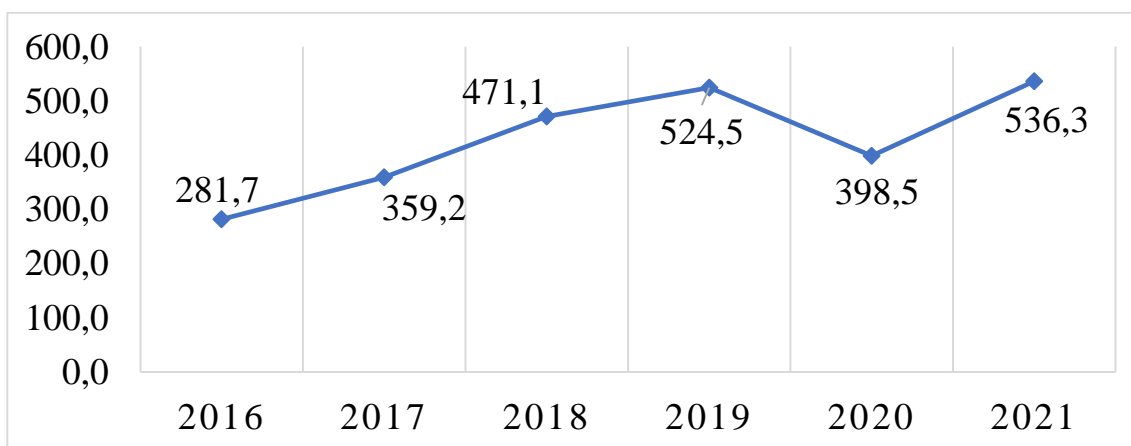

Рисунок 2 – Капітальні інвестиції в Україні, млн грн

Джерело: побудовано на основі[2]

Однак у 2020 році відбулося зниження обсягів інвестицій до 398,5 млн грн, що обумовлено змінами економічного середовища на фоні пандемії COVID-19, і це спричинило зниження активності бізнесу та інвесторів. Проте у 2021 році відбулося зростання капітальних інвестицій до 536,3 млн грн. Щодо сучасного стану розвитку інвестиційної діяльності в Україні слід зазначити, що політична нестабільність, війна, зміни в законодавстві та інші фактори створюють несприятливе середовище для інвестування.

Висновки. Умови воєнного стану негативно вплинули на інвестиційну привабливість підприємств через зміну економічного середовища, зниження довіри

інвесторів та погіршення стану безпеки. Для ефективного управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах воєнного стану необхідно оцінювати ризики, розробляти ефективну стратегію управління, встановити сталі зв'язки з партнерами і підтримувати стабільний фінансовий стан підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребенюк Н. П., Калашников Ю. М., Гурова О. О. Ефективне управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та держава*. 2020. С. 43–46.
2. Капітальні інвестиції. *Державна служба статистики України*. URL: <https://ukr-stat.gov.ua/> (дата звернення: 08.05.2023).

Козлов В. П.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Зозуля Ю. О.

магістрант (здобувач вищої освіти),
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Із початком вторгнення російської федерації на територію України об'єктивно погіршується економічне становище більшості домогосподарств, що створює ризики ускладнення їх доступу до послуг охорони здоров'я. У цих умовах держава повинна забезпечити всеохопний доступ населення до медичних послуг прийнятної якості з урахуванням принципів солідарності і справедливості на основі коротко- і середньострокових коригувань у політиці у сфері охорони здоров'я в контексті воєнного стану.

Мета роботи – визначити особливості фінансування системи охорони здоров'я в Україні в умовах воєнного стану та розробити пропозиції щодо підвищення його ефективності.

Основна частина. Українська система охорони здоров'я перебуває у процесі реформування з 2015 року. Реформування проводиться з метою покращення здоров'я населення, скорочення витрат на охорону здоров'я за рахунок коштів домогосподарств. У процесі реформування системи охорони здоров'я проводиться модернізація системи надання медичних послуг, змінюється механізм фінансування медичних закладів, підвищується ефективність та якість медичного обслуговування.

Важливим етапом реформування було створення у 2018 році гнучкого та спроможного агентства закупівель – Національної служби здоров'я України та зміна

ідеології фінансування системи охорони здоров'я на основі запровадження нової моделі державного солідарного медичного страхування. Кошти Державного бюджету України, які залишаються основним джерелом фінансування системи охорони здоров'я, розподіляються з використанням нового, сучасного механізму стратегічних закупівель медичних послуг. Методи фінансування постатейних кошторисів бюджетних закладів охорони здоров'я, які використовувалися раніше, були замінені методами виділення коштів закладам охорони здоров'я через результати їх роботи, тобто запроваджено принцип «гроші ходять за пацієнтом» [1].

Ефективне функціонування нової системи фінансування медичних закладів забезпечується новою електронною системою, яка дає змогу накопичувати, аналізувати та передавати медичну та фінансову інформацію в електронному вигляді – систему електронної охорони здоров'я (eHealth). Така електронна система дає змогу аналізувати показники стану здоров'я населення, розробляти оптимальні плани закупівлі медичних послуг і забезпечувати ефективно та економне використання коштів.

Повномасштабне вторгнення російської федерації у лютому 2022 року викликало необхідність коригування фінансування системи охорони здоров'я. З метою забезпечення постійних і передбачуваних виплат медичним закладам було замінено виплати за капітаційною ставкою на рівні первинної медичної допомоги та виплати за ставкою за пролікований випадок на рівні стаціонару на глобальні бюджети.

Глобальний бюджет розраховується як одна дванадцята запланованого бюджету за договором між Національною службою здоров'я України та надавачами медичних послуг. Плановий бюджет визначається з огляду на історичну кількість послуг, наданих для більшості видів медичної допомоги [2].

Проведене коригування фінансування медичних закладів дало змогу у 2022 році своєчасно виплачувати кошти цим закладам. Водночас зміна потреб в охороні здоров'я через значне внутрішнє переміщення населення, переміщенням медичних працівників показала невідповідність розрахованих сум на основі однієї дванадцятої запланованого бюджету реальній потребі у фінансуванні.

У цих умовах Національна служба здоров'я України повинна відігравати більш активну роль у фінансуванні медичних закладів. Планувати закупівлі медичних послуг необхідно на основі місцевих потреб, а глобальний бюджет зменшити в регіонах, де значна частина населення і медичних працівників виїхала. В регіонах, де спостерігається велика кількість внутрішньо переміщених осіб, необхідно збільшувати глобальний бюджет, додатково використовувати методи фінансування, які орієнтовані на результат. Під час розподілу коштів необхідно врахувати також регіональні особливості, стан здоров'я населення в певних областях [3].

Висновки. Внаслідок проведеного дослідження було визначено особливості фінансування системи охорони здоров'я в Україні в умовах воєнного стану. Для

підвищення ефективності фінансування сфери охорони здоров'я необхідно доповнити глобальні бюджети гнучкими методами фінансування, орієнтованими на результат. Водночас необхідно враховувати зміну рівня медичних потреб у різних регіонах, що пов'язано з переміщенням населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Огляд звіту Світового банку «Реформа фінансування системи охорони здоров'я в Україні: прогрес та майбутні напрями». URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/a76075b0-fb68-57c4-aa27-5316076d4e57/content> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Фінансування охорони здоров'я в Україні: стійкість в умовах війни. *Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ*. 2022. URL: <https://www.who.int/countries/ukr/> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Криничко Л., Мотайло О. Нові підходи до фінансування системи охорони здоров'я. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 2. Том 9. С. 86–99.

Поліщук Н. В.

д-р екон. наук, професор
ДонНУ імені Василя Стуса

Попадюк Я. А.

аспірант (здобувач вищої освіти ОНР «Доктор філософії»)
ОП «Економіка»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну відчутно ускладнило стан та функціонування підприємств різних галузей. Сучасна політична та нестабільна економічна ситуація в Україні зумовлює вплив на діяльність суб'єктів господарювання, їх здатність до інвестування, розвитку та конкурентоспроможності. Інвестиції можуть бути направлені на розширення виробництва, модернізацію технологій, введення нових продуктів на ринок. Оскільки підприємство є відкритою, динамічною, соціально-економічною ланкою, то на його діяльність, зокрема й інвестиційну, впливає ціла низка внутрішніх та зовнішніх факторів. Саме це спонукає визначити особливості формування дієвого інвестиційного механізму розвитку підприємств, спрямованого на ефективне залучення та використання інвестиційних ресурсів для їх економічного розвитку.

Мета роботи – дослідити особливості формування інвестиційного механізму розвитку підприємств.

Основна частина. У широкому трактуванні категорія «інвестиція» може мати різні значення, але загалом вона відображає процес вкладення грошових коштів або інших ресурсів у певний актив із метою отримання прибутку в майбутньому. Згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» під *інвестиціями*

розуміють усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1]. Метою інвестиційної діяльності є реалізація інвестиційних процесів для отримання економічного та соціального ефекту від інвестування. Інвестиційний процес – це механізм реалізації інвестиційної діяльності, що передбачає послідовність дій інвестора від вибору проєкту до отримання доходу і безпосередньо зорієнтований на обґрунтування доцільності інвестицій [2].

Визначення поняття «інвестиційний механізм» ґрунтується на встановленні поняття «механізм». Із погляду економіки механізм може бути представлений як специфічна сукупність елементів, станів і процесів, розташованих у цій послідовності, що перебувають у певних зв'язках, відносинах і визначають порядок будь-якого виду діяльності [3]. Інвестиційний механізм розвитку підприємств є важливим інструментом для забезпечення стійкого розвитку підприємств, збільшення їх конкурентоспроможності та підвищення їх економічного потенціалу, основу якого визначає інвестиційна політика, яка задає вектор інвестиційного процесу: об'єкт та період інвестування, джерела інвестицій, нормативний коефіцієнт ефективності та період окупності.

Інвестиційний механізм підприємства є цілеспрямовано створеною взаємодіючою сукупністю форм і джерел інвестицій, методів, інструментів та важелів впливу на процес розробки і реалізації інвестиційних рішень підприємства. Виділяють такі види інвестиційних механізмів, що розрізняються: напрямом руху інвестиційних ресурсів; об'єктом вкладення; суб'єктом інвестиційної діяльності та його умовами і формами функціонування [3]. Формування такого механізму має свої особливості, принципи та складники.

Структура інвестиційного механізму підприємства включає в себе [4]:

1) нормативно-правове та інформаційно-методичне забезпечення. Під нормативно-правовим забезпеченням розуміють законодавчі та нормативні акти, міжнародні угоди й договори, що регулюють взаємодію всіх учасників інвестиційного процесу. Інформаційно-методичне забезпечення є сукупністю інформаційних ресурсів, методичних рекомендацій, інструкцій, програм та інших інструментів, що забезпечують вибір оптимальних інвестиційних рішень для подальшого функціонування підприємства;

2) функціональне забезпечення включає в себе стратегічне та оперативне планування, прогнозування, облік та аналіз, контроль і моніторинг, мотивацію учасників та організацію інвестиційної діяльності. Задля ефективної роботи інвестиційного механізму всі ці функції повинні взаємодіяти між собою;

3) ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності є вихідною базою, на основі якої здійснюється формування інвестиційного механізму для реалізації цілей інвестиційного проєкту (види та джерела інвестиційних ресурсів, їх оцінка).

Побудова та реалізація інвестиційного механізму розвитку підприємств базується на певних принципах [5]:

- принцип раціональності та ефективності, що визначає цілі і завдання інвестування, для максимального використання інвестиційних ресурсів, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей підприємства й пошуку привабливих інвестиційних можливостей;

- комплектність, системність, гнучкість та адаптивність під час формування інвестиційного механізму визначає різні складники, які доповнюють один одного, забезпечують розподіл та використання інвестицій з метою підвищення ефективності підприємства, взаємодія між якими має бути організована як система, що спрямована на досягнення успішного кінцевого результату, водночас інвестиційний механізм має бути гнучким, щоб швидко реагувати на зміни, які виникають під впливом різних факторів;

- принцип управління ризиками, пов'язаними з інвестиційною діяльністю, включає їх виявлення та оцінку, контроль та пошук рішень з питань їх зменшення;

- принцип стратегічності та спрямованості інвестиційного механізму визначає орієнтир розвитку підприємства;

- принцип прозорості і відкритості під час побудови та реалізації інвестиційного механізму, передбачає оприлюднення повної інформації про інвестиційні проекти підприємств і результати його здійснення.

Наведені принципи постійно мають відслідковуватися, деталізуватися, коригуватися та уточнюватися задля ефективного ведення інвестиційної діяльності.

Висновки. Визначивши особливості формування інвестиційного механізму розвитку підприємства, можемо дійти до висновку, що він дає можливість врахувати всі аспекти реалізації інвестиційної діяльності. Ефективне використання фінансових ресурсів інвестиційних проектів зумовлює підвищення економічного потенціалу підприємств, максимізує їх прибуток, що, зі свого боку, є запорукою успішного функціонування підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. С. 646.
2. Шепиленко В. Ю. Інвестиційна складова діяльності підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2(88). С. 91–96.
3. Юрченко О. М. Інвестиційний механізм та інвестиційний менеджмент: теоретичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2018. № 4. С. 181–185.
4. Семенчук Д. В. Інвестиційний механізм і його місце в національній економіці. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 5. С. 49–55.
5. Ігнатушенко О. С. Теоретичні особливості економічного механізму розвитку інвестиційної діяльності аграрних підприємств. *Наукові праці МАУП*. Економічні науки. 2022. № 1(64). С. 30–37.

Юрчишен Д. В.

магістрант

ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

Козлов В. П.

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 р. українські підприємства функціонують в умовах невизначеності, ризиковості, потерпають від руйнування їх ресурсного потенціалу. В умовах, які склалися, значну роль відіграє здатність підприємств швидко адаптуватися та гнучко реагувати на кризові явища, які постійно виникають, демонструвати позитивні фінансові результати діяльності, що обумовлено насамперед внутрішніми інструментами збереження стійкості підприємств. Фінансовий результат є оціночним показником діяльності підприємств, індикатором збереження фінансової стійкості, що впливає на здатність підприємств протистояти фінансовим кризам в умовах невизначеності. Саме неоднозначність адаптації підприємств та сила впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища посилює актуальність дослідження фінансових результатів підприємств.

Метою роботи є оцінка фінансових результатів великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності, виявлення чинників, які впливають на їх формування.

Основна частина. Фінансовий результат підприємства є оціночним показником, що відображає результат (чистий прибуток або збиток) за певний період часу. Фінансові результати розглядаються як складник економічної безпеки через збалансування доходів і витрат [1]. Економічна сутність фінансового результату досліджується через призму характеристик, що зумовлюють його зростання [2]. Фінансовий результат залежить від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, проте в умовах воєнних дій на території України доцільно виокремлювати зовнішні чинники, що обумовлені війною: місце розташування, активні бойові дії, вимушена або ініціативна евакуація, руйнування матеріально-технічної бази, обстріли, втрата ринків збуту, податкова політика держави, підтримка стратегічних видів бізнесу з боку держави та інші. Щодо внутрішніх, то найбільш вагомими є наявність фінансової подушки, наявність кадрового потенціалу, командна робота, гнучкі та раціональні управлінські рішення, здатність швидко адаптуватися, перепрофілюватися, оптимізувати структуру витрат, генерувати доходи в умовах невизначеності та швидка реакція на державні програми підтримки бізнесу.

Попри нестійкість та зниження бізнес-активності, фінансовий результат підприємств за видами економічної діяльності є доволі неоднозначним (рис. 1).

Рисунок 1 – Фінансовий результат великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності за січень–вересень 2022 року [3]

Аналіз фінансових результатів великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності є неоднозначним, зокрема, є види діяльності, за яким 100 % підприємств впродовж січня–вересня 2022 року одержали чистий прибуток (освіта), серед підприємств фінансової та страхової діяльності 68,6 % підприємств одержали чистий прибуток, серед підприємств оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 67,4 %, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 64,8 %, інформація та телекомунікації – 62,3 %, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 62,2 %, будівництво – 59,6 %, промисловість – 56,0 %. Щодо збиткових видів діяльності, за січень–вересень 2022 р. збитки отримала значна кількість підприємств таких видів економічної діяльності: тимчасове розміщування й організація харчування – 73,9 % підприємств, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 74,1 %; операції з нерухомим майном – 61,4 %; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 56,1 %; професійна, наукова та технічна діяльність – 56,0 %; сільське, лісове та рибне господарство – 56,0 %.

Звичайно, це статистично середні фінансові результати підприємств, які включають діяльність підприємств у довоєнний і воєнний період. Є деякі види діяльності, що убезпечені ризиками втрат на підставі договірних зобов'язань зі своїми

клієнтами, які чітко регулюють обсяги і терміни грошових надходжень, зокрема, освіта, частково фінансова та страхова діяльність, будівництво (крім форс-мажорів, що пов'язані з активними бойовими діями або руйнуванням незавершеного будівництва). Прибутковою залишається оптова та зовнішня торгівля продуктами харчування, що пов'язано зокрема, з тим, що на початку війни населення масово формувало запаси їжі. Надалі періодично виникали хвилі дефіциту певних товарів (сіль, борошно тощо), що теж призводило до підвищення попиту на ці товари. Отже, деякі види бізнесу в умовах невизначеності покращили свої фінансові результати діяльності завдяки врахуванню у своїй діяльності зміни кон'юнктури і потреб ринку.

Висновки. Підсумовуючи, доцільно зазначити, що війна досить неоднозначно вплинула на бізнес і це підтверджують результати проведеного аналізу фінансових результатів підприємств. Так, деякі повністю або частково зруйновані, переміщені, проте наявність фінансового запасу, ефективного менеджменту та кадрового ядра створюють можливості до розвитку, адаптації до нових умов, пошуку ринків збуту, зміни сегменту ринку та цільового споживача. Здатність підприємств функціонувати в умовах війни кількісно відображається у фінансових результатах, які залежать не лише від доходів, а й від здатності стримувати та оптимізувати витрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзерелейко С. Інструментарій покращення фінансових результатів у системі зміцнення економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 6. Том 1. С. 67–74. DOI: 10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-10.
2. Піскун А. Економічна сутність фінансового результату підприємства. *Наукові перспективи*, 2023. № 2(32). DOI: 10.52058/2708-7530-2023-2(32)-327-339.
3. Державна служба статистики України: Статистичні дані. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2023).

Панухник О. В.

д-р екон. наук, професор,
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя

ПРІОРИТЕТНІ КОНЦЕПТИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА У ПРИЗМІ РОЗГЛЯДУ ДЕРЖАВНИХ ІНІЦІАТИВ ІЗ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вступ. Кардинальна та руйнівна сьогочасна трансформація економіки України актуалізує питання формування нових знань у сфері аналізу фінансового стану суб'єкта підприємницької діяльності різних категорій, регіонів і галузей для досягнення сталості й грамотного управління ним у складних умовах безпрецедент-

ної війни. Нині підприємці як ніколи прагнуть підвищити прибутковість свого підприємства й ефективно використовувати власні фінансові ресурси задля зростання його платоспроможності. Однак постійно виникаючі форс-мажорні ситуації є незалежними від самого підприємства, важко усунути та унеможливають проведення досконалої оцінки його фінансового стану. У таких реаліях фінансова стійкість бізнесу залишається під великим сумнівом. Відтак нагальним стає процес адаптації підприємства до зовнішніх перемін – якщо здійснювати належне управління самим підприємством, передбачати можливість виникнення ризику в роботі та мати резерви фінансових ресурсів, виникає імовірність збереження власного капіталу, ресурсів, клієнтської бази, позицій на ринку та майбутніх перспектив розвитку бізнесу навіть в умовах повномасштабного вторгнення росії.

Метою роботи є визначення необхідності проведення діагностики фінансового стану підприємства в теперішніх кризових умовах і практична реалізація отриманих знань, досвіду та програм для негайного відновлення й сталого післявоєнного зростання бізнесу.

Основна частина. В умовах сьогодення український бізнес для ефективності та можливості свого функціонування повинен усвідомлювати важливість процесу діагностики фінансового стану, під яким розуміють комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів [1].

У довоєнних умовах оцінка фінансового стану могла би проводитися на підприємстві звичним шляхом завдяки аналізу структури майна, динаміки зміни активів і джерел їх формування, низки показників (ліквідності й платоспроможності, рентабельності й прибутковості, ділової активності й фінансового стану, кредитоспроможності й самокупності). Утім в умовах війни такий аналіз подекуди є неактуальним і зазвичай неможливим до проведення. За існуючих обставин основною метою реалізації діагностики фінансової сталості підприємства стає створення економічних передумов для його розвитку в умовах нестабільності середовища. Проте не все є так оптимістично в умовах війни, оскільки однією із нагальних проблем бізнесу постає питання пошуку грошей для полегшення ведення діяльності. Векторно розуміємо, що пропозиції банківських установ є не зовсім доречними та вигідними сьогодні, тому варто зупинитися на державних програмах щодо допомоги виживання та розвитку бізнесу, пропонованими урядом країни від початку війни. Насамперед законодавчі зміни стосувалися фінансової підтримки бізнесу, спрощення податкового режиму, митних пільг, скасування деяких нормативних актів, отримання ліцензій і дозволів, мораторію на державні перевірки та ін.

Розглядаючи державні ініціативи на рівні малого та середнього бізнесу як невід’ємної ведучої ланки національної економіки, всупереч усім складним соціально-економічним умовам заслуговує на увагу низка програм для забезпечення можливості продовження ведення діяльності або ж для започаткування нової справи під час війни, найбільш затребуваними з яких є ініціативи щодо підтримки бізнесу:

- у сфері податків і митниці (скасовано акцизний податок; зменшено ставку ПДВ до 7 % на паливо; звільнено від імпортного мита всі групи товарів, окрім алкогольних і тютюнових виробів; запроваджено єдиний податок у розмірі 2 % для всіх підприємств з річним оборотом не більше 10 млрд грн; скорочено час розмитнення товарів до 1 години та ін.);

- фінансова допомога (можливість отримання кредитів у розмірі до 60 млн грн під 0 % на період дії воєнного стану за державною кредитною програмою «5–7–9 %»; отримання підприємствами щомісячної компенсації у розмірі 6 500 грн за працевлаштування ВПО; надання фінансової допомоги розміром від 250 тис. грн до 8 млн грн залежно від виду бізнесу і галузі у рамках урядового проєкту «Робота», а також реалізація низки грантів щодо сприяння відкриття власної справи ветеранами (до 1 млн грн) або ж на навчання їх у сфері інформаційних технологій (до 30 тис. грн);

- заходи з дерегуляції (введено мораторій на проведення державних перевірок; спрощено регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану – трудові договори з працівниками можуть бути тимчасово припинені або може бути оголошено простій, а також необмежена тривалість неоплачуваної відпустки на час дії війни; розширено можливості для жінок працювати у нічні зміни; з’явилася нагода розірвання трудових відносин зі сторони роботодавця під час лікарняного чи відпустки, а зі сторони працівника – негайно за його ініціативою через небезпеку у зв’язку з бойовими діями) [2].

Зазвичай ця категорія бізнесу має нижчі фінансові важелі та менші можливості для залучення додаткового капіталу, а війна ще більше посилила проблему доступності кредитних ресурсів. Комерційні банки практично припинили активне кредитування сектору, а кредитні ресурси для фінансування робочого капіталу та проєктів тепер доступні лише за державними програмами [2].

Отже, український бізнес незалежно від виду діяльності, масштабів і територіальної приналежності за підтримки держави навіть в умовах воєнного часу продовжує працювати, сплачуючи податки до державного бюджету, про що свідчить індекс активності бізнесу (Ukrainian Business Index) – станом на початок 2023 року 30,76 % зі 100 % можливих [3], здійснює оновлення вітчизняної економіки на ринкових засадах, а також виводить її на шлях нових реформ попри всі сьогочасні зміни.

Висновки. Підсумовуючи, вважаємо, що для підтримки задовільного фінансового стану підприємства необхідна постійна його системна діагностика на основі фінансово-економічного аналізу. Фінансова стійкість бізнесу під час війни прямо залежить від стабільності зовнішнього середовища та вимагає грамотного фінансового управління й швидких реакцій на виникаючі виклики. Сьогодні бізнес працює в умовах швидкої адаптації задля збереження своєї діяльності, змінюючи цим нормативні показники фінансового стану. Війна вносить свої корективи: зростають вимоги до платоспроможності підприємства з можливістю негайного погашення боргів і швидких інвестицій у розвиток; знижується рівень нормативного показника рентабельності та оборотності підприємства; підвищуються вимоги до реагування бізнесу на нові реалії, а також зростають вимоги до безпеки персоналу, інформації, логістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 211.
2. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022. 77 с.
3. Дія. Бізнес. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в січні 2023 року. 2023. URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-sicni-2023-roku>

Юрчишена Л. В.

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Проблема фінансування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану набуває все більшого значення, що обумовленою пріоритетністю розподілу державних видатків на оборону, фінансуванням лише захищених статей в умовах обмеженості, невизначеністю щодо розподілу бюджетних коштів на освіту. Фінансування ЗВО України у 2022 році здійснювалося у «ручному режимі» без урахування показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності, що зумовлено призупиненням дії Постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1146 «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності» [1], яка не відновлена досі. Розширення фінансової автономії для більшості університетів є викликом через зміну фондів фінансування, невідповідність вартості навчання

здобувачів реальним витратам, скорочення рівня життя населення, масовий виїзд молоді за кордон, скорочення доходів від додаткових освітніх послуг. Усі вищезазначені аспекти актуалізують цю проблему.

Метою роботи є аналіз тенденцій зміни джерел фінансування закладів вищої освіти та визначення ключових проблем їх фінансування в умовах воєнного стану.

Основна частина. Фінансування закладів вищої освіти в Україні здійснюється за моделлю, що включає два рівні:

- макро: модель фінансування, що визначається державою, і з 2019 р. передбачає формульний розподіл коштів за показниками ефективності;
- мікро: модель фінансування формується на рівні окремого університету і включає отримання доходів від платних послуг, наукової та грантової діяльності, проектів, додаткових освітніх послуг, господарської діяльності тощо.

Характерними рисами моделі фінансування університетів є:

- роль держави у фінансуванні вищої освіти, що оцінюється показником структури державного і приватного фінансування;
- фінансування вищої освіти як функції держави, що характеризується співвідношенням видатків на вищу освіту до ВВП;
- вартість вищої освіти як відсоток витрат на вищу освіту до ВВП на душу населення.

Видатки на фінансування ЗВО України за рахунок зведеного бюджету у 2018–2022 рр. [2] мають нестійку тенденцію (рис. 1).

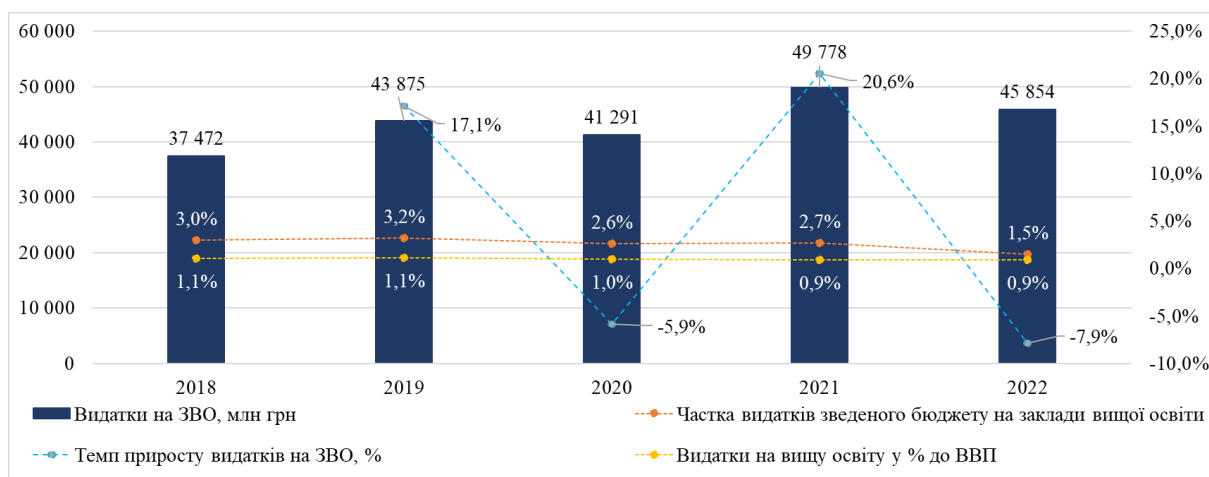

Рисунок 1 – Зміна показників фінансування закладів вищої освіти України

Лише у 2019 і 2021 році є позитивний приріст на 17,21 і 20,6 % відповідно. У 2020 і 2022 р. відбулося скорочення фінансування відносно попереднього року на 5,9 і 7,9 % відповідно. Частка видатків зведеного бюджету на фінансування ЗВО коливається на максимальному рівні 3,2 % в 2019 р. і мінімальному 1,5 % в 2022 р. Скорочення частки видатків удвічі обумовлено воєнним бюджетом України та двома секвестрами в період війни. Відповідно до ст. 78 Закону України «Про

вищу освіту» [3] визначено, що бюджетні асигнування на освіту мають становити не менше 7 % ВВП. Проте, як видно з рис. 1, в Україні наявне недофінансування майже на 6 % за період дослідження.

Отже, зазначені тенденції бюджетного фінансування підвищують пріоритетність приватного фінансування в ЗВО. Оцінюючи структуру фінансування вибірки класичних і політехнічних університетів України, спостерігаємо таку структуру джерел:

– класичні: частка бюджетно фінансування $\min = 44 \%$, $\max = 80 \%$; частка доходів від надання платних послуг $\min = 19 \%$, $\max = 54 \%$;

– політехнічні: частка бюджетного фінансування $\min = 57 \%$, $\max = 82 \%$; частка доходів від надання платних послуг $\min = 16 \%$, $\max = 37 \%$.

Неоднозначність структури фінансування та невідповідність доходів витратам університетів обумовлюють здійснення збиткової діяльності, що є характерним для більшості досліджуваних ЗВО. Так, вражає збитковість впродовж 2017–2022 рр. КНУ імені Тараса Шевченка та КПІ імені Ігоря Сікорського, який попри значний контингент здобувачів вищої освіти, здійснює збиткову діяльність. Для інших ЗВО є характерним як накопичення збитків, так і перехід у деякі періоди на прибуткову діяльність.

Оцінюючи зміни темпу приросту джерел фінансування у класичних університетах, однозначно спостерігаємо перевищення темпів приросту доходів від надання послуг над бюджетними асигнуваннями, проте невідповідність вартості навчання витратам на її реалізацію призводить до збиткової діяльності ЗВО. Тому важливо привести у відповідність плату за навчання до реальних витрат, а не демпінгувати на ринку освітніх послуг. Щодо політехнічних університетів, то для більшості спостерігається тенденція перевищення темпів приросту бюджетних асигнувань, порівняно з доходами від надання послуг. Виокремлюється лише ДУ «Житомирська політехніка», ВНТУ в 2022 р. та у 2021–2022 рр. НТУ «Дніпровська політехніка».

Висновки. Підводячи підсумки, можна виділити такі ключові проблеми фінансування університетів: скорочення бюджетних асигнувань внаслідок двох секвестрів бюджету у квітні і листопаді 2022 р. в середньому на 17,5 %; ручний режим розподілу бюджетних асигнувань між ЗВО; невідповідність вартості навчання здобувачів на контрактній формі реальним витратам на їх підготовку; зміна структури джерел фінансування університетів за умови неспівставної вартості навчання; скорочення / відсутність доходів ЗВО від додаткових освітніх послуг; непрогнозований попит потенційних абітурієнтів на освітні послуги тощо. Зазначені проблеми фінансування не є вичерпними і потребують подальшого дослідження задля визначення інструментарію мінімізації їх впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1146 «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>
3. Закону України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Юздепська А. А.

здобувач ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

Поліщук Н. В.

д-р екон. наук, професор
професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вступ. Банківська система відіграє дуже важливу роль в економіці, оскільки, на мою думку, сьогодні банківська система України є однією з найрозвинутіших елементів економічного механізму, який має складні проблеми, що виникли в умовах воєнного стану.

Мета – визначити проблеми і перспективи функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану.

Основна частина. Під час війни повністю виправдалася довіра українців до безготівкової оплати. З перших днів війни великим завданням було забезпечення безперебійної роботи фінансових розрахунків та цифрових сервісів. Ще до війни 9 з 10 операцій за платіжними картками були безготівковими, а в умовах воєнного стану ще більшого поширення набувають безготівкові розрахунки. Війна триває, і справжні наслідки ми дізнаємося лише після її закінчення, проте банківська система України показала справжню стійкість до складних викликів в умовах невизначеності.

Початок повномасштабної війни в Україні став тестом на міцність для банківської системи. З початку війни з ринку було виведено шість банків, два з яких підпорядковувалися російським державним фінансовим установам. Банки продовжують повертати депозити та продовжують кредитувати [1].

За останні 5 років скоротилася кількість банків в Україні. Станом на 01.01.2023 в Україні діяло 67 банків. Кількість банків з іноземним капіталом збільшилася на сім установ, і на початок 2023 року становила 30 установ, з них 22 банки зі 100 % іноземним капіталом.

Станом на 1 січня 2023 року структура власності активів банківської системи України представлена так (рис. 1):

- банки з державною часткою: 4 банки;
- банки іноземних банківських груп: 16 банків;
- банки з приватним капіталом: 47 банків [2].

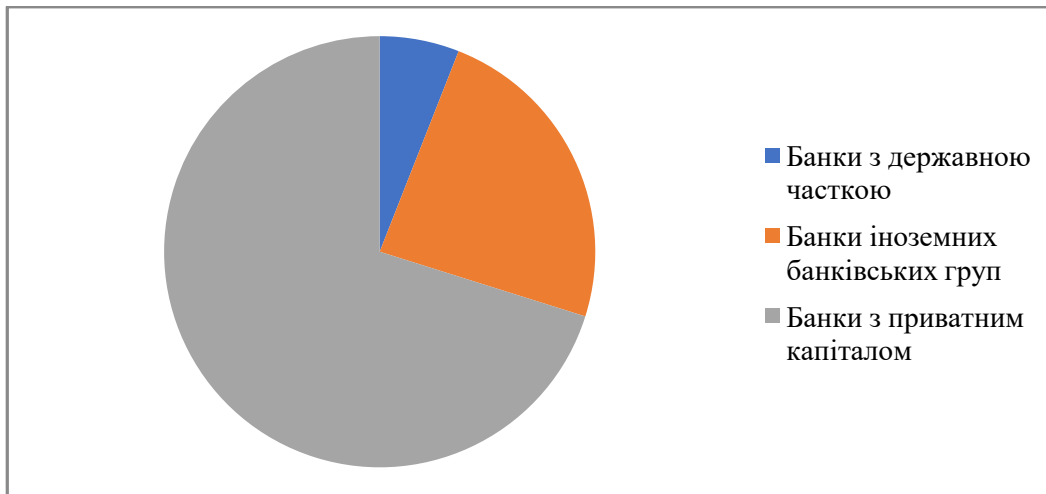

Рисунок 1 – Структура банків за групами станом на 1 січня 2023 р.

За офіційною інформацією українці на рахунках у банках зберігають зараз майже трильйон гривень. Ця сума, незважаючи на війну, постійно зростає.

Розвиток банківської системи як ключового складника фінансового сектору спрямований на прискорення трансформації суспільства загалом і розвитку бізнесу зокрема.

Суттєві зміни державних пріоритетів у реформуванні економіки України потребують оперативного та адекватного реагування комерційних банків на зміни умов економіки та господарської діяльності. Серед основних проблем, з якими стикаються українські банки на сучасному етапі своєї діяльності, слід виділити такі:

- реорганізація фінансового сектору національної економіки відповідно до вимог та за підтримки міжнародних фінансових інституцій;
- перехід до єдиної системи управління ліквідністю та запровадження НБУ нових процедур регулювання діяльності комерційних банків;
- запровадження системи регулярного оцінювання діяльності комерційних банків та визначення рейтингових показників;
- створення автоматизованих систем та баз даних для забезпечення моніторингу кредитної історії клієнтів комерційних банків;
- реформування механізму оподаткування банків;
- завершення формування системи страхування, резервного та статутного фонду;
- розвиток системи фінансової реконструкції комерційних банків [3].

Висновки. Основними проблемами українського банківського сектору є те, що банківська система постійно адаптується до змін в умовах воєнного стану, що

обумовлено низьким рівнем конкурентоспроможності банківського сектору; низькою якістю надання послуг за їх високої вартості; недостатнім рівнем капіталізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матеріали інформаційного сайту Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ekonomu/3560208-rivroku-vijni-ukraina-vistoala-na-ekonomi-snomu-fronti.html>
2. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
3. Лобач О. Платоспроможність та істотна загроза платоспроможності банку: визначення і зміст. *Юридична Україна*. 2005. № 12. С. 47–55.

Волкова Н. І.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Бартош А. А.

здобувач вищої освіти
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. У сучасних умовах, коли Україна знаходиться у складних економічних та політичних умовах, розвиток державного кредиту є однією з найважливіших тем для дослідження. Водночас у контексті наявності воєнного стану проблеми забезпечення соціального захисту населення та зміцнення національної безпеки стають ще більш актуальними та набувають особливої важливості. Державний кредит може бути використаний для здійснення великих інвестиційних проєктів, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, підтримки науки та освіти і забезпечення соціального захисту населення. Однак під час залучення державного кредиту необхідно враховувати його вплив на фінансову стійкість держави та національну валюту, а також ризики, пов'язані зі збільшенням національного боргу та його обслуговуванням. Вважаємо, дослідження допоможе отримати уявлення про сучасний стан розвитку державного кредиту в Україні, а також про перспективи його подальшого розвитку в умовах воєнного стану, що і підкреслює актуальність зазначеної проблеми.

Мета роботи. Метою дослідження є обґрунтування розвитку державного кредиту в Україні в умовах воєнного стану та визначення основних шляхів забезпечення ефективного залучення і використання фінансових ресурсів для захисту країни та забезпечення її розвитку в майбутньому.

Основна частина. Характеризуючи державний кредит із погляду фінансів, слід зазначити, що він займає важливе місце в системі фінансових відносин, увібравши в себе їх механізми, напрями та аспекти. З іншого боку, державний кредит, зберігаючи основні властивості кредиту, ґрунтується на таких принципах кредитування: терміновість, платність, зворотність, забезпеченість, цільова спрямованість, добровільність.

Сутність державного кредиту реалізується у трьох основних функціях: розподільчій, регулюючій і контрольній. Розподільна функція державного кредиту дає змогу здійснити перерозподіл грошових ресурсів і відповідно необхідності підтримки конкретних напрямів соціально-економічної діяльності і відповідно до потреб економіки загалом. Регулююча функція проявляється у впливі держави на грошовий обіг, виробництво, зайнятість, рівень процентних ставок на ринку грошей і капіталів. Контрольна функція виражається у забезпеченні цільового використання кредитних ресурсів та своєчасності розрахунків з кредиторами.

Наразі в Україні існує низка проблем економічного і, як наслідок, соціального характеру, пов'язаних з надмірним використанням урядом країни позикового капіталу у вигляді фінансової допомоги від Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського союзу, окремих держав.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [3].

Державні запозичення здійснюються з метою покриття дефіциту державного бюджету та рефінансування державного боргу. Право на здійснення державних запозичень у межах, визначених законом про Державний бюджет України, належить державі в особі Міністра фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України визначає основні умови здійснення державних запозичень, зокрема основні умови кредитних договорів та основні умови випусків і порядок розміщення державних цінних паперів.

Кредити (позики) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проєктів залучаються державою на підставі міжнародних договорів України і відносяться до державних зовнішніх запозичень. Витрати з погашення та обслуговування державного боргу здійснюються за рахунок коштів державного бюджету відповідно до кредитних договорів, а також нормативно-правових актів, за якими виникають державні боргові зобов'язання, незалежно від обсягу коштів, визначеного на таку мету законом про Державний бюджет України. Наведемо дані щодо обсягів державного боргу України за останні 2 роки (табл. 1).

Таблиця 1 – Державний та гарантований державою борг України в 2023 р. [2]

	загальний борг (млн грн)	зовнішній борг (млн грн)	внутрішній борг (млн грн)
на 31.12.2022	4 071 683,1	2 610 945,6	1 460 737,5
на 31.01.2023	4 258 202,5	2 765 711,0	1 492 491,5
на 28.02.2023	4 242 162,4	2 738 271,4	1 503 891,0

За результатами таблиці 1 видно, що загальний борг України зріс у період із 31 грудня 2022 року до 31 січня 2023 року на 186 519,4 млн грн, але зменшився з 31 січня 2023 року до 28 лютого 2023 року на 16 040,1 млн грн. Зовнішній борг становив більшу частину загального боргу – (64,5 %), але внутрішній також зріс на 2,95 % протягом цього періоду. Такі дані свідчать про нестабільність фінансової ситуації в Україні та необхідність активних заходів для покращення економічної ситуації в країні. Збільшення загального боргу вказує на значні проблеми, з якими зіштовхується українська економіка. Зростання внутрішнього боргу свідчить про погіршення фінансової стійкості країни та збільшення її залежності від внутрішніх боргових зобов'язань. Збільшення зовнішнього боргу підкреслює те, що Україна продовжує покладатися на підтримку зовнішніх фінансових джерел і країн-кредиторів. Вважаємо доцільним вживати заходів для зниження витрат державного бюджету та залучення інвестицій для розвитку соціальної інфраструктури, розвитку ринку праці та розвитку нових галузей економіки з метою зменшення зовнішнього та внутрішнього боргу України в майбутньому.

За період дії воєнного стану в Україні була створена програма «Доступні кредити 5–7–9 %», в якій було укладено 23 999 кредитних договорів на загальну суму 95,96 млрд грн (зокрема банками державного сектору – 18 292 кредитні договори на суму 52 млрд грн), з яких певна сума спрямовувалась на конкретні цілі (рис. 1).

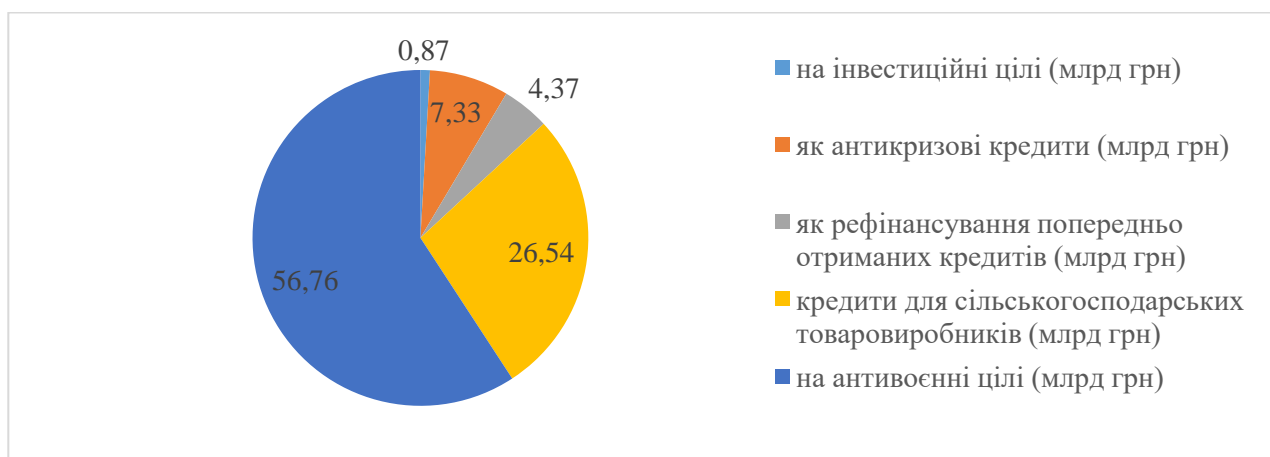

Рисунок 1 – Доступні кредити 5–7–9 % [4]

За результатами наведеного графіку (рис. 1) видно, що зазначені суми становлять частину загального боргу України. Найбільша сума, яка була взята як кредит на антивоєнні цілі, становить 56,76 млрд грн. Відносно малими є внески на інвес-

тиційні цілі та рефінансування попередньо отриманих кредитів, які становлять 0,87 та 4,37 млрд грн. Щоб забезпечити сталість фінансової системи України та зменшити загальний борг країни, необхідно залучити іноземних інвесторів, які зацікавлені в підтримці оборонної промисловості та збройних сил України. Це може зменшити навантаження на державний бюджет та дати змогу залучити додаткові ресурси для розвитку економіки країни, також можна створити більш сприятливі умови для розвитку місцевих підприємств, що може допомогти збільшити доходи держави та зменшити залежність від державного кредиту.

Висновки. Розвиток державного кредиту України в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який включає в себе не тільки залучення фінансових ресурсів, але й вирішення проблем ефективного використання цих ресурсів. Одним зі способів залучення коштів у цих умовах є емісія державних облігацій та їх продаж на внутрішньому ринку. Уряд може також звернутися до міжнародних кредитних організацій та залучити зовнішній кредит. Проте потрібно враховувати можливі наслідки збільшення державного боргу та обмеження фінансової свободи країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мелих О. Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. № 12.
2. Державний борг України (2009–2023). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Міністерство Фінансів України. *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/borgova-politika> (дата звернення: 19.04.2023).
4. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %». *Київська обласна військова адміністрація*. URL: <https://koda.gov.ua/za-chas-diyi-voyennogo-stanu-v-mezhah-derzhavnoyi-programy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-23-999-pilgovyih-kredytiv-na-sumu-majzhe-96-mlrd-grn/> (дата звернення: 21.04.2023).

Волкова В. В.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Вступ. Сьогодні основною загрозою стійкості й безпеці країни загалом та її регіонам і територіальним громадам зокрема досі є збройна агресія Росії. Це потребує зосередження зусиль державних і місцевих органів влади, військових адміністрацій саме в цьому напрямі [1].

Метою роботи є обґрунтування ролі місцевого самоврядування під час дії режиму воєнного стану та виділення можливих шляхів її посилення для післявоєнної відбудови України.

Основна частина. Трансформаційні процеси в українському суспільстві, які спрямовані на подолання наслідки економічної стагнації країни та прискорення темпів європейської інтеграції, не можуть оминати появу потужного інституту місцевого самоврядування, що буде здатне досягати консенсусу між інтересами суспільства, бізнесу, політичних сил, суб'єктів публічної адміністрації, але й розвивати національну економіку, забезпечуючи ресурси, необхідні для ефективного державотворення.

Досягнення децентралізації, автономія місцевого самоврядування, підвищення рівня довіри населення до державних та місцевих органів влади стали вирішальними у здатності України протистояти збройній агресії Росії. Так, Вінницькою обласною районною адміністрацією в 2022 році: забезпечено в межах повноважень виконання заходів підготовки та ведення територіальної оборони, проведення заходів мобілізації; спільно з військовим командуванням запроваджено та організовано здійснення заходів правового режиму воєнного стану; здійснено надання всебічної допомоги силам безпеки та силам оборони Вінниччини та інших регіонів тощо [2]. Отже, стійкість, виявлена територіальною громадою, підтверджує доцільність реформи децентралізації й потребу її поглиблення в межах повноенної розбудови країни.

Варто зазначити, що особливістю правового режиму воєнного стану стало створення військових адміністрацій як тимчасових державних органів. Ці організації діють паралельно з органами місцевого самоврядування, тобто їх утворення не означає припинення повноважень органів місцевого самоврядування. До того ж повноваження органів місцевого самоврядування під час дії режиму воєнного стану зазнали певних змін у питаннях виконання місцевих бюджетів та надання соціальної допомоги [3; 4].

Наразі війна триває, але держава вже робить кроки до відновлення країни, регіонів та громад. 9 липня 2022 р. Верховна Рада України в другому читанні ухвалила законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» № 5323. Цей закон передбачає вдосконалення державної регіональної політики та враховує виклики, які постали перед громадами й регіонами через військову агресію Російської Федерації. Досягти цього можна через зміни в ключових аспектах державної регіональної політики – стратегічному плануванні, фінансуванні, інституційній підтримці та моніторингу регіонального розвитку [1].

Далі представимо шляхи посилення ролі органів місцевого самоврядування у післявоєнний період (рис. 1).

Рисунок 1 – Шляхи посилення ролі органів місцевого самоврядування для післявоєнного відновлення України

Висновки. Отже, органи місцевого самоврядування і далі виконують свої повноваження, спрямовані розв’язання проблем місцевого рівня з урахуванням специфіки функціонування кожної території в умовах воєнного стану та потреби їх післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1221/ad-stiykist-gromad.pdf> (дата звернення: 22.04.2023).
2. Про затвердження Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2023 рік. URL: <https://vin.gov.ua/oda/normatyvno-pravovi-dokumenty/794-nakazy-nachalnyka-oblasnoi-viiskovoi-administratsii/52367-nakaz-2875-vid-15-hrudnia-2022-roku-3> (дата звернення: 21.04.2023).
3. Закон України 14.04.2022 № 2193-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
4. Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення: 22.04.2023).

Яворська Ю. Л.
здобувачка вищої освіти
ОП «Документознавство та інформаційна діяльність»
ДонНУ імені Василя Стуса

Матвійчук В. І.
канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів та банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ АКЦІЙ В УКРАЇНІ

Вступ. Ринок акцій є потужною платформою для реалізації можливостей мобілізації фінансових ресурсів і появи низки нових конкурентоспроможних інвестиційних інструментів. Створення ринкової інфраструктури, соціально-економічні перетворення та приватизація власності є передумовами, але не гарантією становлення вітчизняного ринку акцій як специфічного інституційного явища, особливо за відсутності належних стимулів для публічного залучення акціонерного капіталу. Деякі локальні ринки деградують на тлі збільшення розмірів, глобалізації, ліквідності та інтеграції світових ринків акцій, зокрема український. На відміну від сусідніх постсоціалістичних держав (насамперед Польщі), в Україні не сформовано ринок акцій як основу для залучення та розміщення акціонерного капіталу.

Аналіз останніх досліджень. Становлення та основні тенденції світового ринку акцій розглядаються в роботах багатьох зарубіжних учених, а саме: Ф. Блек, Р. Марковіц, Дж. Браун, Ф. Бортолотті, В. Меггінсон, С. Естрін, Т. Коллер та інші. Вітчизняні дослідники приділили значну увагу дослідженню ролі акціонерних товариств та розвитку ринку акцій в Україні, зокрема В. Базилевич, О. Кошик, А. Бершадський, О. Мозговий, І. Ройко, О. Терещенко, М. Назарчук тощо.

Метою роботи є аналіз та оцінка сучасного стану українського ринку акцій на фоні світових процесів глобалізації та інтеграції.

Викладення основного матеріалу. Акція – вид цінних паперів, що являє собою свідоцтво про власність на визначену частку статутного капіталу акціонерного товариства і надає її власнику (акціонеру) певні права, зокрема: право на частину прибутку товариства у випадку його розподілу (дивіденд), право на участь в управлінні товариством, а у випадку ліквідації – на частину залишкової вартості підприємства. До того ж акція є одиницею капіталу, переданого акціонерами у користування акціонерному товариству [1]. В Україні ринок акцій по суті існує лише формально – враховуючи низьку капіталізацію, ліквідність і зацікавленість з боку населення. Ще в 1990-ті роки відбувся бум на заснування акціонерних товариств, коли потрібно було масово переформовувати сектори економіки, проте досі вітчизняний ринок акцій знаходиться на зародковому етапі. Володіння корпоративними цінними паперами дає змогу брати участь в управлінні організацією та претендувати на її активи у разі ліквідації.

Розвиток цього ринку вигідний державі, тому що гроші працюють на економіку, а також населенню, оскільки цей ринок конкурує з депозитним накопиченням вкладів і дає можливість заробляти більше за умови правильного інвестування. На відміну від інших інструментів залучення грошового капіталу, акція підвищує фінансову автономію компанії.

Ринок акцій є частиною фондового ринку та індикатором розвитку економіки держави. Насамперед змін зазнає індекс фондового ринку, а потім можна спостерігати подібні тенденції в реальному секторі. Якщо в економіці є проблеми, то насамперед це відображається на фондових індексах, які починають падати, а потім наслідки кризи відчуває на собі кожен з нас.

Публічного розміщення акцій компаній в Україні не було, оскільки усі вони залучають грошові кошти через фондовий ринок поза межами держави. Водночас існує Українська біржа, яка проводить розрахунки індексу UX на основі цін акцій «блакитних фішок» України – акцій найбільших вітчизняних компаній, які є лідерами у своїх галузях. Ці акції розміщуються на міжнародних біржах.

Таблиця 1 – Перелік акцій для розрахунку Індексу UX в Українській біржі (діє з 16.12.2022)

№	Код	Назва	Кількість акцій в обігу	Коефіцієнт, що враховує free-float (Wi)	Коефіцієнт, що обмежує вагу акцій (Ci)	Вага акцій станом на 30.11.2022
1	BAVL	Райффайзен Банк, аз	61 495 162 580	2 %	1	20,95686
2	CEEN	Центренерго, аз	369 407 108	22 %	1	20,22855
3	DOEN	Донбасенерго, аз	23 644 301	14 %	1	2,87443
4	KER	Kernel Holding S. A., аз	84 031 230	54 %	0,0467035	24,99991
5	KVBZ	Крюківський вагонобудівний завод, аз	114 679 552	5 %	1	3,75783
6	MHPC	MHP SE	107 038 208	40 %	0,0495253	24,99995
7	TATM	Укренергомашини, аз	422 496 520	3,5 %	1	2,18243

США є прикладом ринкової економіки зі значною часткою фондового ринку: 91 мільйон громадян країни володіє акціями, що становить майже третину всього населення. Саме тому найменші коливання на ринку акцій США спричиняють кризи – навіть у глобальному масштабі.

У країнах з розвинутою економікою ринок акцій працює за такою схемою: зацікавлена особа, обираючи, куди інвестувати, щодня вивчає біржу, аналізує пропозиції та перспективи різних компаній і в результаті вибирає, куди вкласти кошти. Нашій державі така модель невластива: учасники ринку акцій прагнуть по максимуму скупити акції одного-двох підприємств. Існують випадки, коли в руках одного власника було зосереджено до 98 % активів компанії [2]. Якщо підприємець зазнає програшу, то в результаті втрачає фактично все і змушений звертатись за допомогою до уряду.

За кордоном подекуди така схема заборонена законодавством. Там гравці на ринку володіють акціями різних компаній, і їх частка зазвичай не є великою [2]. Це дає змогу заробляти в рази більше, здійснюючи купівлю-продаж акцій за вигідними умовами. Диверсифікація активів дає гарантію, що акціонер зможе виграти в одній царині, якщо раптом програє в іншій через кризу компанії або її ліквідацію.

Протягом січня–грудня 2022 року Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку зареєстровано 20 випусків акцій на суму 35,05 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2021 року, обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 7,84 млрд грн. З початку року станом на 31.12.2022 Комісією скасовано реєстрацію 103 випуски акцій на суму 4,0 млрд грн [3].

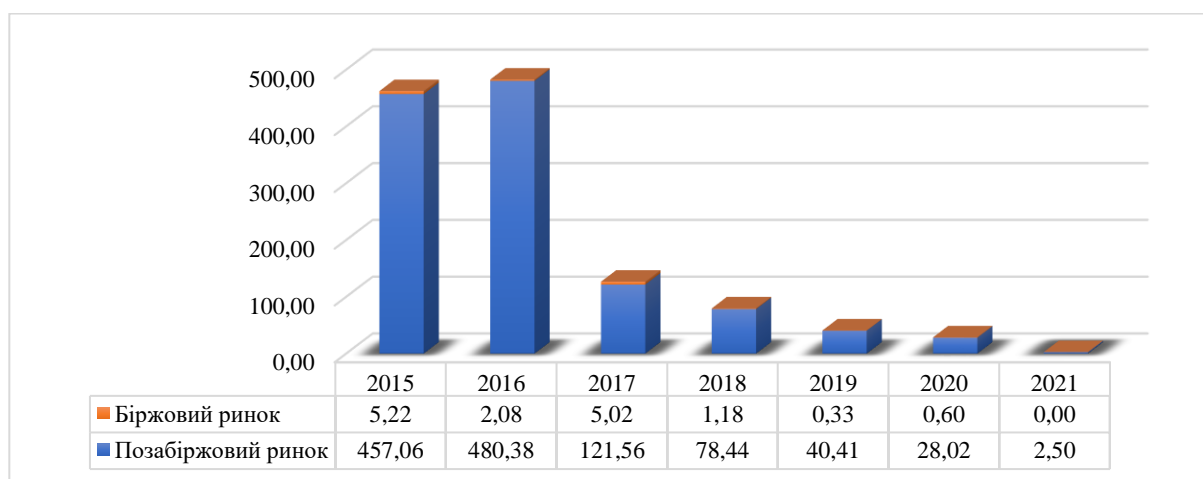

Рисунок 1 – Обсяг торгів акціями на біржовому ринку та позабіржовому ринку у 2015–2021 роках, млрд грн

На виконання рішення засідання Ставки Верховного Головнокомандувача Збройних сил України через військову необхідність 06 листопада 2022 року відбулося примусове відчуження у власність держави акцій стратегічно важливих підприємств, зокрема ПАТ «Укртатнафта», ПАТ «Укрнафта», ПрАТ «АвтоКрАЗ», АТ «Мотор Січ», ПрАТ «Запоріжтрансформатор». Вилучені акції набули статусу воєнного майна, а їх управління передано Міноборони України. Вони будуть повернені власникам або їх вартість буде відшкодовано після завершення воєнного стану та відповідно до вимог закону [4].

Одним із ефективних способів залучення фінансових ресурсів через пропозицію акцій великій кількості потенційних інвесторів є IPO (Initial Public Offering – первинна публічна пропозиція) – процедура, коли АТ вперше розміщує власні цінні папери. В Україні є бізнес, який готовий вийти на IPO, щоб залучити кошти на розвиток – якщо з’являться всі необхідні умови. Прикладом того, що невеликі інвестори, тобто населення, хочуть вкладати та отримувати прибуток, операційний директор «Добробут» Вадим Шекман наводить «народний IPO», який гендиректор Concord Capital Ігор Мазепа провів для рівненського футбольного клубу «Верес» – 35,7 млн грн за перший день на біржі та понад тисячу заявок на акції

від фізичних осіб. Топ-менеджер наголошує: «Якщо метою держави є розвиток української економіки, то фондовий ринок повинен бути одним із основних завдань у 2022–2023-х роках. В ідеалі має з'явитися інвестиційний ринок, у якому компанії, як-от «Нова пошта», ROZETKA і «Добробут», наприклад, могли б взяти участь та вийти на IPO. Щоб з'явилася опція вкладати в різні українські компанії у людей, які в Україні заощадили і створили якийсь капітал» [5].

Висновки. Ринок акцій в Україні перебуває у зародковому стані. Шокуючим поворотом подій стало повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, що лише погіршило економічну ситуацію держави. Українські компанії зазнали значного впливу, наслідком чого було падіння акцій на ринку, а пізніше їх примусове відчуження у власність держави. Проте навіть у такій ситуації українські інвестори знаходять шляхи для вирішення проблеми: IPO – як ефективний спосіб залучення фінансових ресурсів через пропозицію акцій великій кількості потенційних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акція (цінний папір). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Акція_\(цінний_папір\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Акція_(цінний_папір)) (дата звернення: 20.04.2023).
2. Ринок акцій в Україні: чому все працює неправильно і як це виправити. URL: <https://skr.in.ua/business/18728#main> (дата звернення: 21.04.2023).
3. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня–грудня 2022 року. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 21.04.2023).
4. Відчуження акцій. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/vidchuzhennia-aktsii> (дата звернення: 22.04.2023).
5. Фондовий Ренесанс. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/vidchuzhennia-aktsii-komisiia-skhvalyla-rishennia-shchodo-zmin-v-systemi-depozytarnoho-obliku/> (дата звернення: 22.04.2023).

Поліщук Н. В.

д-р екон. наук, професор
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Заболотна Я. В.

магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Розвиток бізнесу базується на плануванні та організації фінансування діяльності компаній і за рахунок власного, і за рахунок запозиченого капіталу. Від якості фінансового планування капіталу залежить не лише фінансова стійкість та автономія бізнесу, але й ефективність ринкового зростання і загальний конкурентний стан фірми.

Питанню управління капіталом українського бізнесу приділяли доволі багато уваги українські науковці, зокрема в роботі Т. В. Гулик проведено обґрунтування доцільності впровадження оптимізації структури капіталу в умовах підприємства [2], О. О. Євтушевська розглядала теоретичні аспекти власного капіталу підприємства: сутність та структура [3], Р. Квасницька узагальнила критеріальні підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства [4], О. І. Кремень акцентує увагу на потребі дослідження оптимізації структури капіталу підприємства [5], Н. С. Педченко в рамках управління капіталом компанії досліджує теоретико-прикладний аспект забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства [6]. Проте умови воєнного стану вносять корективи в теорію та практику фінансового менеджменту українського бізнесу, зокрема і стосовно управління капіталом українського бізнесу.

Мета роботи – виявити особливості управління капіталом українського бізнесу в умовах воєнного стану.

Основна частина. Умови воєнного стану встановили фінансові обмеження не лише на джерела фінансування бізнесу, але й на терміни, умови та валюту капіталізації компаній, а надмірні фінансові ризики впливають на вартість залучення коштів та вимагають більш ліквідних об'єктів застави.

Український бізнес функціонує в умовах воєнного стану в надскладних параметрах діяльності, зокрема інфляція становить понад 21,3 % (значно впливає на рівень цін на товари та послуги, особливо в перспективі річного планування), облікова ставка НБУ – 25 % (досить висока вартість міжбанківського кредитування, а отже, – і кредитування бізнесу), руйнування енергетичної інфраструктури призвело до неритмічної роботи більшості галузей економіки, ділові очікування бізнесу погіршувалися, а рівень доходів населення зменшився в умовах девальвації національної валюти та втрати частини промислового потенціалу на тимчасово окупованих територіях [1].

На нашу думку, управління капіталом українського бізнесу в умовах воєнного стану має враховувати:

- галузеві особливості та кон'юнктурний розвиток внутрішніх і зовнішніх ринків бізнесу;
- умови грантової підтримки бізнесу і державою за окремими програмами фінансування, і міжнародними фінансовими організаціями та інституціям інших держав;
- горизонт фінансового планування в умовах воєнного стану скорочується, що вимагає від управлінського менеджменту використання оперативного фінансового планування та контролінгу;
- невизначеність розвитку бізнесу є підставою для впровадження фінансового сценарного планування, що дасть змогу обирати найкращі (найбільш оптимальні) вектори залучення коштів та їх подальшого погашення;

– актуальним залишається використання державних програм пільгового кредитування та переорієнтація бізнесу в інтересах підвищення обороноздатності держави, що дасть змогу йому не лише отримати окремі державні замовлення, але й внести вклад в забезпечення сталих умов діяльності в стратегічній перспективі.

Висновки. За результатом аналізу особливостей управління капіталом українського бізнесу в умовах воєнного стану встановлено погіршення доступності цього сегменту до джерел фінансування і за термінами, і за джерелами залучення. Саме воєнний стан негативно вплинув на бізнес-очікування та вартість залучення капіталу. Окремі галузі економіки, що не мають доступу або мають експортні обмеження в діяльності взагалі, втратили традиційні джерела надходження коштів та фінансування діяльності у вигляді експортної виручки. Загалом капіталізація українських компаній значно погіршилася на фоні воєнних дій та фінансової турбулентності. Для покращення фінансового стану бізнесу, на нашу думку, актуальним є вихід на ніші з державними оборонними замовленнями, а також у межах лібералізації торговельного режиму з ЄС пошук нових ринків збуту в країнах ЄС, що дають змогу стабілізувати джерела надходження коштів та позитивно вплине на капіталізацію бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України: Статистичні дані. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Гулик Т. В. Обґрунтування доцільності впровадження оптимізації структури капіталу в умовах підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2019. Т. 30(69). № 6(1). С. 104–109.
3. Євтушевська О. О. Теоретичні аспекти власного капіталу підприємства: сутність та структура. *Економіка харчової промисловості.* 2020. Т. 12. Вип. 3. С. 17–24.
4. Квасницька Р. Критеріальні підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Modeling the development of the economic systems.* 2021. № 2. С. 12–18.
5. Кремень О. І. Оптимізація структури капіталу підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки.* 2022. № 1. С. 190–200.
6. Педченко Н. С. Теоретико-прикладний аспект забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки.* 2020. № 4. С. 6–14.

Шикіна Н. А.

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів

Одеського національного економічного університету

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Фінансова політика будь-якої держави з сукупністю заходів, спрямованих на досягнення тактичних та стратегічних цілей, як складова загальної економічної політики сприяє досягненню обраного державою соціально-економіч-

ного курсу. Саме через складники фінансової політики уряд держави, використовуючи ринкові методи та важелі, може безпосередньо або опосередковано впливати на бюджетну, податкову, інвестиційну, грошово-кредитну, валютну та інші сфери. Особливої актуальності фінансова політика держави набуває в умовах ринкової економіки та з розвитком і посиленням глобалізаційних процесів.

Метою роботи є висвітлення специфіки формування та реалізації фінансової політики України в умовах воєнного стану з огляду на велику площу окупованих територій, знищені населені пункти та підприємства, значну кількість загиблих серед мирного населення та військових, мільйони внутрішньо переміщених осіб та мільйони тих, хто виїхав за межі країни, фінансові та економічні втрати тощо.

Основна частина. Через заходи фінансової політики уряд України вже протягом тривалого періоду часу сприяє ефективному функціонуванню фінансової системи держави, створює сприятливі умови для кожної підсистеми та кожної ланки фінансової системи, узгоджує їх інтереси та обумовлює їх взаємодію у короткостроковому та довгостроковому періодах, зосередивши увагу на одному з трьох основних напрямів фінансової політики, а саме на політиці економічного розвитку. Зазвичай цей напрям фінансової політики реалізується через комбінацію (залежно від конкретної фінансово-економічної ситуації у країні) трьох основних способів фінансового регулювання: збільшення обсягів державних видатків (на економічну та соціальну сфери), зниження рівня податкового навантаження та реалізацію політики “дешевих грошей”.

У такий спосіб уряд сприяє збільшенню обсягів грошових коштів у домогосподарствах та суб’єктів господарської діяльності після сплати податків і зборів; активізує з боку домогосподарств попит на роботи, товари та послуги, що призводить до збільшення обсягів споживання; створює передумови для збільшення обсягів реалізації готової продукції на рівні суб’єктів господарювання; забезпечує, як наслідок, збільшення обсягів грошових потоків до сфери державних фінансів у вигляді податків і зборів. Весь цей процес супроводжується підвищенням рівня ділової активності, рівня зайнятості та економічним зростанням.

Класичні, добре відомі у всьому світі ринкові методи і важелі фінансової політики, спрямовані на економічний розвиток, набули в Україні особливої актуальності саме після повномасштабної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 року. Значне збільшення витрат на оборону в умовах частково зруйнованої економіки та масової міграції населення спонукало уряд країни приймати безпрецедентні до цього часу міри.

Першим радикальним кроком фінансово-економічної реакції на початок війни в Україні, спрямованим на підтримку бізнесу, стало прийняття 12.05.2022 р. Закону України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, збо-

рів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану” № 2260-ІХ, який вже 27.05.2022 р. набув чинності. Були встановлені особливості щодо звільнення від відповідальності за несвоєчасно виконані податкові зобов’язання платників податків зі подання звітності; платників податків звільнили від відповідальності (нарахування штрафів та пені) за самостійне виправлення помилок, що призвели до заниження податкових зобов’язань у звітних (податкових) періодах, що припадають на період дії воєнного стану; було дозволено включати до складу податкового кредиту суми податку на додану вартість за операціями з придбання товарів / послуг, за якими в ЄДРПН не було зареєстровано податкові накладні та/або розрахунки коригування до них на підставі складених / отриманих первинних документів лише за періоди лютий–травень 2022 р. та інші зміни [1]. Прийняття Закону було спрямоване на полегшення роботи бізнесу в умовах війни.

Вже 21 червня 2022 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 738 “Деякі питання надання грантів бізнесу” та затверджено “Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу”, “Порядок надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства”, “Порядок надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства”, “Порядок надання грантів на створення або розвитку власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей” [2]. Зазначена Постанова практично розширила, доповнила та деталізувала Постанову Кабінету Міністрів України № 28 від 24.01.2020 р. “Про надання фінансової державної підтримки”, якою в редакції постанови КМУ від 14.03.2023 р. № 229 було затверджено “Порядок надання фінансової державної підтримки суб’єктам підприємництва” [3]. Потужна фінансова підтримка бізнесу з боку держави у поєднанні з висунутими вимогами стали вагомим стимулом для вітчизняного бізнесу.

Постанова № 738 дала старт урядовому проєкту “єРобота”, який передбачає надання громадянам України грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Цей проєкт спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць та включає 6 грантових програм, відповідно до яких українці зможуть отримати:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;
- кошти для розвитку тепличного господарства;
- грант на реалізацію стартапу, зокрема в сфері ІТ;
- кошти на навчання ІТ-спеціальностям.

За результатами 2022 року гранти тільки на розвиток переробних підприємств отримали 178 підприємців на суму приблизно 1 млрд грн; з початку 2023 року

61 переробне підприємство отримало від держави гранти на розвиток на загальну суму 282 млн грн, що дасть змогу створити близько 900 робочих місць [4]. Загалом у 2022 році грантовими програмами підтримки бізнесу скористались понад 2,5 тисячі підприємців, яким було надано 1,56 млрд грн грантових коштів [5].

Висновки. Вагома підтримка бізнесу з боку уряду України, поєднана з підвищенням соціальних стандартів (прожитковий мінімум у розрахунку на місяць на одну особу з 01.12.2022 р. – 2 589 грн, мінімальна заробітна плата з 01.10.2022 р. – 6 700 грн, мінімальна пенсія для осіб, які мають повний страховий стаж (30–35 років) віком від 65 років з 01.10.2022 р. – 2 680 грн та інші [6]), особливо в умовах війни, є проявом дієвої реалізації фінансової політики держави, яка закладає потужні основи майбутнього економічного розвитку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану». Прийняття від 12.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання грантів бізнесу» від 21 червня 2022 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>

3. Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р. № 229). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#n9>

4. ЄРобота: переробні підприємства отримали понад 280 млн грн грантів на розвиток. *Міністерство економіки України*. 14.04.2023. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bcb0fac5-ba95-40f9-9b0e-5ecb24f5a1c7&title=Robota-Pererobni>

5. Уряд вдосконалив програми грантової підтримки бізнесу «Робота». 18.01.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=8a88e978-182b-4aec-a918-ad4a42a7b77a&title=UriadVdoskonaliiv>

6. Соціальні стандарти. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html?PrintVersion>

Юрчишена Л. В.

канд. екон. наук, доцент, в. о. завідувача
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Синусик А. Т.

магістрант
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. В умовах воєнного стану формування стратегії розвитку підприємства набуває особливого характеру, оскільки фінансові аспекти стають ще більш актуальними та складними. Фінансові аспекти є ключовими елементами під час

формування стратегії розвитку підприємства. Недостатність фінансових ресурсів, неправильний вибір джерел фінансування, неефективне використання фінансових ресурсів та ризики фінансового характеру можуть стати серйозними викликами, які можуть вплинути на успішність реалізації стратегії розвитку підприємства. Через це важливо ретельно вивчити фінансові аспекти і врахувати їх під час формування стратегії розвитку, щоб забезпечити стабільність та успіх підприємства в довгостроковій перспективі.

Мета роботи – виявити та оцінити основні виклики, з якими стикається підприємство в умовах воєнного стану, як-от недостатність фінансових ресурсів, зміна ринкових умов, ризики та нестабільність, та їх вплив на формування стратегії розвитку.

Основна частина. Воєнний стан впливає на фінансові аспекти формування стратегії розвитку підприємства, ставлячи перед ним низку викликів та обмежень. Наявність воєнного конфлікту призводить до зміни економічних, фінансових та ринкових умов функціонування підприємства, зміни у політичному, соціальному та економічному середовищі, що вимагає від підприємства адаптації своїх стратегічних планів.

Основні виклики, з якими стикається підприємство в умовах воєнного стану [2]:

- недостатність фінансових ресурсів, як наслідок: обмеження доступу до фінансових ресурсів, як-от кредити, інвестиції або дотації; обмеження можливостей підприємства щодо реалізації стратегічних планів розвитку;

- зміна ринкових умов: зміна попиту, зміна цін, зміна кон'юнктури ринку, коригування фінансових прогнозів, перегляд стратегії розвитку зі врахуванням ринкових можливостей та конкурентоспроможності;

- ризики та нестабільність бізнес-середовища, зокрема політичний, економічний та соціальний складники. Нетрадиційними ризиками в зазначених умовах є ризик збитків від воєнних дій, ризик зміни регуляторного середовища, ризик втрати доступу до ринків тощо. Ці ризики впливають на процес реалізації стратегії розвитку підприємства та вимагають впровадження заходів ризик-менеджменту;

- виклики забезпечення безпеки та логістики, зокрема щодо захисту працівників, активів, постачання сировини та доставки готової продукції. Це може вплинути на витрати підприємства та на його здатність виконувати стратегічні плани. Організація логістики та забезпечення безпеки можуть стати одними з ключових аспектів формування стратегії розвитку в умовах воєнного стану.

Згідно з даними Мінекономіки від початку війни в Україні перемістило свої потужності понад 761 підприємство за програми релокації, запровадженої державою. Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку становлять (рис. 1):

- підприємства у сфері оптової та роздрібно́ї торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24 %);
- переробної промисловості (31,71 %);
- інформації та телекомунікацій (6,34 %);
- професійної, наукової та технічної діяльності (5,85 %);
- будівництва (4,15 %).

Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (30 %), Закарпатської (17 %), Чернівецької (11 %), Івано-Франківської (8 %), Хмельницької (7 %) та Тернопільської (7 %) областей [1].

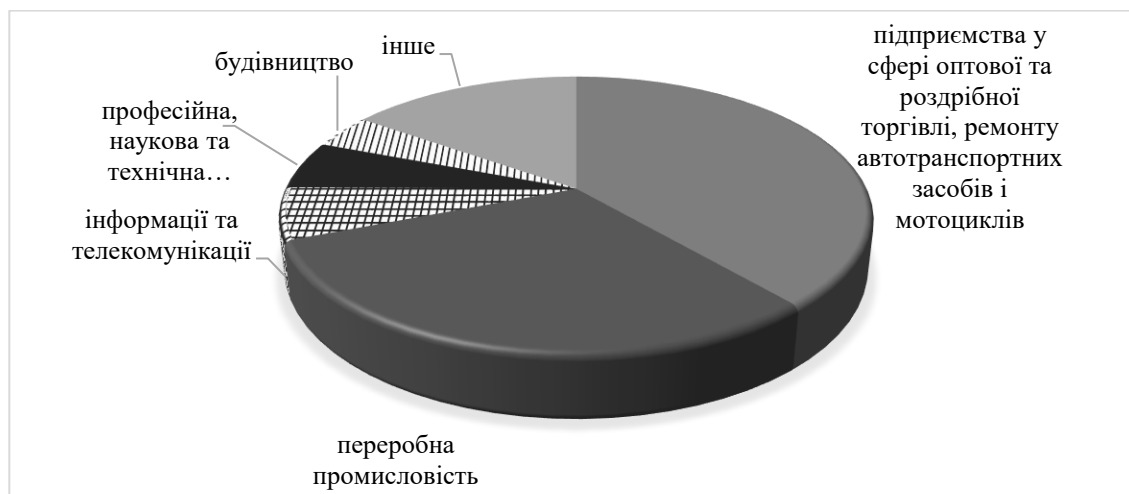

Рисунок 1 – Частка релокованих підприємств за видами діяльності

Враховуючи виклики, формування стратегії розвитку підприємства в умовах воєнного стану може вимагати таких аспектів [3]:

1. Діагностика та оцінка впливу воєнного стану: перед формуванням стратегії розвитку підприємства необхідно провести діагностику та оцінку впливу воєнних дій на бізнес-середовище, фінансову стійкість, ринкові умови, доступ до фінансових ресурсів, можливі ризики та виклики забезпечення безпеки та логістики.

2. Аналіз ринкових можливостей та конкурентоспроможності: необхідно оцінити нові можливості на ринку, визначити конкурентоспроможність підприємства та розробити стратегію, яка дасть змогу забезпечити його ефективне функціонування.

3. Диверсифікація джерел фінансування: з урахуванням обмеженого доступу до фінансових ресурсів підприємствам необхідно розглянути диверсифікацію джерел фінансування, це може включати залучення інвестицій від різних джерел, розгляд альтернативних фінансових інструментів, як-от: лізинг, факторинг, розширення співпраці з партнерами тощо.

4. Забезпечення логістики та безпеки є критичними аспектами формування стратегії розвитку в умовах воєнного стану. Планування поставок, забезпечення безпеки працівників та виробничих об'єктів, захист від можливих загроз можуть

вплинути на вартість виробництва, строк реалізації продукції та можливість забезпечення вимог клієнтів.

5. Ефективне управління ресурсами: воєнний стан обумовлює обмеження ресурсів, як-от енергія, вода, сировина тощо. Тому ефективно їх управління, включно з економією, використанням альтернативних джерел та оптимізацію процесів може стати важливим аспектом стратегії розвитку підприємства.

Висновки. Отже, фінансові аспекти є важливими під час розробки стратегії розвитку підприємства в умовах воєнного стану, оскільки воєнний конфлікт має значний вплив на фінансову стійкість та ресурси підприємства. Фінансова безпека є ключовим аспектом фінансової стратегії підприємства в умовах воєнного стану, оскільки підприємство повинно мати достатній запас фінансових ресурсів, щоб забезпечити життєздатність в умовах воєнного конфлікту. Мінімізація ризиків фінансових втрат є важливим завданням під час формування фінансової стратегії підприємства в умовах воєнного стану. Необхідно розробити механізми захисту фінансових ресурсів від можливих негативних наслідків воєнного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство економіки України. Статистичні дані. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
2. Семенча І. Є., Гордієнко С. О. Формування стратегії розвитку бізнесу з урахуванням умов воєнної економіки України. *Економічний простір*. 2022 (181), 143–150.
3. Бруслиновська І. В., Матвійчук В. І. Теоретичні аспекти формування фінансової стратегії підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018 (31), 100–111.

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИКИ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Ryzhova A. M.

Master's student (higher education applicant)
Program «Finance, Banking and Insurance»,
Vasyl' Stus Donetsk National University

FINANCIAL RISKS FOR INTERNATIONAL BUSINESSES

Introduction. Enterprise risk is the possibility of undesirable events or losses occurring as a result of an enterprise's activities. These can be various types of risks, such as financial risks, market risks, technical risks, personnel risks, legal risks, natural disaster risks, health and safety risks, and others.

The main part. O. Zhyhor and M. Shtekhan define financial risk as «...a specific economic category that arises in the course of economic activity and reflects the probability of a decrease in profits, loss of capital, bankruptcy under the condition of uncertainty of financial, production and economic factors [1]». G. Kramarenko and O. Chorna note that: «...financial risks are, firstly, the danger of potentially possible, probable loss of resources or shortfall in funds compared to the option designed for the rational use of resources in this area of activity; secondly, the probability of obtaining additional profit associated with the risk [2]». M. Dyba considers financial risk as «...a type of risk that arises in the financial and economic activities of an entity when the causal result or measures to achieve it differ from the established goals and planned norms, and the resulting deviations are of a costly nature [3]».

International businesses face a variety of financial risks associated with the specifics of their international operations. Financial risks can have a serious impact on the financial performance of an enterprise and require careful analysis and management.

The main financial risks for international business enterprises may include:

1. Currency risk – associated with changes in exchange rates. When conducting transactions in different currencies, the company is exposed to the risk of losses due to negative changes in exchange rates.

2. Political risk is associated with the risk of war, political turbulence, changes in legislation, government instability, etc. Companies should be prepared for the risks associated with changes in the political situation in the countries where they do business.

3. Non-payment risk is associated with the possibility of non-payment by counterparties or delays in payments due to the complexity of cross-border payments.

4. Credit risk is associated with the possibility of default by the counterparty. Enterprises should be prepared for the risk of default, especially when conducting transactions with counterparties with a high level of credit risk.

5. Market risk – is associated with changes in international markets, such as changes in supply and demand, fluctuations in prices for goods and services, and changes in competition conditions.

To effectively manage financial risks, a company can take the following steps: assess the risks associated with its activities and determine their level; develop a risk management strategy, including identifying approaches to mitigate risks and increase the efficiency of risk management; use financial instruments: such as futures, options and other derivatives to mitigate foreign exchange, market price and other risks; diversify the portfolio by investing in a variety of assets, which reduces the risk of losses; monitor the market and current events to respond in a timely manner to changes in foreign exchange, market prices and other risks; plan its budget, including risk management expenses and risk mitigation measures; regularly evaluate the effectiveness of the risk management strategy and make necessary changes; engage financial and risk management specialists to support effective financial risk management.

After implementing a risk management plan, it is important to start monitoring and evaluating its effectiveness. This allows you to identify new risks in a timely manner and change the risk management strategy in accordance with new circumstances.

Monitoring can be conducted by both internal and external resources. Internal resources may include the controlling department, finance department, or risk management team responsible for implementing the plan. External resources may include audit firms or risk management consultants.

Monitoring should take into account that risks can change over time, so it is important to constantly evaluate them and adapt the risk management strategy to new circumstances. It is also important to have a reporting system that allows you to effectively track the implementation of the plan and the results of its implementation.

Monitoring and evaluating the effectiveness of the plan allows identifying new risks and adapting the risk management strategy in line with changes in the market and internal factors of the enterprise. This helps to reduce the impact of risks on the company's financial results and ensure sustainable development in the face of instability in international markets.

In order to assess financial risks, it is necessary to identify potential factors that may affect the financial condition of the company and assess their impact on the company.

A combination of qualitative and quantitative analysis methods is used to assess financial risks. Qualitative analysis involves identifying risks, identifying sources and causes of their occurrence, establishing potential risk areas, identifying possible benefits and negative consequences of implementing a risky decision. Quantitative analysis involves determining the specific amount of monetary losses from certain types of financial risks. For this purpose, economic and statistical methods, calculation and analytical, expert, analog and many others can be used [4].

Allocation of separate financial risk zones depending on the amount of expected losses and the factors that cause them should be the basis for the formation of the organization's financial risk management system.

Since the company has little or no influence on external risks, the main focus should be on internal mechanisms for neutralizing risks, which include:

1. Diversification, which is the process of distributing invested funds among different objects of capital investment that are not directly related to each other.

2. Limitation is the establishment of a limit, i. e., the maximum amount of expenses, sales, loans, etc.

3. Self-insurance is a decentralized form of creating in-kind and cash insurance funds directly at enterprises, especially those whose activities are at risk.

4. Hedging makes it possible to reduce the risk by entering into an appropriate agreement. Hedging is most often used as a means of insuring the value of goods or profits.

It should be noted that financial risk assessment is a dynamic process, as the factors affecting the financial position of an enterprise may change over time. Therefore, financial risk assessment should be conducted regularly and should take into account changes in the external and internal environment of the enterprise.

Conclusion. In conclusion, it should be noted that timely identification of risks that affect the value of an enterprise allows avoiding financial losses and reducing the costs of covering the consequences of these risks. The generality of risks is manifested in the fact that they are not an accidental result of conscious activity, but a necessary condition for the existence of any company. Financial risk management allows companies to achieve targets for profit and profitability of their operations, and prevent the irrational use of resources. The issue of financial risk management is relevant and important for any commercial structure. It is associated with the likelihood of loss in the area of sustainable financial position of the organization in the course of its activities and is part of the structure of any business decision.

REFERENCES

1. The essence of the concept of «financial risk» and its classification. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. 2013. Issue 23. 10. 145–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltnu_2013_23.10_26
2. Kramarenko G. O. Financial management: textbook / G. O. Kramarenko, O. E. Chorna. Kyiv: Center for Educational Literature, 2009. 520 p.
3. The essence and types of financial risks in the risk management system of the enterprise. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series. «Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and problems of development»*. 2008. № 635. C. 22–28.
4. Financial management: Study guide / G. B. Mashliy, N. M. Shveda. Ternopil: TNTU, 2013. 130 p.

Мотник О. Р.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»,
ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

Гривківська О. В.

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки і права
Національного університету харчових технологій (м. Київ)

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМІРЮВАННЯ ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РІВНІ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Актуальність проблеми полягає в тому, що у сучасних умовах необхідно мати системний інструментарій для діагностики рівня економічної безпеки підприємств та механізм подолання негативних явищ на різних етапах їх розвитку. В умовах фінансової кризи на перше місце виходить проблема фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, яка є однією з найважливіших складників економічної безпеки ще й тому, що саме через грошові потоки підприємства та їх управління здійснюється вплив на більшість показників економічної системи підприємства. Проте в економічній літературі до сьогоднішнього дня приділялось недостатньо уваги питанням фінансової безпеки насамперед тому, що деякі з її аспектів розглядаються при розробці фінансової політики підприємства, управлінні фінансами, організації системи економічної безпеки, управління ризиками тощо. Необхідно погодитися з тим, що «необхідний цілісний і комплексний підхід до цієї проблеми, що поєднав би всі ці, часом відірвані один від одного елементи в єдину систему, яка діяла б постійно» [4, с. 19].

Мета дослідження полягає в аналізі методичного забезпечення вимірювання індикаторів фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на рівні підприємства.

Основна частина. Термін «фінансова безпека» використовується відносно недавно та комплексно і досить докладно розглядається сучасними дослідниками на макрорівні, як правило, у системі більш загальної категорії «економічної безпеки держави». На рівні суб'єктів господарювання комплексне дослідження сутності поняття «фінансова безпека» в сучасній літературі відображення ще не одержало й ідентифікується зазвичай лише як один з елементів економічної безпеки суб'єктів господарювання. Під час дослідження окремих елементів фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, пов'язаних із забезпеченням їх фінансової стійкості та належного рівня фінансового стану, платоспроможності, нейтралізації фінансових ризиків, у самостійний об'єкт керування вона також не інтегрована [3, с. 83].

Фінансова безпека являє собою фінансовий стан підприємства, що характеризується збалансованістю фінансових інтересів і здатністю забезпечити їх виконання; стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз середовища компанії; здатністю забезпечити фінансову рівновагу та стійку фінансову стабільність як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі [1].

З практичної точки зору фінансова безпека підприємства – це такий стан функціонування підприємства, який дає змогу: 1) забезпечувати фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді; 2) здійснювати залучення та ефективно використання фінансових ресурсів; 3) ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробити заходи для їх вчасного усунення; 4) самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію; 5) понижувати ймовірність банкрутства; б) застосовувати кількісні та якісні показники і порівнювати їх із граничними значеннями.

У своїх дослідженнях більшість науковців методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства розподілили на шість груп:

- дослідження грошових потоків;
- оцінка фінансової стійкості підприємства;
- методи прогнозування банкрутства;
- визначення інтегральних показників;
- визначення фінансових показників-індикаторів;
- ресурсно-функціональний підхід [2, с. 88].

Окремі індикатори фінансової безпеки підприємства представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Індикатори фінансової безпеки підприємства

Показники	Порогове значення	Примітки
Коефіцієнт покриття (оборотні кошти / короткострокові зобов'язання)	1,0	Значення показника має бути не менше від порогового
Коефіцієнт автономії (власний капітал / валюта балансу)	0,3	
Рівень фінансового левериджа (довгострокові зобов'язання / власний капітал)	3,0	
Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати)	3,0	
Рентабельність активів (чистий прибуток / валюта балансу)	5,0	
Рентабельність власного капіталу (чистий прибуток / власний капітал)	10 %	
Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	
Розвиток компанії (відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	
Тимчасова структура кредитів	Кредити, строком до одного року < 30 %;	

Показники	Порогове значення	Примітки
	Кредити, терміном понад один рік < 70 %	
Диверсифікація покупців (частка у виручці одного покупця) та диверсифікація постачальників (частка у виручці одного постачальника)	10 %	
Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів	Темпи зростання прибутку > темпів зростання реалізації продукції > темпів зростання активів	
Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	Період обороту дебіторської заборгованості > період обороту кредиторської заборгованості	

Проаналізувавши підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства як основного елемента економічної безпеки, ми бачимо, що вони базуються на індикаторному, ресурсно-функціональному, економіко-математичному підходах, а також прогнозування банкрутства, оцінки фінансової стійкості підприємства, за функціональними складниками. Економіко-математичний підхід, на нашу думку, є більш складним, оскільки потребує залучення додаткових спеціалістів. До того ж вчені додатково виділяють такі підходи до фінансової безпеки як основного елемента економічної безпеки: дослідження грошових потоків, визначення інтегральних показників, стратегічно-цільовий підхід, підхід «мінімуму сукупного збитку, який завдається безпеці». На нашу думку, найбільш оперативним є розрахунок оцінки фінансової стійкості підприємства та прогнозування банкрутства. Ці методи допоможуть оперативно виявити загрози фінансовій безпеці підприємства [2, с. 90].

Висновки. Система показників фінансової безпеки включає коефіцієнти, розраховані на базі грошових потоків, які дають змогу виявляти резерви підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства під час розробки напрямів підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Квасницька Р. С., Доценко І. О., Матвійчук Л. О. Оцінювання фінансової безпеки підприємства в системі забезпечення реалізації його фінансової стратегії. *Фінанси і кредит: проблеми теорії та практики*. 2019. Вип. 3. URL: <http://elar.khmn.edu.ua/handle/123456789/8276>
2. Меліхова Т. О. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства як основний складник економічної безпеки: узагальнення наявних методичних підходів та критичний аналіз. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 1(63). С. 87–91.
3. Терещенко М. А. Економічна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Молодий вчений*. № 1.1(41.1). 2017. С. 83–86.
4. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

Маслій О. А.

канд. екон. наук, доцент

Максименко А. П.

аспірант кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування

Національного університету

«Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка»

ЗАГРОЗИ ТА ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ГЕНЕРАЦІЇ МОВИ У МОБІЛЬНОМУ БАНКІНГУ

Вступ. Цифровізація національної економіки – драйвер економічного зростання. Проте використання цифрових технологій поряд із низкою переваг створює додаткові ризики та загрози. Яскравим прикладом, що підтверджує цю тезу, є використання інноваційних цифрових модулів у мобільному банкінгу.

Мобільні застосунки, переказ грошей за номером карти чи мобільного телефону, QR-коди для сплати в магазинах та на сайтах, оплата за допомогою NFC-чіпів у смартфонах тощо – українськими, навіть консервативними, банками були застосовані і введені в ужиток у короткі терміни від моменту виникнення технології. Новим сучасним інноваційним інструментом, який вже широко використовується в банкінгу, є чат-боти. Починаючи з 2019 року й зазнавши впливу активної цифровізації у період пандемії COVID-19 і карантинних обмежень, такі віртуальні помічники здатні відповідати на поширені запитання та проводити прості операції, замінюючи похід до банку.

Водночас із появою ChatGPT-4 від OpenAI можливості цієї технології значно зросли, і з моменту публічного доступу до неї з 30 листопада 2022 року не лише чимало науковців і підприємців, а й злочинці тестують та випробовують новий інструмент. Тому використання інноваційних цифрових інструментів і їх активне впровадження має супроводжуватися одночасним дослідженням та запобіганням супутнім ризикам і загрозам.

Мета роботи – проаналізувати можливості, переваги і загрози використання ChatGPT та подібних йому GLM / LLM модулів у мобільному банкінгу.

Основна частина. Чат-бот – це програма штучного інтелекту (AI), яка імітує інтерактивну людську розмову за допомогою ключових попередньо розрахованих фраз користувача або текстових сигналів. Чат-боти часто використовуються для базового обслуговування клієнтів у соціальних мережах і програмах обміну миттєвими повідомленнями (IM). Вони також часто включаються в операційні системи як інтелектуальні віртуальні помічники [1].

Різні банки залежно від можливостей та потреб по-різному використовують чат-боти, основними платформами для них є месенджери Telegram, Viber, Messenger

Facebook та мобільні застосунки цих самих банків. Порівняльна характеристика чат-ботів деяких найбільших банків України (табл. 1) демонструє відмінність певних послуг та можливостей.

Таблиця 1 – Порівняння можливостей чат-ботів різних банків в Україні

Назва банку	Перевірити баланс	Замовити картку	Кредити та/або депозити	Відділення і АМС поруч	Курс валют	Платежі і перекази	Платформа	Інше
Ощадбанк	-	+	-	+	+	+	T, V, M	Новини, передзвонити, страхування
ПриватБанк	-	-	+	+	+	+	T, V	Організувати збір, розрахунки з друзями, комунальні послуги, видалити дані
Південний	+	+	+	+	+	+	T, V	Заблокувати картку, замовити готівку, новини
Universal	+	-	+	+	-	-	V	Передзвонити
Sence*	-	-	-	-	-	-	З	Закрити картку, замовити готівку, підтримка
Форвард	+	-	+	+	-	-	T, V, M	Заблокувати картку, підтримка
Aliance	+	-	+	+	+	+	T	Заблокувати картку, підтримка

*Чат-бот працює лише у застосунку, де окремо реалізовано інші функції, тому вони не зараховані.

Отже, основні переваги використання чат-ботів – це пошук відділень і АМС-терміналів поруч, перевірка кредитних і депозитних рахунків, їх швидке відкриття чи закриття, а також швидкі перекази з картки. Проте всі ці можливості здебільшого спрощують використання мобільного банкінгу і не пропонують нічого нового, що добре видно на прикладі Sence Bank, бот якого знаходиться у самому застосунку, а тому втратив усі функції, порівняно з іншими.

Окремо варто виділити чат-бот ПриватБанку, оскільки його функції дещо зміщені відповідно до функціоналу месенджерів: сповіщає про поточну зміну курсу валют у режимі реального часу та допомагає зборам коштів із групи людей.

Можна зробити висновок, що наразі чат-боти є, імовірно, дорадчим інструментом, корисним бонусом, і не пропонують якісно нових функцій, чого не можна сказати про потенціал моделей генерації мови, що не відповідають на тригерні запрограмовані слова, а здатні функціонально розуміти текст і робити висновки на основі повноцінних речень, відповідати на поставлені питання.

Особливо перспективною тут є GPT-4 (Generative Pre-trained Transformer-4) – мультимодальна велика модель мови, створена компанією OpenAI, випущена 14 березня 2023 року. GPT-4 була попередньо навчена прогнозувати наступний токен, використовуючи, окрім загальнодоступних даних, також «дані, ліцензовані

сторонніми постачальниками», а потім допрацьована за допомогою навчання з підкріпленням на базі відгуків людей [3]. Інакше кажучи, це така програмна модель, яка здатна, керуючись великим набором статистичних даних, передбачати правильну побудову речення у відповідь на поставлені питання.

ChatGPT чи будь-яка інша GLM / LLM мають такі можливі переваги для клієнтів: вирішення більшого набору питань, запобігання шахрайству, автоматизація отримання позики, управління капіталом та інвестиціями, фінансове планування, виконання функцій віртуального асистента. Для банків це може бути керування ризиками, ліквідністю, протидія відмиванню доходів та онбординг клієнтів [4].

Проте важливо розуміти, що генерація мови може давати викривлену інформацію, а також бути зманіпульована, чат-бот може бути не в змозі повністю зрозуміти складні фінансові ситуації або надати персоналізовану пораду, що може призвести до неправильних рекомендацій або невідповідних дій. Тому роль людини у такій системі не можливо виключати, оскільки лише спеціаліст здатен об'єктивно оцінити згенерований текст, який може бути дуже правдоподібним, проте хибним за суттю.

Також вартою уваги залишається небезпека витоку даних з чат-боту і потрапляння її у руки зловмисників, оскільки навчання програми потребуватиме і особистих даних, то зловмисники з легкістю зможуть навчити програму займатися фішингом та вимаганням грошей за допомогою тієї самої GLM / LLM [5], що у випадку з монополістом ПриватБанком може призвести до значних загальноекономічних збитків.

Загалом люди менше довіряють чат-боту, ніж спілкуванню з реальною людиною, саме тому в більшості наявних систем існує можливість швидкого звернення до підтримки.

Висновки. Сучасні чат-боти, які залучають до своєї діяльності банки, доволі обмежені і виконують дорадчі, допоміжні функції, без особливого призначення. Із новими системами генерації мови все це може змінитися, чат-боти можуть повноцінно вести і консультувати клієнтів у цілому переліку типових питань, звільняючи сили працівників для більш складних задач, а також для ведення цих самих чат-ботів. Так, можуть бути створені попередні фінансові інструменти, проводитися оцінка клієнтів і видаватися позики та залучатися депозити, надаватися фінансові консультації, впроваджуватися проактивні заходи проти шахрайської та злочинної діяльності.

Проте чат-бот, хоч і імітує штучний інтелект, не здатний сам оцінювати інформацію на кваліфікованому рівні, потребує постійного контролю та захисту. Використання даних клієнтів створює загрозу потрапляння цих даних у руки злочинців, які можуть використати їх для створення шахрайського програмного забезпечення або додати скомпрометовану інформацію задля власного збагачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chatbot. *Techopedia*. URL: <https://web.archive.org/web/20200810090837/https://www.techopedia.com/definition/16366/chatbot> (date of access: 17.04.2023).
2. Impact of Innovation and Digital Technologies on the Financial Security of the State / V. Onyshchenko et al. *Lecture Notes in Civil Engineering*. 2022. Volume 181. P. 749–759. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-85043-2_69 (date of access: 18.04.2023).
3. GPT-4 Technical Report. OpenAI, 2023. 100 p. URL: <https://cdn.openai.com/papers/gpt-4.pdf> (date of access: 18.04.2023).
4. Marr B. Top 10 Use Cases For ChatGPT In The Banking Industry. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2023/03/08/top-10-use-cases-for-chatgpt-in-the-banking-industry/?sh=79074e912fbf> (date of access: 19.04.2023).
5. OPWNAI: Cybercriminals Starting to Use ChatGPT. *Check Point Research*. URL: <https://research.checkpoint.com/2023/opwnai-cybercriminals-starting-to-use-chatgpt/> (date of access: 20.04.2023).
6. Onyshchenko S., Maslii O., Maksymenko A. Financial Security Hazards of Ukraine: Identification and Systematization. *Economics and Regions*. 2019. № 2(73). P. 72–80.

Карпа М. Б.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОП «Економіка»
ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

МІСЦЕ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Проблема удосконалення механізму інноваційного розвитку підприємства в умовах поглиблення конкуренції й зростаючого ступеня ризику та невизначеності має системний характер, тому її розв'язання тісно пов'язане з державним фінансуванням.

Мета дослідження полягає у виокремленні частки державної підтримки інноваційної діяльності як складника механізму інноваційного розвитку підприємства.

Основна частина. Глобальні кризові явища, які в рамках цілісної системи спричиняють вкрай негативний вплив на функціонування промислових підприємств, є основною причиною зниження інноваційної активності суб'єктів господарювання та досить низької конкурентоспроможності виробленої продукції у світовому масштабі. Серед інших чинників також варто назвати наявність недобросовісної ринкової конкуренції внаслідок попадання на ринок значного обсягу імпортних контрабандних товарів або тих, що проходять процедуру розмитнення із порушеннями законодавства та за заниженою вартістю. Водночас додатковими факторами зниження інноваційної активності промислових підприємств є низька купівельна спроможність громадян, великий рівень собівартість продукції на українських виробництвах, неефективна державна політика, яка спрямована на підтримку інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств, нестача

власних джерел фінансування, високі відсоткові ставки за користування кредитними ресурсами тощо [2]. Статистичні показники щодо інноваційної активності підприємств представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Кількість інноваційно активних підприємств в Україні за 2015–2021 рр. [1]

Показник	Усього	
	2015–2018	2019–2021
Кількість інноваційно активних підприємств у % до загальної кількості підприємств, зокрема:	28,1 %	8,5 %
кількість підприємств, що впроваджували нову або значно вдосконалену продукцію (товари, послуги)	1 899	1 832
кількість підприємств, що впроваджували інноваційні процеси	2 172	1 875
кількість підприємств, що впроваджували нові організаційні методи	4 254	620
кількість підприємств, що впроваджували нові методи маркетингу	5 334	738

У 2021 році понад 85 % інноваційно активних промислових підприємств реалізовували нововведення за рахунок власних коштів. Водночас цей показник має стійку тенденцію до зменшення – якщо у 2015 році він становив 97,2 %, то у 2021 році скоротився на 11,8 %. Сукупні державні джерела фінансування в 2021 році забезпечили лише 2,2 % загального обсягу видатків на інновації промислових підприємств. Частина загальних інвестиційних ресурсів резидентів і нерезидентів склала 1,2 %.

Незважаючи на те, що обсяг спрямування коштів на інноваційну діяльність підприємств зростає, рівень їх інноваційно-технологічного розвитку нижчий, порівняно з аналогічними підприємствами зарубіжних країн. Витрати на інновації промислових підприємств зростають. Також у 2020 році на 31 збільшилася кількість підприємств, що впроваджували інновації зростають, проте це не свідчить про зростання кількості інноваційно активних підприємств. Найбільша частка у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств належить власним коштам, більше 85 %. Фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних компаній є незначним і не перевищує 2 % від загального обсягу витрат на інновації (табл. 2).

Таблиця 2 – Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у 2016–2020 рр., млн грн

2016	2017	2018	2019	2020
Витрати на інновації				
23 229,5	9 117,5	12 180,1	14 220,9	14 406,7
<i>у т. ч. за рахунок:</i>				
<i>власних коштів підприємств</i>				
22 036,0	7 704,1	10 742,0	12 474,9	12 297,7
<i>коштів державного бюджету</i>				
179,0	227,3	639,1	556,5	279,5

2016	2017	2018	2019	2020
<i>коштів інвесторів-нерезидентів</i>				
23,4	107,8	107,0	42,5	125,3
<i>коштів інших джерел</i>				
991,1	1 078,3	692,0	1 147,0	1 704,2

У 2020 р. загальний обсяг державного фінансування інноваційної діяльності підприємств становив 256 933,37 тис. грн або 77,0 % (2019 р. – 82,1 %, 2018 р. – 79,5 %) від загального обсягу фінансування стратегічних пріоритетів (333 850,60 тис. грн). Порівняно з 2019 роком, обсяг фінансування збільшився на 17,8 %, водночас частка фінансування у загальних обсягах зменшилася на 5,1 в. п., тобто динаміка частки фінансування у 2018–2020 рр. свідчить про незначні коливання у спрямуванні коштів, виділених на стратегічні пріоритети.

Висновки. Варто зазначити, що низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств зумовлений також такими факторами: «нерозвинутість інформаційної інфраструктури, недостатній рівень нормативно-правового регулювання, ресурсні обмеження, прогалини у сфері безпеки та конфіденційності даних, дефіцит кваліфікованих фахівців, недостатній рівень компетентності майбутніх користувачів, низький рівень цифрової культури, значна вартість проєктів, що передбачають використання цифрових технологій» [3, с. 104].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Савастеева О., Журавльова Т., Склярів Д. Державна фінансова підтримка інноваційної діяльності в національних умовах неоіндустріального розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-31>
3. Сафонік Н. П. Інноваційно-цифровізаційні тенденції розвитку підприємств в сучасних умовах. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення»*. 21 жовтня 2021 р. Том 2. Київ: НАУ, 2021. С. 103–106.

Краківський Ю. С.

начальник Управління розробки і впровадження нових продуктів та інновацій АТ «СК «Країна»»

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ

Вступ. Крок за кроком страховий ринок переходить від автоматизації окремих процесів до повноцінної системи. Зараз у страхових компаніях є і стандартизовані процеси, і ті, які відрізняють компанії одну від одної. Через це виникають незручності і плутанина. Єдині норми спростять співпрацю між клієнтами, страховими компаніями та державними органами. Через недосконалість законодавства, зарегульованість, нерозуміння принципів електронної комерції учасниками

страхового ринку є потреба дослідження проблемних моментів під час укладення електронних договорів страхування.

Мета роботи – обґрунтування особливостей укладання електронних договорів страхування.

Основна частина. Договори страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів здобули найбільшу популярність під час укладення саме в електронному вигляді. Для заключення такого договору в електронній формі достатньо увійти на офіційний сайт страховика самостійно, внести дані про транспортний засіб, водійський стаж, у автоматичному режимі прорахувати вартість, провести оплату і отримати укладений електронний поліс. Паперовий і електронні поліси мають однакову юридичну силу. Важливо розуміти, що електронний поліс – це набір електронних символів, а не відображення на екрані чи роздруковане зображення. Наприклад, підтвердження дійсності страхування здійснюється шляхом запиту до центральної бази даних МТСБУ та отримання інформації про статус договору страхування. Це унеможливорює підробку поліса, зникає потреба постійного носіння страховки в документах тощо.

Повідомити про ДТП у страхову компанію доступно за допомогою електронного європротоколу, який можна заповнити на сайті або у мобільному застосунку. Інформаційна система «Електронний Європротокол» впроваджена в МТСБУ з 01.10.2017 року. Відповідно до рішення Президії МТСБУ від 13.07.17 № 403/2017, Європротокол, оформлений з використанням зазначеної системи, є повним аналогом Європротоколів, надісланих або пред'явлених страховику у паперовій формі.

Через простоту і зручність динаміка поширення електронних полісів зростає за останні 4 роки з 0 до 60 % у загальній кількості договорів страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Рисунок 1 – Кількість електронних полісів за січень–вересень 2018–2020 рр., шт.

Починаючи з 01.09.2022 р., забезпечується можливість укладання договорів міжнародного страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (які діють виключно за межами України) в електронній формі. Таке рішення було прийняте Загальними зборами страховиків – повних членів МТСБУ 20.07.2022 (Протокол № 284/2022) [2].

Одне з проблемних питань виникає на етапі з підписанням електронних полісів, захисту персональних даних, а також ознайомлення з умовами договору. Відповідно до закону України «Про електронну комерцію» визначено три способи підписання електронного правочину:

- електронним цифровим підписом відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», за умови використання засобу електронного цифрового підпису усіма сторонами електронного правочину;
- одноразовим ідентифікатором;
- аналогом власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів [1].

Враховуючи, що не всі підписанти мають власний електронний підпис, а застосування факсиміле потребує попередньої письмової згоди сторін, найбільш популярним є застосування електронного одноразового ідентифікатора.

Ідентифікатором визначають таку алфавітно-цифрову послідовність, що її отримує особа, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір шляхом реєстрації в інформаційно-комунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, що надав таку пропозицію.

Договори страхування укладаються виключно у письмовій формі, а отже, під час укладення електронного правочину слід вказувати, що договір прирівняно до письмової форми.

Національний банк України за результатами позапланової інспекційної перевірки виявив факти порушення вимог законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг у діяльності АТ «СК «ОПКА»» (ЄДРПОУ 32670627). А саме через виявлені факти порушення законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг за договорами страхування, що укладені із споживачами не в письмовій формі, Національний банк застосував до АТ «СК «ОПКА»» заходи впливу у вигляді накладення штрафів у максимальному розмірі 10 200 грн за кожним таким випадком на загальну суму 2 254,2 тис грн [4].

Висновки. Попри високі темпи поширення електронних полісів, зростають ризики порушень законодавства у їх застосуванні, захисту персональних даних, що загрожує страховикам значними фінансовими санкціями та втратою репутації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про електронну комерцію: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
2. Моторно-транспортне страхове бюро України. URL: <https://mtsbu.ua/>
3. З паперу в цифру: що дає водіям цифровий ринок автоцивілок. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/11/11/667136/>
4. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>

Сенюк О. І.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ОП «Економіка»,

ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Ефективний розвиток інноваційної діяльності підприємств здатен значно збільшити рівень їх конкурентоспроможності і на вітчизняному, і на світовому ринках. Також зростає зацікавленість в економічному, науково-технічному та виробничому співробітництві з партнерами з інших країн, що сприяє залученню інвестицій, нових технологій та вивченню основних аспектів міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Мета дослідження – дослідження методик оцінки інноваційної діяльності підприємства на основі врахування і економічного, і неекономічних ефектів від запровадження інновацій на рівні підприємства.

Основна частина. Особливістю підходів до оцінювання ефективності інновацій суб'єктів господарювання різних рівнів, що діють у ринкових умовах, варто вважати різницю в цілях, які вони визначають у своїй діяльності. Так, державні органи влади й управління, що мають регулювати соціально-економічні процеси в державі, виходять із глобальних завдань розвитку суспільства загалом. Держава формує зовнішні умови (інноваційну політику) для господарювання підприємств, стимулюючи зростання національної економіки. В економічній літературі звернено увагу на потребу нових підходів до оцінювання ефективності інновацій в умовах ринкової економіки [1, с. 161–162].

Наукові погляди більшості авторів щодо критеріїв оцінки інноваційної діяльності ґрунтуються на визначенні ефективності шляхом співставлення ефекту (результату) використання інновацій та понесених витрат на інноваційний процес, виробництво інноваційної продукції, тобто на отримання додаткових доходів, які підприємство може залучати у інші сфери діяльності для свого розвитку. Розрахунок ефективності інноваційної діяльності має базуватися на праксеологічному підході, що передбачає взаємозв'язок цільового, системного та ресурсного підходів. Обрані підприємством методичні підходи до оцінки інноваційних процесів визначають рівень ефективності її проведення [2].

Оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства доцільно здійснювати за такими етапами:

- моніторинг зовнішнього середовища, який включає в себе аналіз ринку нововведень;

- аналіз внутрішнього середовища, зокрема оцінка інвестиційної привабливості, оцінка спроможності підприємства до інноваційного розвитку, оцінка рівня інноваційного продукту та оцінка організаційно-технічного та управлінського рівня;

- аналіз ефективності інноваційних проєктів, який включає: оцінку показників ефективності інноваційних проєктів, дослідження чутливості показників інноваційних проєктів, визначення беззбиткового обсягу продажу;

- оцінка ефективності інноваційної діяльності та шляхів її підвищення, зокрема оцінка показників інноваційної діяльності підприємства, аналіз тенденцій динаміки результатів інноваційної діяльності підприємства та факторний аналіз результатів інноваційної діяльності.

Для оцінювання економічної ефективності інновації (інноваційної діяльності) у вітчизняній практиці використовують систему показників, які широко висвітлюються в літературі. Ці показники відображають співвідношення витрат і отриманих результатів, які будуть одержані від реалізації інновацій (табл. 1).

Таблиця 1 – Показники оцінювання ефективності інноваційної діяльності [3, с. 130]

Підходи до оцінки ефективності	Показники оцінки ефективності інноваційної діяльності
Короткострокові критерії ефективності інноваційної діяльності	
Оцінка ефективності інноваційних проєктів без урахування фактору часу	Економічна додана вартість; період окупності інвестицій; облікова норма рентабельності тощо
Оцінка ефективності внутрішніх ресурсів для впровадження інновацій	Продуктивність діяльності; ефективність; якість; гнучкість; задоволеність тощо
Оцінка ефективності організаційних інноваційних проєктів	1. Ефективність системи управління, яка виражається через кінцеві результати: обсяг випуску продукції; прибуток (збільшення); собівартість (зниження); якість продукції. 2. Утримання та організація процесу управління: продуктивність; економічність; адаптивність; гнучкість; оперативність; надійність. 3. Раціональність організаційної структури: ланковість системи управління; рівень централізації функцій управління тощо
Середньострокові критерії ефективності інноваційної діяльності	
Оцінка економічної ефективності інноваційних рішень з урахуванням фактору часу	1. Інтегральний показник ефективності (чистий дисконтований дохід) – NPV 2. Внутрішня норма прибутковості (дохідності) – IRR (Internal Rate of Return) 3. Рентабельність інвестицій в інноваційний проєкт – PI (Profitability Index) 4. Дисконтований період окупності інноваційного проєкту – DPB (Payback Period)

Підходи до оцінки ефективності	Показники оцінки ефективності інноваційної діяльності
Оцінка інноваційних рішень на основі бенчмаркінгу	1. Конкурентоспроможність інноваційних рішень. 2. Критерії відповідності сегментів ринку можливостям. реалізації потенціалу підприємства при роботі на них. 3. Критерії ризикованості інноваційних рішень
Довгострокові критерії ефективності інноваційної діяльності	
Оцінка ефективності інноваційного розвитку на основі прогнозування	1. Прогнозування результатів реалізації інноваційних проєктів. 2. Прогнозування змін та впливу чинників, що впливають на ефективність реалізації інноваційних рішень. 3. Врахування впливу зовнішнього середовища

В теорії інновацій, окрім економічного ефекту від запровадження інновацій (кількісний аналіз), виокремлюють якісні показники, зокрема посилення позицій бренду та зростання компетенції підприємства в процесі розроблення та запровадження інновацій, покращення екосистеми (взаємодії підприємства із навколишнім середовищем), нарощування запасу знань, зростання життєздатності підприємства з акцентом на те, що інновації мають великий вплив на працівників (насамперед на працівників підприємства, яке впроваджує інновації).

Тому загальний ефект від реалізації інноваційних проєктів доцільно аналізувати і визначати як соціально-економічний ефект зі врахуванням гарантування екологічної безпеки.

Висновки. Ефект від застосування нововведень на рівні конкретного підприємства завжди буде вимірюватися економічними показниками, зокрема, обсягом збільшення прибутку, отриманого шляхом економії від зниження собівартості і збільшення виторгу від зростання обсягу реалізації інноваційної продукції завдяки її новій якості.

В економічних розрахунках використовують різні показники економічної ефективності інноваційної діяльності, які поділяють *за місцем отримання*: локальні, регіональні, галузеві і загальнодержавні; *за метою визначення*: абсолютні та порівняльні; *за ступенем збільшення*: одноразові й мультиплікаційні; *за часом урахування результатів і витрат*: за розрахунковий період і за рік.

Вибір методу оцінювання ефективності інновацій залежить від об'єктів, якими можуть бути різні типи інновацій: засоби і знаряддя праці (нові, реконструйовані, модернізовані); предмети праці (сировина, паливо, матеріали, енергія); предмети кінцевого споживання; технологічні процеси; методи організації виробництва, праці та управління; інноваційний проєкт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іжевський В. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20. 4. С. 160–166.
2. Постова В. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств ресторанного бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-20>.

3. Сидорчук І. П. Критерії та показники оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств машинобудування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2014. № 8. Вип. 3. С. 127–131.

Волкова Н. І.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Янішевського Б. С.

здобувача вищої освіти 3 курсу
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКИ В РОЗРАХУНКАХ

Вступ. У сучасному світі платіжні системи відіграють величезну роль у функціонуванні економіки кожної країни. Розвиток технологій та глобалізація зумовили підвищення вимог до ефективності, швидкості та надійності платіжних систем. Особливо актуальним стає запитання про зменшення використання готівки в розрахунках, оскільки це може сприяти підвищенню економічної безпеки, зниженню рівня корупції та оптимізації обігу коштів. Однак оцінка ефективності платіжної системи нашої країни щодо зменшення використання готівки в розрахунках належно не досліджена. Тому аналіз роботи платіжної системи, виявлення можливих слабких місць та пропозиції щодо вдосконалення її роботи є особливо важливим завданням для забезпечення стабільності та перспективи економічного розвитку України.

Мета роботи – оцінка ефективності платіжної системи України щодо зменшення використання готівки в розрахунках задля підвищення фінансової безпеки.

Основна частина. Останнім часом на українському ринку платіжних карток спостерігається стабільне зростання показників, які свідчать про розвиток безготівкових платежів та платіжної інфраструктури. Розвиток цього ринку має значення для оптимізації платежів і зменшення тіньової економіки в Україні. У звіті аудиторсько-консалтингової компанії Ernst&Young зазначається, що збільшення частки платежів за допомогою термінальних карток у ВВП на 1 % знизить рівень тіньової економіки в країні в середньому на 0,037 %. Аналіз поточної ефективності платіжної системи допоможе виявити перешкоди для розвитку безготівкових розрахунків і запропонувати шляхи їх подолання. Інтерес суспільства до безготівкових розрахунків зростає і посилює потребу в зручних та безпечних способах оплати. У межах дослідження було проаналізовано динаміку обсягів безготівкових операцій та готівки в обігу. Інформація, необхідна для такого аналізу, наведена нами в таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка обсягу безготівкових операцій та готівки в обороті у 2020–2022 роках

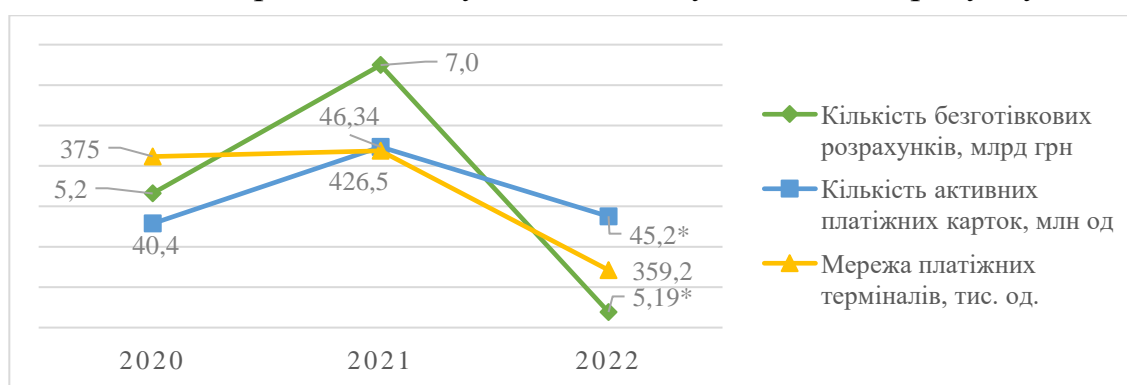
Назва показника	Роки			Відхилення	
	2020	2021	2022	2021 р. до 2020 р., у %	2022 р. до 2021 р., у %
Обсяг безготівкових операцій з використанням платіжних карток, млрд грн	2 208,7	3 099,1	3 443,9*	40,31	11,13
Обсяг готівкових коштів в обігу, млрд грн	558,48	627,56	716,1	12,37	14,11

*3 443,9 – обсяг безготівкових операцій з використанням платіжних карток, взятий за період травня–грудня, через відсутність нової інформації

Згідно з таблицею 1, обсяг безготівкових операцій з використанням платіжних карток зростає з року в рік: у 2021 році, порівняно з 2020, було помічене збільшення на 40,31 % (890,4 млрд грн), у 2022 році, порівняно з 2021, ця тенденція продовжилась, і обсяг безготівкових операцій з використанням платіжних карток збільшився на 11,13 % (344,8 млрд грн). Водночас обсяг готівки в обігу також зростає: у 2021 році, порівняно з 2020 роком, на 12,37 % (69,08 млрд грн), а в 2022 році, порівняно з 2021 роком, обсяг готівкових коштів в обігу зріс на 14,11 % (88,54 млрд грн).

Отже, основний напрям платіжної системи України – зменшення готівкових розрахунків та розвиток безготівкових операцій, що покращує кредитну систему та ефективність грошово-кредитної політики і сприяє боротьбі з тіньовою економікою.

Для аналізу динаміки безготівкового обігу та інфраструктури будемо використовувати кількість безготівкових платежів (2020–2022), активних карток та мережі платіжних терміналів. Результати аналізу наведені на рисунку нижче.

*45,2 – кількість активних банківських карток у 2022 році (взято за 3 квартал через відсутність нової інформації);

*5,19 – кількість безготівкових операцій (здійснено за період травня–грудня через відсутність нової інформації).

Рисунок 1 – Основні показники розвитку безготівкового обороту та платіжної інфраструктури в Україні

Як підсумок, можна констатувати, що останніми роками вітчизняний ринок платіжних карток продовжує бурхливо розвиватись. Така динаміка засвідчує зростання довіри населення до безготівкових розрахунків, а також усвідомлення зручності та доступності цього платіжного інструмента. До того ж відбулися кардинальні позитивні зміни в популярності платіжних карток в Україні. З рисунка видно, що безготівкові платежі в Україні зросли у 2021 році, порівняно з 2020 роком, на 34,9 % (1,8 млрд грн), проте зменшилися на 26,2 % (1,84 млрд грн) у 2022 році. Це може відобразити вплив пандемії COVID-19 та воєнного стану на фінансову поведінку населення та бізнесу. Кількість активних платіжних карток також зросла у 2021 році, порівняно з 2020 роком, на 14,7 % (5,94 млн од.), але дещо зменшилася у 2022 році, порівняно з попереднім роком – на 2,5 % (1,14 млн од.). Мережа платіжних терміналів продемонструвала аналогічну тенденцію, збільшившись на 13,7 % (51,5 тис. од.) у 2020 році, порівняно з 2021 роком, та зменшившись на 15,8 % (67,3 тис. од.) у 2022 році, порівняно з 2021 роком.

Можна зробити висновок, що платіжна інфраструктура України постійно розвивається та модернізується відповідно до потреб сучасної економіки та споживачів, але водночас відчуває на собі негативні наслідки кризи. Зазначимо також, що умовах війни українці продовжували надавати перевагу безготівковим операціям із платіжними картками.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищесказане, сьогоднішня платіжна система України відіграє важливу роль у скороченні готівкових розрахунків. Уряд і НБУ вжили заходів для розвитку безготівкових розрахунків, як-от здешевлення переказів, спрощення використання електронних гаманців, підтримка інновацій та ін. Однак готівкові розрахунки все ще займають значну частину через низку факторів, зокрема через незаконність операторів і традицію здійснювати готівкові платежі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство економіки України. Статистичні дані. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 19.04.2023).
2. Мінфін – все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 19.04.2023).

Волкова Н. І.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Криворучко А. С.

здобувачка вищої освіти 3 курсу
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОЦІНКА ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ВИКОРИСТАННЯМ ГОТІВКИ ТА ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Вступ. Останніми роками Україна переживає період невизначеності, спричинений глобальними викликами та кризами, зокрема повномасштабною війною. Вагомою причиною економічної кризи в Україні є «тіньова» економіка. Сучасна тіньова економіка є глобальним негативним явищем, яке з тією чи іншою інтенсивністю і в різних обсягах проявляється в усіх країнах світу. Але для країн, що розвиваються, до яких зокрема належить Україна, це питання заслуговує на особливу увагу. Останніми роками економічна ситуація в Україні характеризується значним розширенням тіньової економіки, що все більше впливає на соціально-економічне життя, що є одним з найбільших перешкод на шляху розвитку конкурентоспроможності нашої країни та підвищення рівня соціального життя, інтеграції до Європейського співтовариства.

Мета роботи – дати оцінку зв'язку між використанням готівки та тіньовою економікою.

Основна частина. Тіньова економіка – це складне соціально-економічне явище, що є сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання прибутку шляхом приховування доходів й ухилення від сплати податків.

Високий показник тінізації фінансових потоків загрожує досягненню цілей стабілізації державного бюджету є справжньою проблемою для державного регулювання, оскільки знижує фіскальний потенціал та потенціал реформування фінансової системи. Велика частка тінізації також може призвести до нерівномірного розподілу доходів та економічної нерівності, оскільки часто тіньовий сектор працює за низькими зарплатами та без захисту прав працівників. Наявність тіньової економічної діяльності ускладнює будь-які аналітичні висновки щодо стану економічної системи, через що гальмуються державотворчі процеси в країні. Завдяки зниженню обсягів тіньової економіки, для функціонування якої необхідний виключно готівковий ресурс, зростатиме і загальний рівень економіки нашої країни.

Підкреслимо, тіньову економіку не можна повністю подолати, оскільки вона є складною проблемою, котра має свої корені в соціально-економічних пробле-

мах, тобто має об'єктивний характер, тому необхідно зменшувати її масштаби всіма доступними методами.

Відповідно можемо вважати встановлення зв'язків між використанням готівки та тіньовою економікою важливим завданням для визначення ефективних рішень та стратегій для боротьби з тіньовим сектором.

Проведене дослідження спрямоване на визначення значущості головних чинників, що впливають на тіньову економіку, зокрема визначення впливу зміни обсягу готівки в обігу на частину тіньової економіки за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

Для проведення цього дослідження було вибрано такі показники:

- Y – частка тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП, млрд грн;
- X1 – обсяги операцій з використанням платіжних карток, млрд грн;
- X2 – кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток, млн шт.;
- X3 – готівкові кошти, випущені в обіг, млрд грн.

Зазначимо, що за основу взятий інтегральний показник рівня тіньової економіки, що є комплексним індикатором, який повною мірою характеризує явище тіньової економіки.

Для виконання регресійного аналізу було визначено частку тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП, млрд грн (дані наведені в табл. 1).

Таблиця 1 – Розрахунок частки тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП України у 2017–2021 роках [4, 1]

Роки	Рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП	Номинальний ВВП в фактичних цінах, млрд грн	Частка тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП, млрд грн
2017	32 %	2 982,92	954,53
2018	29 %	3 558,706	1 032,02
2019	28 %	3 974,564	1 112,88
2020	30 %	4 194,102	1 258,23
2021	32 %	5 459,574	1 747,06

Через початок повномасштабної війни в Україні 24 лютого 2022 року на сьогодні ми не маємо в доступі офіційних даних щодо рівня тіньової економіки, тому для дослідження були взяті показники 2017–2021 років.

Дослідження довело, що протягом п'яти років в Україні відсоток економіки в тіні коливається в межах 28–32 %, водночас у країнах Європейського Союзу в середньому рівень тіньової економіки становить 18 % ВВП. Тож на основі раніше згаданих даних проведемо наступний економетричний аналіз впливу зміни обсягу готівки в обігу на частину тіньової економіки.

Таблиця 2 – Показники регресійного аналізу [3]

Роки	Y	X1	X2	X3
2017	32	835,0	2 311	361,54
2018	29	1 297,0	3 073	400,12
2019	28	1 798,3	4 167,1	378,02
2020	30	2 209,0	5 211,2	558,48
2021	32	3 099,0	7 039,9	627,56
$\bar{x}$	30,20	1 847,66	4 360,44	465,14

На основі проведеного економетричного аналізу найкращою виявилася регресійна модель:

$$Y = 105.51 + 2.398X3.$$

Це впливає із розрахунків у ППП MS «EXCEL» за допомогою пакету аналізу за регресією (рис. 1).

SUMMARY OUTPUT								
<i>Regression Statistics</i>								
Multiple R	0,91							
R Square	0,84							
Adjusted R Square	0,78							
Standard Error	147,25							
Observations	5							
<i>ANOVA</i>								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Sign. F</i>			
Regression	1	331484,8	331485	15,29	0,03			
Residual	3	65050,23	21683,4					
Total	4	396535						
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	105,51	292,79	0,36	0,74	-826,27	1037,28	-826,27	1037,28
X Variable 1	2,40	0,61	3,91	0,03	0,45	4,35	0,45	4,35

Рисунок 1 – Розрахунки регресії за допомогою пакету аналізу

Оскільки R-квадрат дорівнює 0,914, це свідчить про високу якість моделі та вказує на те, що 91,4 % коливань Y залежить від коливань аргументів. Решта залежить від неврахованих факторів. Оскільки фактичний критерій Фішера більший, порівняно з табличним, то статистична значимість рівняння регресії визнається загалом. Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,914, що означає за шкалою Чеддока тісний зв'язок результативної ознаки з досліджуваним фактором.

Висновки. Отже, на основі проведеного економетричного аналізу можемо визначити, що за умови збільшення готівкових коштів, випущених в обіг на 1 млрд грн, рівень тіньової економіки зменшиться в середньому на 2,4 % (за умови незмінності інших факторів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. *МінФін*. URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

2. Міністерство економіки України. Статистичні дані. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

Хома В. Я.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОП «Економіка»
ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Вступ. У сучасних умовах господарювання дослідження економічної ефективності функціонування підприємств набуває особливого значення, адже діяльність всіх підприємств спрямована не лише на задоволення потреб споживачів, але й на досягнення максимальних результатів роботи за умови мінімізації витрат, зокрема зниження собівартості продукції та необґрунтованих витрат ресурсів. Не менш важливим питанням є вибір оптимальної системи показників, яка б дала змогу максимально точно та всебічно оцінити ефективність функціонування підприємств.

Мета дослідження – аналіз основних методик оцінювання економічної ефективності.

Основна частина. Економічна ефективність відображає кінцевий результат від сукупних вкладень живої праці та засобів виробництва. Взагалі поняття ефективності визначається законом економії робочого часу, що є основою багатства та мірилом витрат, необхідних для його нагромадження та використання суспільством [1]. У науковій літературі існують різні визначення поняття «економічна ефективність», які наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Сутність поняття «економічна ефективність» [4, с. 36]

Автор	Визначення
В. Андрійчук	Відношення отримуваних результатів виробництва, тобто продукції та матеріальних послуг, до витрат праці та засобів виробництва.
Р. Макміллан	Виробництво найкращої або оптимальної комбінації продукції на основі використання найбільш ефективної комбінації ресурсів.
О. Слюсаренко	Найважливіший показник результативності діяльності підприємства, який є зіставленням результатів цієї діяльності з витратами на її здійснення, а також визначається відношенням результатів до витрат
Н. Савенко	Результат виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення підсумків господарської діяльності та витрат ресурсів

До економічної ефективності підприємства частіше за все відносять прибутковість, економічне положення на ринку, інноваційність виробництва, якість товарів. З огляду на те, що діяльність підприємства є багатогранною та складною, всі критерії оцінювання пов'язані між собою, як і процеси виробництва. Показ-

ники, що відображають стан вищевказаних складників, допомагають визначити кількісну характеристику явища та дають змогу оцінити його стан і динаміку [5].

Спробу систематизувати наявні методи вимірювання ефективності виробництва зробив Д. С. Сінк. Він розглядає економічну ефективність діяльності підприємства як один зі складників ширшого поняття «результативність». Науковець не висловлює чіткого визначення категорії, яка є іменованою результативністю, але дає зрозуміти, що вона відображає не який-небудь частковий аспект, а сукупний результат функціонування системи і накопичений нею потенціал подальшого розвитку. Категорію «продуктивність» (вона найближча до терміна «ефективність» у нашому розумінні) Д. С. Сінк визначає як «відношення між продукцією, яка вироблена системою, і витратами на виробництво цієї продукції» [3, с. 41].

Аналізуючи праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зазначимо, що питання щодо підвищення економічної ефективності виробництва та вибору системи показників для аналізу комплексно досліджені. Далі розглянемо систему агрегованих показників для оцінення економічної ефективності результативності підприємства, яка зображена в табл. 2.

Таблиця 2 – Основні агреговані показники комплексного оцінювання економічної ефективності підприємств [2]

Види показників	Показники
Показники процесів (Process measures)	– витрати на 1 грн виробленої та реалізованої продукції; – строк погашення дебіторської заборгованості (днів); – строк погашення кредиторської заборгованості (днів); – коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості; – коефіцієнт погашення кредиторської заборгованості; – коефіцієнти ліквідності; – коефіцієнт оборотності запасів; – коефіцієнт оборотності основних засобів; – фондвіддача; – коефіцієнт маневрування власного капіталу; – коефіцієнт оборотності власного капіталу
Показники результатів (Output measures)	– дохід (виторг) від реалізації продукції; – валовий дохід
Показники кінцевих ефектів та ефективності (Outcome measures)	– чистий дохід (збиток); – рентабельність продукції; – рентабельність продажу
Показники впливу (Impact measures)	– сума коштів, яка зекономлена протягом усього виробничого циклу; – рівень задоволеності потреб у продукції споживачів

До показників процесів віднесено: витрати на 1 грн виробленої та реалізованої продукції; строк погашення дебіторської заборгованості (днів); строк погашення кредиторської заборгованості (днів); коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості; коефіцієнт погашення кредиторської заборгованості; коефіцієнти ліквідності; коефіцієнт оборотності запасів; коефіцієнт оборотності основних за-

собів; фондівдача; коефіцієнт маневрування власного капіталу; коефіцієнт оборотності власного капіталу.

До показників результатів віднесено: дохід (виторг) від реалізації продукції; валовий дохід.

Показники кінцевих ефектів та ефективності: чистий дохід (збиток); рентабельність продукції; рентабельність продажу.

Показники впливу обумовлюються: сумою коштів, яка зекономлена протягом усього виробничого циклу; рівнем задоволеності потреб у продукції споживачів.

Для того, щоб у повному обсязі провести аналіз оцінювання економічної ефективності підприємства, необхідно розглядати систему показників загалом. Показники, які характеризують підприємство, необхідно аналізувати в динаміці, оптимальним періодом для порівняння показників вважається проміжок часу в 3–5 років, оскільки чітко відстежити ту або іншу динаміку можна саме за цей період, виявивши при цьому певні закономірності, на основі яких сформулювати план дій щодо усунення наявних відхилень.

Висновки. У сучасних умовах під час використання цих методів вимірювання економічної ефективності діяльності підприємств у процесі управління ефективністю основною проблемою залишається забезпечення єдності в підході до формування даних для показників ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька К. Сутність категорії «Економічна ефективність виробництва». *Вісник ХНТУСГ*. 2014. Вип. 150. С. 74–81.
2. Кудренко Н. Теоретико-методичні підходи до оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств. *Економіка*. 2014. № 24. С. 61–67.
3. Навольська Н. В. Оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01; Тернопільський держ. економічний ун-т. 2006. 192 с.
4. Петков О. І. Методичні підходи до оцінювання економічної ефективності підприємств харчової галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 35–39.
5. Пилипенко С. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2016. Вип. 10. С. 452–456.

Панчишин М. А.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ОП «Економіка»

ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вступ. Розглядаючи інноваційний потенціал підприємства як спроможність підприємства здійснювати інноваційну діяльність, яка характеризується системою ресурсів, необхідних для її здійснення, відповідно до чого виділено наступні склад-

ники інноваційного потенціалу: інтелектуальний потенціал (трудові та інформаційні ресурси, зокрема: ідеї, кваліфікаційний рівень персоналу, ступінь впровадження інформаційних технологій та комп'ютеризації управлінської діяльності); науково-технічний потенціал (науково-технічні розробки, ПЗ: матеріально-технічна база (сукупність засобів науково-технічної праці, наукове обладнання й установки, експериментальні заводи, лабораторії, електронно-обчислювальна база, інформаційне забезпечення); кадри наукової системи (вчені, дослідники, конструктори, науково-технічний персонал); інформаційна система, яка забезпечує постійне вдосконалення наукових знань (наукові прогнози, банк патентів, авторських свідоцтв, банк відомостей про світові досягнення в галузі конкретних наук), яка здатна до оперативної обробки інформації та надання її користувачу; організаційно-управлінська підсистема (планування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, їх фінансування, структура управління, організаційно-управлінські структури наукових підрозділів, методи управління науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами); майновий потенціал, який характеризується складом і станом активів, якими володіє та розпоряджається підприємство для досягнення своїх цілей; фінансовий потенціал, який забезпечує можливість трансформації ресурсного та виробничого потенціалів внаслідок діяльності підприємства; організаційний потенціал, який розглядається як інтегрована сума ресурсів керівництва, необхідних для досягнення цілей організації.

Мета дослідження – узагальнення та розвиток методичних підходів до оцінювання інноваційного потенціалу підприємств.

Основна частина. Безумовно, об'єктивне оцінювання інноваційного потенціалу підприємства та його складників дасть змогу ефективно проводити інноваційну діяльність, якісно формувати та реалізовувати програми інноваційного розвитку підприємства. З огляду на це пропонуємо такі показники для оцінювання інноваційного потенціалу за його складниками: трудовий потенціал (питома вага робітників, навчених новим професіям (x_1); питома вага робітників, що підвищили кваліфікацію у звітному періоді (x_2)); науково-технічний потенціал (питома вага інвестицій у інновації в загальному обсязі інвестицій в основний капітал (x_3); питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі відвантаженої продукції (x_4)); майновий потенціал (коефіцієнт придатності основних фондів (x_5); коефіцієнт оновлення основних фондів (x_6)); фінансовий потенціал (коефіцієнт фінансової стійкості (x_7); коефіцієнт автономії (x_8); коефіцієнт абсолютної ліквідності (x_9); рентабельність сукупного капіталу (x_{10})) та організаційний потенціал (питома вага підрозділів підприємства, що беруть участь у реалізації інноваційних проєктів у їх загальній кількості (x_{11}); питома вага працівників, що беруть участь у реалізації інноваційних проєктів у загальній кількості працівників підприємства (x_{12})).

Оцінювання інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості доцільно проводити із використанням методів порівняльного багатомірного аналізу, зокрема таксономічного аналізу, за таким алгоритмом:

1. Визначення показників, що обумовлюють складники інноваційного потенціалу: $x_1, x_2, \dots, x_n$ (показники, що визначають стан фінансових, трудових, матеріальних та ін. видів ресурсів).

2. Формування матриці значення визначених показників за кожною з груп ресурсів підприємства.

3. Стандартизація вихідних значень змінних, яка відбувається шляхом заміни значень критеріїв на коефіцієнти, що характеризують відношення відхилення кожного конкретного критерію від середнього значення критерію за всіма об'єктами (альтернативами) до середньоквадратичного відхилення за цим критерієм:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij}}{\bar{X}_j}, \quad (1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення j для одиниці i ; X_{ij} – елементи матриці.

4. Формування матриці відстаней, на підставі якої визначається місце розташування кожного конкретного об'єкта в усій сукупності досліджуваних об'єктів:

$$C_{io} = |Z_{ij} - Z_{oj}|, \quad (2)$$

де Z_{ij} – значення стандартизованої j -ої ознаки для i -го об'єкта; Z_{oj} – значення стандартизованої j -ої ознаки для об'єкта – бази порівняння.

5. Диференціація ознак на стимулятори (позитивний вплив на загальний рівень розвитку об'єкта) та дестимулятори (уповільнюють розвиток підприємства):

$$Po = (z_1, z_2, z_3 \dots z_n), \quad (3)$$

де $Z_{oi} = \max Z_{ij}$, якщо показник j є стимулятором; $Z_{oi} = \min Z_{ij}$, якщо показник j є дестимулятором.

6. Визначення відстані між точкою-одиницею та точкою P_o розраховується за формулою [1; 2]:

$$C_{io} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{oj})^2}, \quad (4)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення j -го показника; Z_{oi} – стандартизоване значення j -го показника в еталоні.

7. Визначення значення таксономічного показника за формулою [1]:

$$K_i = 1 - d_i, \quad (5)$$

де $d_i = \frac{C_{io}}{C_o}$,

$$C_o = \bar{C}_o + 2S_o.$$

Значення таксономічного показника змінюється в межах від 0 до 1, чим нижче значення показника, тим менше інноваційний потенціал підприємства.

Висновки. Впровадження методики оцінювання інноваційного потенціалу дасть змогу підприємству оцінити інноваційний потенціал, підвищити його рівень, що приведе до зростання інноваційної активності підприємства та його економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pluta W. Metody wielowymiarowej analizy porównawczej w modelowaniu infomwej i ekonomicznej kombinatu przemysłowego. Wrocław, 1979. 156 p.
2. Pluta W. Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach ekonomicznych metody taksonomiczn i analizy czynnikowej. Warszawa, 1977. 245 p.

Курганська Е. І.

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

ПЕРЕВАГИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В СИСТЕМІ КАЗНАЧЕЙСТВА

У тезах досліджено специфіку запровадження системи дистанційного обслуговування в органах Державної казначейської служби, їх проміжні результати тощо. Виявлено проблемні питання та обґрунтовано переваги переходу на СДО в системі казначейства, доведено ефективність обслуговування в казначейській системі через СДО.

Ключові слова: казначейське обслуговування, державний бюджет, місцеві бюджети, єдиний казначейський рахунок, Державна казначейська служба, система дистанційного обслуговування, казначейська система, доходи, видатки, кадровий резерв.

Метою є дослідження специфіки та результатів запровадження системи дистанційного обслуговування в органах Державної казначейської служби.

Запровадження системи дистанційного обслуговування «Клієнт Казначейства – Казначейство» в системі казначейства значно підвищив обіговість та ефективність. Деякими з важливих переваг є:

- зменшення потоку вхідних і вихідних документів на паперових носіях;
- оперативність щодо обробки інформації;
- спрощення процесу обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- отримання доступу розпорядниками, одержувачами бюджетних коштів до функцій обміну плановими бюджетними документами (розписи, планові показники, розподіли, кошториси);
- візування меморіальних документів;

- відстеження руху коштів у розрізі рахунків, проходження платежів, випи-сок з рахунків у режимі реального часу;
- генерація ключів електронного цифрового підпису (безкоштовно);
- використання клієнтами СДО без абонплати.

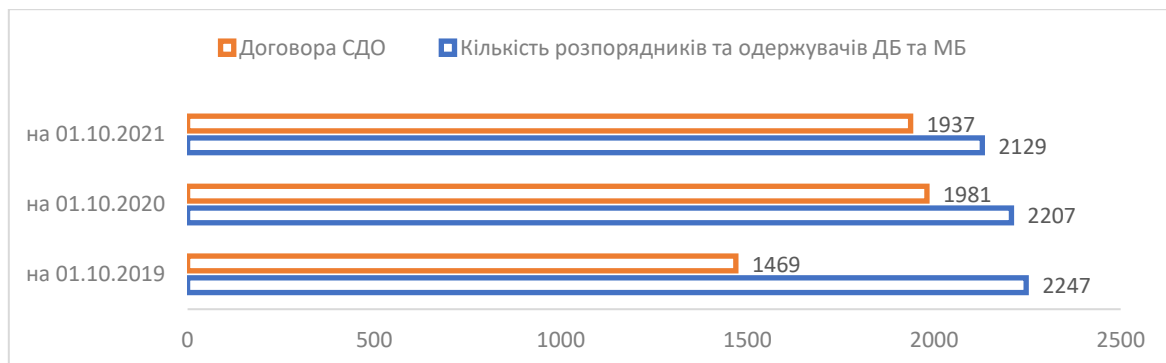

Рисунок 1 – Динаміка підключення до СДО «Клієнт – Казначейство» за 2019–2021 рр.

Як представлено на рис. 1, динаміка підключення до СДО «Клієнт – Казначейство» за 2019–2021 рр. має стабільно позитивну тенденцію з невеликими відхиленнями в 2021 р., водночас кількість договорів за останні два роки сягнула майже двох тисяч. Оптимізація та спрощення взаємодії розпорядників та одержувачів бюджетних коштів із органами ДКСУ – проміжний позитивний результат впровадження СДО.

Сучасні інформаційні технології в умовах сьогодення дають підстави щодо запровадження юридично повноцінного електронного документообігу в системі казначейства.

Водночас вищезазначені фактори в окупності дають можливість організувати електронний формат щодо обслуговування клієнтів, який наразі володіє високим ступенем захисту.

Впровадження СДО за допомогою ПТК «Клієнт Казначейства – Казначейство» із використанням цифрового підпису в аспекті функціонального забезпечення має такий вигляд:

- отримання, надання документів з наявними плановими показниками (витяги з бюджетного розпису, розподіли показників кошторисів та планів асигнувань, розподіли міжбюджетних трансфертів у розрізі кодів і бюджетів, а також реєстри змін до вказаних документів);
- взаємодія щодо обміну інформації в розрізі бюджетних / бюджетних фінансових зобов’язань;
- взаємодія щодо обміну інформації у розрізі розподілу відкритих асигнувань;
- здійснення транзакцій;
- сучасні методи шифрування під час застосування електронного цифрового підпису;

– контроль з боку головних розпорядників бюджетних коштів за залишками коштів на рахунках підвідомчих установ та зареєстрованими бюджетними фінансовими зобов'язаннями;

– інформування клієнтів казначейства щодо перебігу процесів, у яких вони були ініціаторами.

СДО для територіальних громад дає можливість:

– забезпечення процесу обслуговування клієнтів ДКСУ щодо виконання бюджетів;

– зменшення видатків на обслуговування бюджетів;

– оперативність стосовно передачі інформації;

– підвищення надійності інформаційної системи ДКСУ (в умовах зовнішньої агресії в Україні це мегаважливо);

– можливість радам громад в режимі онлайн моніторити стан власних рахунків;

– досягнення економічного ефекту для країни в деяких аспектах (зниження видатків на друк, передачу документів, оплату праці працівників ДКСУ, зменшення часових інтервалів).

Водночас у процесі запровадження СДО було виявлено певні недоліки, одним із яких є якість зв'язку в певних віддалених територіях. Для його нівелювання варто налагодити перманентний процес загальної модернізації інформаційних мереж України.

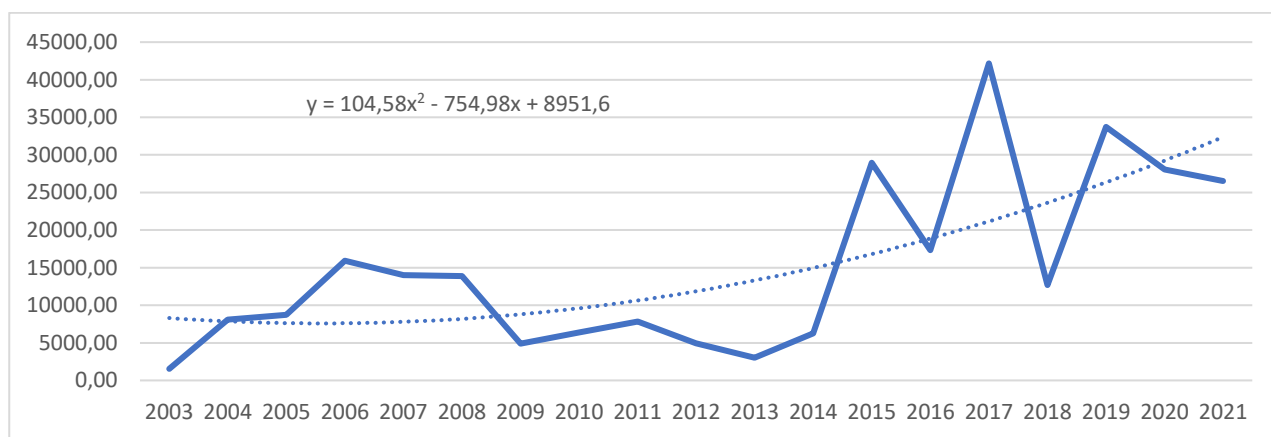

Рисунок 2 – Аналіз динаміки ТПР-показників середніх значень залишків коштів ЄКР ДКСУ за 2003–2021 рр. з застосуванням поліноміальної лінії тренду 2 ступеня, млрд грн

Аналіз динаміки ТПР-показників максимальних значень залишків коштів ЄКР ДКСУ за 2003–2021 рр. з застосуванням поліноміальної лінії тренду 2 ступеня, як представлено на рис. 2, продемонстрував загальну позитивну тенденцію за весь зазначений у дослідженні період часу.

Поліноміальна лінія тренду ТПР-показників максимальних значень залишків коштів ЄКР ДКСУ за 2003–2021 рр., яка надала можливість виявити динаміку досліджуваних максимальних значень залишків коштів ЄКР ДКСУ за 2003–2021 рр., підтвердила загальну тенденцію і вказує на стабільну динаміку зростання з 2009 р., хоча в зазначеному році зафіксовано економічну кризу.

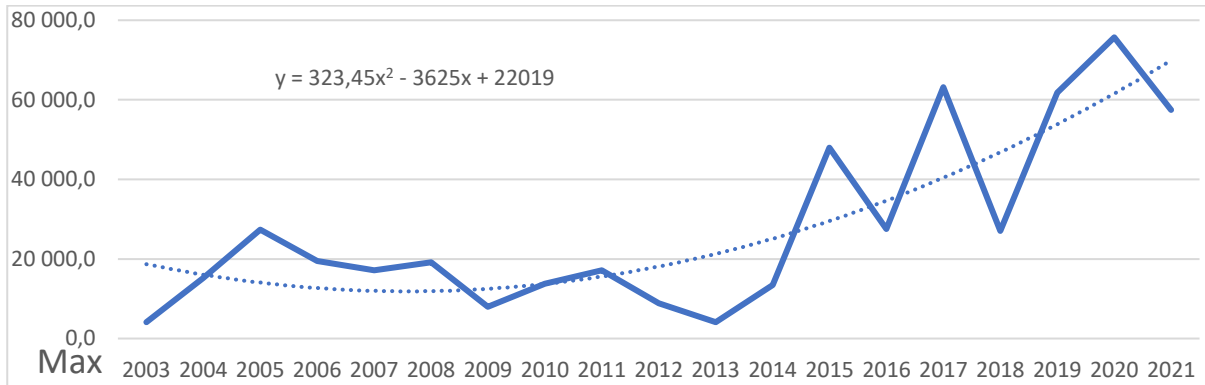

Рисунок 3 – Аналіз динаміки ТПР-показників максимальних значень залишків коштів ЄКР ДКСУ за 2003–2021 рр. з застосуванням поліноміальної лінії тренду 2 ступеня, млрд грн

Проведений моніторинг у розрізі середньорічних показників ТПР середніх залишків ЄКР ДКСУ за 2003–2021 рр. дав можливість виявити низку проблемних аспектів щодо функціонального забезпечення в казначейській системі та управління бюджетними коштами під час переходу на СДО в сучасних умовах, в умовах воєнного стану:

- надмірну складність та обсяги рахунків у процесі зарахування;
- надані позички з ЄКР на покриття та/або запозичення ТКР МБ та ПФУ на безоплатній основі;
- недосконала АС «Є-Казна»;
- СДО з виявленими поточними недоліками в практичному аспекті.

Висновки. Запровадження інновацій та подальший імплементаційний період у процесі апробації на початковому етапі та вдосконалення в умовах сьогодення в системі казначейства, роль казначейської системи важко переоцінити, особливо в умовах воєнного стану .

Умови, в яких функціонує казначейська система, стали більш жорсткими, посилися через COVID, введення карантину, дистанційного обслуговування, а сьогодні – і через війну та окупацію.

Наразі важливим є акцентувати роботу на обов’язковості впровадження у процес:

- сучасних систем інформаційних технологій;
- спрощення процедур перерахування коштів на ТКР / ЄКР;
- розвиток скілів у сучасного фахівця казначейської системи тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна казначейська служба України: сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 15.04.2023).
2. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17.07.2020 № 807-IX: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Єдиний казначейський рахунок. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/ekr/2022/> (дата звернення: 24.04.2023).
4. Lushpiienko Y., Sandiuk H. and other. Special procedures for electronic public procurement. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 22, Special Issue 2. 2019. P. 1–6.

Курганська Е. І.

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

Єрошенко О. Б.

канд. юрид. наук, магістр державного управління,
магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Управління публічними фінансами»
Одеського національного економічного університету

СПЕЦИФІКА КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ВИДАТКАМИ

У тезах виявлено основні аспекти казначейського обслуговування місцевих бюджетів у сучасних умовах, їх специфіку. Проаналізовано видатки місцевих бюджетів на прикладі Одеської області.

Ключові слова: казначейське обслуговування, місцеві бюджети, єдиний казначейський рахунок, Державна казначейська служба.

Процес казначейського обслуговування місцевих бюджетів орієнтований на результат та ефективність управління бюджетними коштами за допомогою єдиного казначейського рахунку як інструменту. Зі свого боку, моніторинг забезпечує виявлення відхилень планових показників від поточних показників виконання бюджету та концентрує увагу на наявних і потенційних проблемах виконання видаткової частини бюджету, і за необхідності стимулює до розробки заходів задля покращення ситуації [1].

Метою є дослідження специфіки процесу казначейського обслуговування місцевих бюджетів Одеської області за видатками, обґрунтування шляхів їх вирішення. Державна казначейська служба є користувачем мережі головного розпорядника коштів, який повністю відповідає за достовірність даних, наведених у мережі. Ця мережа фактично є переліком розпорядників нижчого рівня у структурі головного розпорядника та підрозділена за Кодами програмної класифікації видатків (КПКВКМБ) та за Кодами відомчої класифікації (КВК МБ) [2].

Таблиця 1 – Кількість місцевих бюджетів та розпорядників, одержувачів бюджетних коштів, що отримували фінансування через ГУ ДКСУ в Одеській області 2017–2021 рр.

Рік	Кількість місцевих бюджетів	Кількість установ по мережі місцевих бюджетів
2017	478	2 251
2018	441	1 951
2019	426	1 993
2020	411	1 999
2021	99	1 759

Як представлено в табл. 1, на початку 2020 року місцевих бюджетів в Одеській області нараховувалося 411, із них:

- 1 обласний бюджет,
- 26 районних бюджетів,
- 7 бюджетів міст обласного значення,
- 7 бюджетів міст районного значення,
- 370 бюджетів селищ, сіл, об'єднаних територіальних громад.

Постановою Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17.07.2020 № 807-ІХ затверджено новий адміністративно-територіальний устрій районів Одеської області [5].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Одеської області» від 12.06.2020 № 720-р [4] затверджено перелік територіальних громад Одеської області.

Відповідно до нового адміністративно-територіального устрою Одеська область з 01.01.2021 нараховує 99 місцевих бюджетів (рис. 1), а саме:

- 1 обласний бюджет,
- 7 районних бюджетів,
- 91 бюджет об'єднаних територіальних громад, з них:
  - 19 міських,
  - 25 селищних,
  - 47 сільських бюджетів.

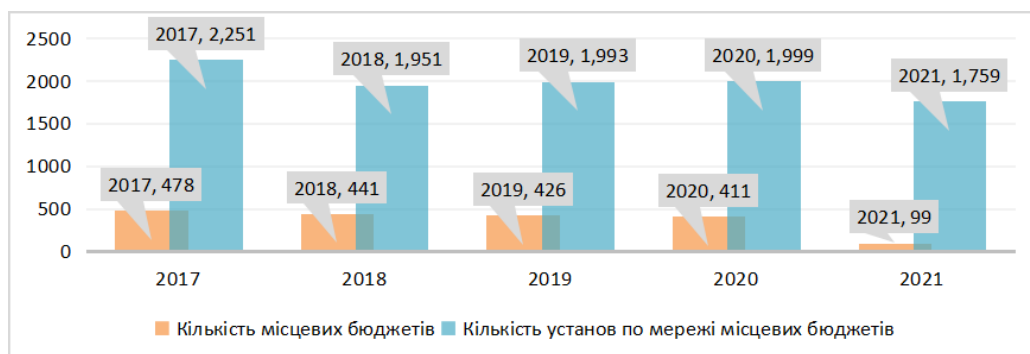

Рисунок 1 – Кількість місцевих бюджетів та розпорядників і одержувачів бюджетних коштів по Одеській області у 2017–2021 рр.

*дані за 9 місяців 2021 року.

Аналіз видатків місцевих бюджетів Одеської області за останні 5 років демонструє тенденцію до зменшення абсолютних показників. Так, у 2020 році касові видатки становили 29 698,8 млн грн, що на 5 561,0 млн грн менше, ніж у 2019 році, або на 15 % (табл. 2). Проте це зменшення викликане насамперед зменшенням частки міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету місцевим бюджетам, переведенням закладів первинної медичної допомоги на прямі відносини з Національною службою здоров'я України та здійсненням соціальних виплат і субсидій населенню безпосередньо з Державного бюджету без залучення місцевих бюджетів.

Таблиця 2 – Аналіз касових видатків місцевих бюджетів Одеської області за 2017–2021 рр., млн грн

	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік		9 міс. 2021 року	
	Касові видатки	%	Касові видатки	%	Касові видатки	%	Касові видатки	%	Касові видатки	%
Освіта	5 781,2	19%	6 663,3	22%	8 214,9	23%	9 055,1	30%	9 515,4	45%
Охорона здоров'я	9 416,8	31%	9 434,7	31%	9 260,0	26%	3 243,3	11%	932,6	4%
Всього	30 243,0		30 645,9		35 259,9		29 698,8		21 018,1	
у т.ч. за рахунок										
- власних доходів поточного року	15 100,0		15 595,7		17 547,7		18 336,0		15 677,7	
- міжбюджетних трансфертів	13 231,3		14 856,0		15 034,0		9 091,1		7 144,2	
% міжбюджетних трансфертів у надходженнях МБ	43,7		48,5		42,6		30,6		34,0	

За період 5 років сума касових видатків на освіту, яку здійснили місцеві бюджети Одеської області, збільшилася з 5 781,0 млн грн у 2017 році до 9 515,4 млн грн за 9 місяців 2021 року, водночас видатки на охорону здоров'я зменшилися з 9 416,8 млн грн у 2017 році до 932,6 млн грн за 9 місяців 2021 року, що відбулося завдяки медичній реформі, за якою видатки на первинну медичну допомогу з квітня 2020 року здійснюються Національною службою здоров'я України на рахунки закладів охорони здоров'я, які втратили статус розпорядника бюджетних коштів, а отримали статус комунальних некомерційних підприємств та мають рахунки в банках. Слід зазначити, що сума власних доходів місцевих бюджетів в Одеській області з 2017 року з 15 100,0 млн грн збільшилася до 18 336,0 млн грн у 2020 році, або на 21 %.

Водночас сума отриманих доходів за 9 місяців 2021 року становила 15 677,7 млн грн, тобто тенденція до виконання дохідної частини бюджету має зберегтися й до кінця 2021 року (планувалося отримання доходів у обсягах, що перевищуватимуть минулорічні).

На фоні зменшення переліку видатків, які здійснюються з місцевих бюджетів (охорона здоров'я, надання субсидій та соціальних допомог) частки міжбюджетних трансфертів в обсягах надходжень до місцевих бюджетів (рис. 2) з 43,7 % у

2017 році, 48,5 % у 2018 році та 42,6 % у 2019 році зменшилася у 2020 році до 30,6 %, проте за 9 місяців 2021 року збільшилася до 34,0 % та вони становлять на 01.10.2021 року по Одеській області – 7 144,0 млн грн.

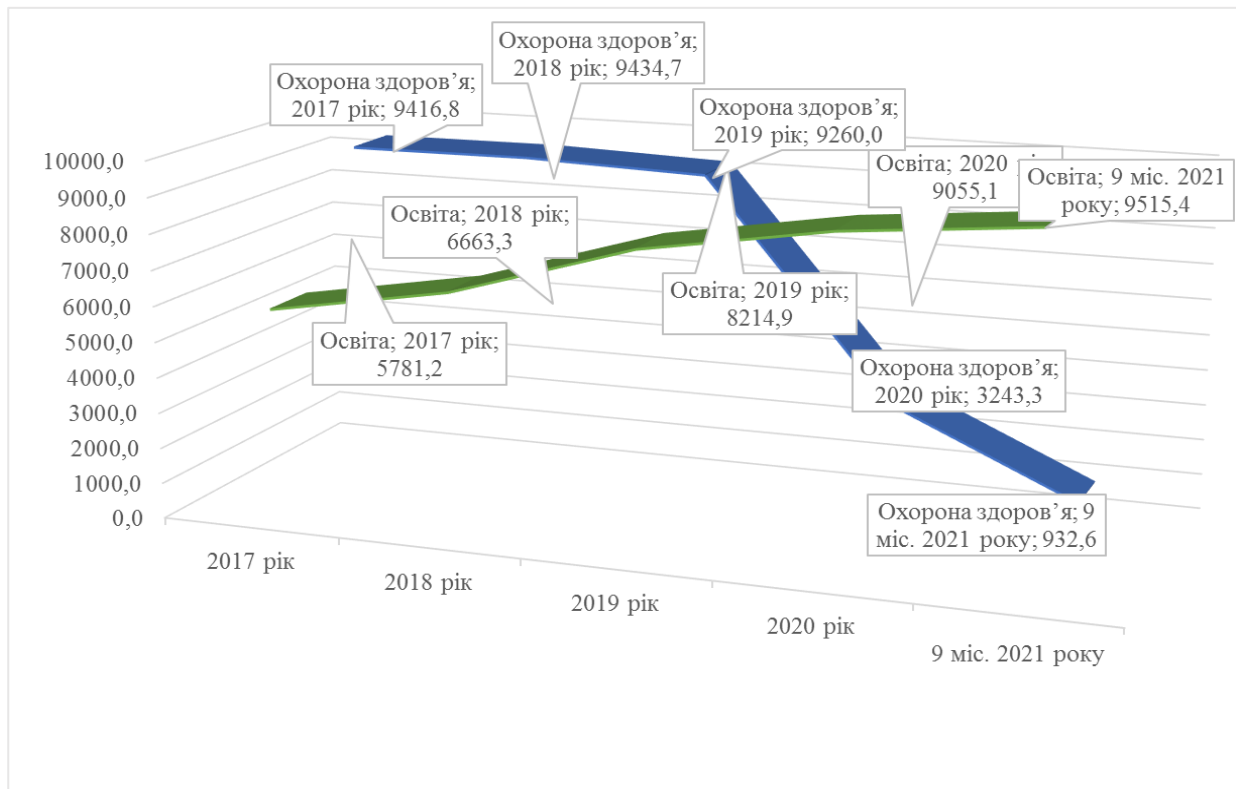

Рисунок 2 – Аналіз видатків з місцевих бюджетів на освіту та охорону здоров'я за 2017–2021 рр., млн грн

Водночас слід наголосити, що зміни в бюджетному та податковому законодавстві були націлені на розширення повноважень органів місцевого самоврядування, на що вказує збільшення дохідної частини місцевих бюджетів та значне зменшення частки міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету у надходженнях місцевих бюджетів.

Проте не можна не брати до уваги, що лівова частка видатків, що здійснювалася з місцевих бюджетів або передана на рівень Державного бюджету (видатки на соціальні допомоги та субвенції), або здійснюється з Державного бюджету на пряму на рахунки надавачів послуг первинної медичної допомоги.

Аналіз показників виконання місцевих бюджетів у частині видатків та міжбюджетних трансфертів демонструє, що зміни в бюджетному та податковому законодавстві, які були націлені на реалізацію реформи з бюджетної децентралізації призвели, з одного боку, до збільшення видатків місцевих бюджетів, а з іншого – до зменшення міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету (зменшення на 12 % з 2019 до 2020 року та на 5,9 %, порівняно з 2018). Водночас проведений аналіз показує, що система міжбюджетних трансфертів в умовах децентралізації загалом не забезпечує свої функції майже на одну третину.

Висновки. Саме сьогодні ми спостерігаємо відносно проміжні результати проведеної адміністративно-територіальної реформи; надання більших повноважень територіальним громадам (місцевим бюджетам), за наявної концепції поділу доходів та зборів і розмежування видатків між Державним та місцевими бюджетами, територіальні громади (місцеві бюджети) не можуть бути повністю незалежними від трансфертів з Державного бюджету, що в сукупності значно ускладнює процеси децентралізації в країні та підвищує ступінь залежності бюджетів територіальних громад (місцевих бюджетів) від фондів централізованих фінансових ресурсів державного рівня.

Значення органів ДКСУ щодо забезпечення високої фінансової стійкості бюджетів, яка показала високу якість обслуговування та виконання органами казначейської служби власних функцій, насамперед, контролю за дотриманням бюджетної дисципліни, бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, важко переоцінити. Це відбувається за допомогою єдиного казначейського рахунку, з одного боку, – як інструменту управління бюджетними коштами, з іншого, – як методу обслуговування бюджетів у системі казначейської служби в розрізі дохідної та видаткової частини бюджету. Доведено необхідність застосування єдиного казначейського рахунку для забезпечення ефективної діяльності системи казначейства, яка виявляється не лише можливістю концентрації та децентралізації на ньому фінансових ресурсів, і як результат – прискорення процесу та підвищення оборотності бюджетних коштів, ефективності їх використання і цільового спрямування, доступністю інформації для розпорядників коштів про касові надходження та касові виплати за рахунок коштів державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство фінансів України: сайт. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Державна казначейська служба України: сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Державна служба статистики України: сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2023).
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Одеської області» від 12.06.2020 № 720-р: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-a720r> (дата звернення: 18.04.2023).
5. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17.07.2020 № 807-IX: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
6. Курганська Е. І. Проблеми казначейського управління фінансовими ресурсами в умовах політичної кризи при переході на систему дистанційного обслуговування. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. Одеса: Одеського національного економічного університету. 2022. № 1–2(80–81). С. 95–109.
7. Lushpiienko Y., Sandiuk H. and other. Special procedures for electronic public procurement. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 22, Special Issue 2S. 2019. P. 1–6.

Щербата А. В.
студентка (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

Волкова В. В.
канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ КРЕДИТУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Вступ. У розвитку всіх сфер діяльності та секторів економіки кожної держави важлива роль належить кредиту. Кредит має особливий вплив на розвиток реальної економіки та фінансову сферу. За ступенем розвитку кредитних відносин вимірюється ступінь зрілості економічних систем у ринкових умовах.

З розвитком товарного виробництва кредит стає обов'язковим атрибутом господарювання. Відомо, що для продовження процесу розширеного відтворення і забезпечення ефективної діяльності у сфері виробництва підприємствам необхідно володіти власними основними і обіговими коштами в достатньому обсязі для здійснення поточної діяльності, капітальних вкладень та розвитку інфраструктури виробництва з метою нарощування випуску готової продукції. Однак власних накопичень для інвестування з метою розширення і модернізації виробництва та впровадження сучасних технологій у одних підприємств може не вистачити, а в інших, навпаки, спостерігається відносний надлишок грошових коштів. Через це особлива функціональна роль кредиту як об'єктивної економічної категорії проявляється в повній мірі, оскільки кредит дає змогу усунути нерівномірність у кругообігу коштів.

Метою роботи є визначення сутності кредиту як економічної категорії та визначення його ролі у розвитку національної економіки.

Основна частина. Кредит виник на певному етапі розвитку людського суспільства. Разом із появою грошей його винайдення вважають одним із найгеніальніших винаходів людства. Функціонування кредиту історично зафіксовано вже у перших цивілізаціях і поширювалося з розвитком суспільства [1, с. 91].

Історично першим грошовим капіталом, що надавався у позику, був лихварський капітал. Лихварство виникло ще за часів первіснообщинного ладу. З розвитком суспільного розподілу праці, появою приватної власності на засоби виробництва й зростанням обміну в первинній общині почали розвиватися процеси майнової диференціації. Поділ первинної общини на багаті і бідні сім'ї, накопичення грошових багатств у руках одних та потреба в грошах інших створили передумови і підґрунтя для лихварських позик [2, с. 366–367].

Із розвитком товарно-грошових відносин виник особливий вид взаємозв'язку між товаровиробниками: продавцеві потрібно було продати свій товар, проте в

покупця не було коштів придбати цей товар внаслідок певних причин, які переважно полягає в тому, що він ще не виготовив свій товар, щоб продати, або виготовив, але ще не продав. За таких обставин процес купівлі–продажу не міг відбутися. Товар міг бути проданий з відстрочкою платежу лише за тих обставин, коли була наявна довіра продавця до покупця. Таким чином і з'явилася назва «кредит», що перекладається з латинської «credo», «creditum» як «вірю», «довіряю» або як «борг» чи «позика».

Необхідність появи кредиту зумовлена розвитком товарно-грошових відносин у суспільстві. За потреби в грошових коштах кредит стає обов'язковим атрибутом господарювання, що дає змогу вирішити будь-які протиріччя між вивільненням коштів та їх тимчасовою нестачею.

Отже, основними причинами виникнення кредиту є:

- потреба здійснення підприємницької діяльності за відсутності власних коштів;
- необхідність реалізації товару у випадку відсутності коштів у контрагентів;
- наявність тимчасово вільних коштів в одній сфері національної економіки внаслідок нерівномірного обігу капіталів та одночасна потреба в них у іншій галузі;
- форс-мажорна неплатоспроможність суб'єктів національної економіки, внаслідок якої виникає потреба у додаткових коштах [3, с. 7].

Тому можемо сказати, що кредит – це сукупність економічних відносин, які виникають з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення та сплати відсотків.

Суть кредиту як економічної категорії виявляється в його функціях, розкриття яких дає змогу встановити зв'язок кредиту із системою економічних відносин.

Традиційно виділяють 3 основні функції кредиту:

1. Перерозподільна функція полягає в тому, що тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб за допомогою кредиту передаються в тимчасове користування підприємств, господарських товариств і населення для задоволення їхніх потреб виробництва та особистих потреб. Такий перерозподіл дає можливість прискорити залучення матеріальних ресурсів у виробниче і особисте споживання. Тому в цій функції перерозподіляються не тільки грошові кошти, а й матеріальні ресурси.

2. Грошова (емісійна) функція кредиту базується на функції грошей як засобу платежу, тобто коли гроші використовуються для погашення боргових зобов'язань під час продажу товарів у кредит. На основі кредиту відбувається емісія грошей як платіжних засобів. Надання кредиту збільшує грошову масу в обігу і, навпаки, погашення – зменшує.

3. *Контрольна функція* впливає з самої природи кредиту і полягає в тому, що в процесі кредитування забезпечується контроль за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб'єктів кредитної угоди.

Кредит відіграє важливу роль у розвитку економіки і суспільства загалом. Він впливає на процеси виробництва, реалізації та споживання продукції, а також на сферу грошового обігу. Значна роль кредиту проявляється і в розширенні виробництва. Позикові кошти сприяють збільшенню запасів і витрат, що необхідні для розширення виробництва і реалізації продукції, також використовуються для збільшення основних фондів. У сфері грошового обороту кредит забезпечує надходження готівки та її вилучення з обороту через банки на кредитній основі. До того ж кредит відіграє важливу роль в утворенні коштів для готівкового та безготівкового обороту.

Також кредит є важливим інструментом державного регулювання економіки, адже саме з його допомогою держава здійснює мобілізацію та перерозподіл тимчасово вільних коштів і контроль за їх належним використанням.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що кредит відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. Він використовується як один із дійових інструментів розвитку процесів інтеграції економіки держави у світову економічну систему, сприяє акумуляції тимчасово вільних коштів підприємств, населення і держави та перетворенню їх на кредитний ресурс, доступний для господарюючих суб'єктів і населення. Необхідність появи кредиту зумовлена розвитком товарно-грошових відносин у суспільстві. За потреби у грошових коштах кредит стає обов'язковим атрибутом господарювання, що дає змогу вирішити будь-які протиріччя між вивільненням коштів та їх тимчасовою нестачею. А головна сутність кредиту розкривається за допомогою його функцій. Функції характеризують особливі риси, притаманні кредиту, які відрізняють його від інших економічних явищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світлична В. Ю., Гроші і кредит: підручник; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 191 с.
2. Дзюблюк О. В., Адамик Б. П., Баянт Г. Р. та ін. Гроші та кредит: підручник / за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 892 с.
3. Гроші та кредит: навч. посіб. для підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Ч. 2. Кредит / І. Л. Шевчук, Т. О. Ставерська, О. В. Жилиякова, О. П. Близнюк. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2019. 186 с.

Маніга А. А.
магістрант (здобувачка вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

Волкова В. В.
канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Вступ. Страховий ринок відіграє надзвичайно важливу роль у фінансовій інфраструктурі кожної країни. Без функціонування страхового ринку неможливе існування ефективного механізму захисту майнових прав та інтересів і окремих громадян, і підприємців та інших суб'єктів господарювання.

Найголовніше та найдорожче для людини є її життя, а також здоров'я та життя близьких і рідних. Отже, страхування життя є важливим елементом соціальної системи держави, засобом захисту рівня добробуту населення та забезпечення стабільності економічного розвитку, а також досить могутнім джерелом внутрішніх інвестицій. Договори страхування життя задовольняють потреби страхувальників у страховому захисті та здатні забезпечити їх інвестиційні інтереси, тобто уможливають нагромадження і капіталізацію страхових внесків [1].

Метою роботи є вивчення сутності та економічної необхідності страхування життя, його значення на страховому ринку України.

Основна частина. Страхування – це система економічних відносин, які виникають між двома сторонами – страховиком і страхувальником – щодо забезпечення захисту майнових інтересів останнього за рахунок сплати ним страхових платежів (премій) до спеціально створених для цього цільових фондів, звідки здійснюється відшкодування збитків (у разі настання обумовлених страхових випадків).

Людина протягом свого розвитку та пізнання навколишнього світу навчилася управляти майже усім, але є деякі ситуації, в яких вона безсила і не може нічого змінити, тому і існує страхування життя.

Послуги зі страхування життя є доступним інструментом, який забезпечує гарантії, а саме:

- відшкодування втрат доходів через втрату здоров'я або смерть члена родини;
- нарощення заощаджень населення країни;
- організацію надання медичної допомоги тощо.

Страхування життя надає страховий захист від наявних ризиків та можливість заощадження коштів.

На нашу думку, страхування життя – це інструмент фінансового захисту, за допомогою якого клієнт забезпечує собі довгострокову матеріальну підтримку, дає можливість вберегтися від наслідків нещасного випадку та знижує свої потенційні втрати у разі настання страхового випадку.

Економічний зміст кожної економічної категорії розкривається через її функції. Далі представимо власне бачення основних функцій страхування життя (рис. 1).

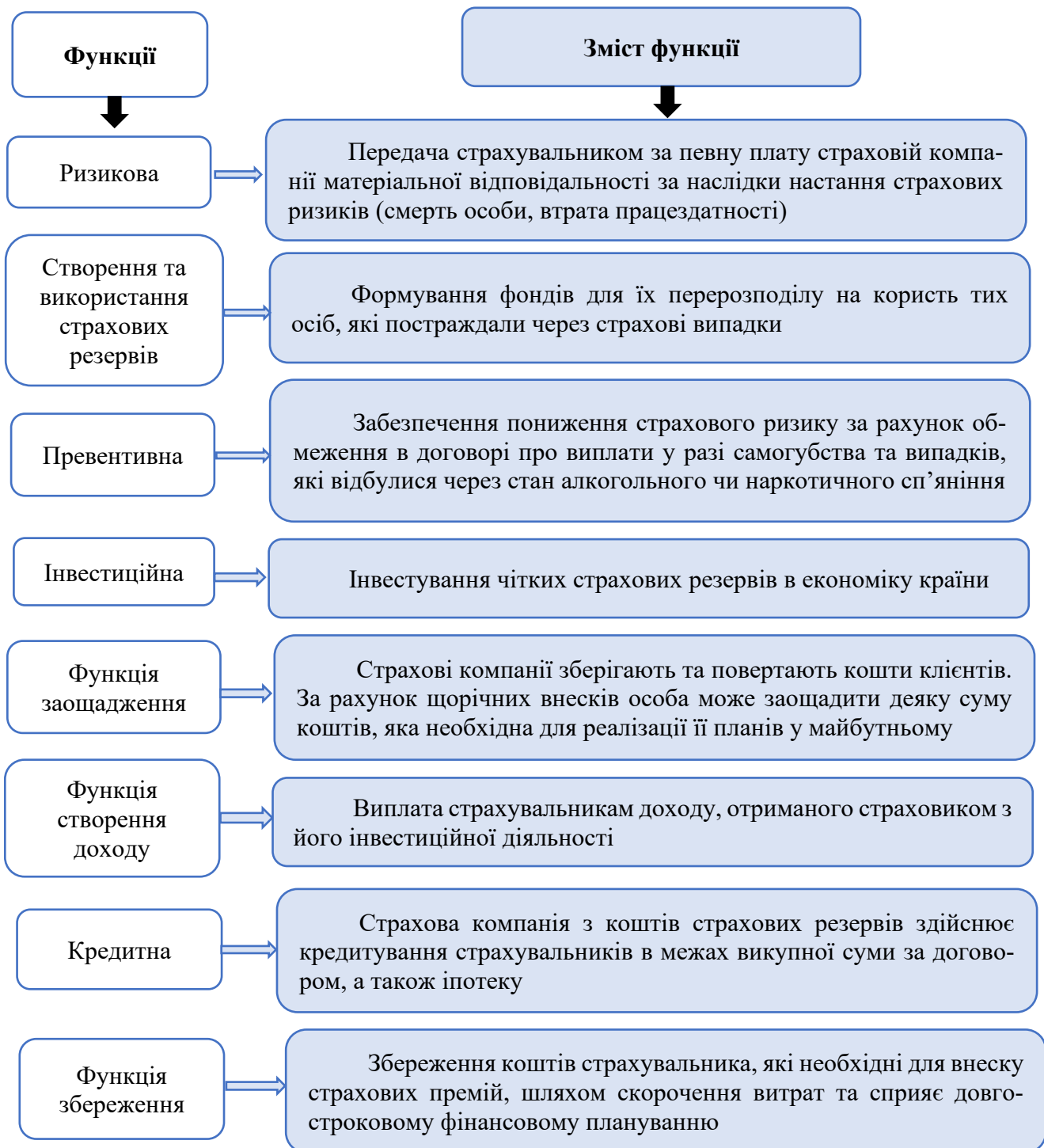

Рисунок 1 – Основні функції страхування життя

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Страховання життя у країнах із розвинутою ринковою економікою має значну підтримку з боку держави, бо значно зменшує кількість людей, що потребують соціальної допомоги. Водночас компанії працюють на економіку країни. Власне західні експерти стверджують, що активи таких компаній є основним джерелом довгострокового інвестування тільки за умови, що надходження від довгострокового страхування становлять від 40 до 80 % обсягу страхового ринку.

В Україні існують такі види страхування життя:

- страхування на дожиття застрахованої особи до зазначеного в договорі віку з одноразовою виплатою капіталу;
- страхування життя на випадок смерті;
- змішане страхування життя;
- страхування дітей до вступу у шлюб;
- страхування життя з виплатою ануїтету;
- довгострокове страхування життя працівників підприємств установ за рахунок коштів роботодавців;
- страхування життя позичальника кредиту та ін.

Базовим видом страхування життя є змішане страхування життя.

Договір накопичувального страхування зазвичай укладається на випадок дожиття до певного віку зі сплатою страхових премій на користь страхової компанії протягом 5–25 років. Якщо застрахована особа доживає до дати закінчення дії договору, вона отримує накопичену суму та частину інвестиційного прибутку [3]. Накопичувальне страхування – це така собі альтернатива державному пенсійному фонду.

Висновки. Отже, страхування життя – це довгострокове накопичувальне страхування, що вважається формою захисту від ризиків, які загрожують життю людини, а також за окремих умов на випадок втрати застрахованою особою працездатності. Потреба у цьому виді страхового захисту зумовлена існуванням ризиків для життя. Страхування життя має економічну природу, проте набуває соціального характеру, оскільки виконує функції, що спрямовані на забезпечення безпеки та добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Л. О. Сучасні тенденції розвитку страхування життя в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2010. С. 213–218.
2. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризики. *Наука й економіка*. 2015. № 1(37). С. 154–160.
3. Страхування життя та здоров'я. URL: <https://financer.com/ua/strahuvannja/zhyttja/> (дата звернення: 16.04.21).

Мельник В. Є.
магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

Волкова В. В.
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕФІНІЦІЇ «СТРАХОВИЙ РИНОК»

Вступ. Одним із головних інструментів захисту суб'єктів господарювання від ризиків є страхування. Платформою взаємовідносин, у процесі яких відбувається передача ризику від страхувальника до страховика, є страховий ринок. Саме завдяки страховому ринку відбувається розподіл та перерозподіл страхових резервів, що виступають відмінним джерелом покриття ризиків і здійснення інвестицій. Завдяки цьому питання сутності страхового ринку є важливим і потребує більш поглибленого дослідження.

Метою роботи є дослідження підходів науковців до трактування сутності дефініції «страховий ринок».

Основна частина. Роль страхового ринку у фінансовій системі держави важко переоцінити. Завдяки страхуванню відбувається покриття ризиків, що супроводжують суб'єктів господарювання у період їх функціонування. Також варто відзначити, що страхові резерви є інвестиційним ресурсом страховика, завдяки якому відбувається максимізація прибутку і підвищення платоспроможності.

Сьогодні існує значна кількість наукових трактувань дефініції «страховий ринок». Тому вважаємо за необхідне здійснити аналіз наукових підходів (див. таблицю 1).

Результат аналізу наукових підходів дає змогу їх узагальнити і виокремити декілька підходів. В. Д. Базилевич, В. В. Матвеев, О. О. Гаманкова, О. О. Журавка та Forbes вважають, що страховий ринок – це складник фінансового ринку. Я. П. Шумелда та В. В. Шахов розглядають страховий ринок як сукупність економічних відносин, а О. В. Козьменко і А. В. Щербаков розуміють страховий ринок як сукупність інститутів.

Таблиця 1 – Наукові підходи до визначення сутності дефініції «страховий ринок»

Автор	Визначення
В. Д. Базилевич	Страховий ринок – це частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього

Автор	Визначення
В. В. Матвеев	Страховий ринок – один зі складників фінансової інфраструктури, яка взаємодіє з виробничою сферою, ринком капіталу, фондовим ринком та ін.
О. О. Гаманкова	Страховий ринок складником і фінансового ринку (ринку грошей і ринку капіталів, оскільки на цих ринках страхові компанії розміщують свої капітали, використовуючи певні фінансові інструменти), і ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії як фінансові посередники залучають кошти страхувальників, продаючи страхові послуги
О. О. Журавка	Страховий ринок є складником фінансового ринку й визначається двома чинниками: по-перше, існує об'єктивна необхідність у страховому захисті, що зумовлює утворення ринку страхових послуг; по-друге, грошова форма організації фондів забезпечення страхового захисту пов'язує цей ринок із фінансовим
Я. П. Шумелда	Страховий ринок – економічні відносини в межах певної території, у процесі яких формуються попит, пропозиція та ціна на страхові продукти, укладаються договори страхування та виконуються зобов'язання згідно з ними
В. В. Шахов	Страховий ринок – особлива соціально-економічна структура, певне середовище грошових відносин, де об'єктами купівлі-продажу виступає страховий захист і формуються пропозиція і попит на нього
О. В. Козьменко	Страховий ринок – сукупність інститутів і механізмів зі створення, купівлі-продажу та споживання страхових послуг
А. В. Щербakov	Страховий ринок – складна інтегрована система, до ланок якої можна віднести страховиків, страхувальників, страхові продукти, страхових посередників, професійних оцінювачів ризиків та збитків, об'єднання страховиків і страхувальників та систему державного регулювання
The World's Biggest Public Companies Рейтинг Forbes	Страховий ринок – це специфічний сегмент ринку фінансових послуг, культура споживання яких має визначальний вплив на поведінку виробників та споживачів

Джерело: складено автором на основі [3–11]

Узагальнивши наведені вище визначення, можна запропонувати власне визначення страхового ринку – це складник фінансового ринку, що представлений сукупністю економічних відносин, які виникають у процесі надання страхових послуг та взаємодії страхових інституцій у межах певного регіону чи країни, де об'єктом купівлі-продажу є страхова послуга, на яку формується попит і пропозиція.

Висновки. Дослідження трактувань науковців сутності дефініції «страховий ринок» дало змогу виокремити певні підходи: інституціональний підхід; підхід за яким страховий ринок є складником фінансового ринку; підхід, який розглядає страховий ринок як сукупність економічних відносин. Також авторами було запропоновано власне визначення дефініції «страховий ринок». Зважаючи на вищесказане, можна стверджувати, що страховий ринок є складною інтегрованою системою інститутів та економічних відносин що виникають між ними. Завдяки розвиненому ринку страхування відбувається економічне зростання країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. 6-те вид., Київ: Знання, 2008. 351 с.
2. Матвеев В. В., Гайдаржийська О. М., Орошко В. П. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Young Scientist*. № 2(54). 2018. С. 727–733.
3. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія. Київ, 2009. 283 с.
4. Журавка О. С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2010. 205 с.
5. Шумелда Я. П. Страхування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: «Бізон», 2007. 384 с.
6. Шахов В. В. Страхование: учебник для вузов. Москва: Анкил, 2002. 248 с.
7. Козьменко О. В., Козьменко С. М. Нові вектори розвитку страхового ринку України: монографія. Суми. Університетська книга, 2012. 316 с.
8. Щербаков В. А., Костяева Е. В. Страхование: учебное пособие. Москва: КНОРУС. 2007. 312 с.
9. The World's Biggest Public Companies. Рейтинг Forbes. URL: www.forbes.com/sites/corinnejourney/2017/05/24-the-worlds-largest-public-companies-2017 (дата звернення: 21.03.2023).

Поліщук Н. В.

доктор економічних наук, професор
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Вступ. Сільське господарство є однією із основних галузей виробничої сфери з підвищеним ризиком діяльності, що, зі свого боку, значно підвищує ризиковість іпотечного кредитування суб'єктів сільського господарства. В умовах воєнного стану господарська діяльність у сільському господарстві України стала ще більш ризикованою, оскільки війна спричинила великі проблеми на початку посівної компанії 2022 року, постала гостра необхідність своєчасного фінансування потреб сільськогосподарських підприємств, які в достатній кількості не мають власних фінансових ресурсів, тому постійно виникає потреба у додаткових джерелах надходження коштів, як-от іпотечні кредити. Особливість іпотечного кредитування сільськогосподарських підприємств обумовлює проблеми у визначенні кількісної та якісної оцінки ризиків, які виникають і зумовлюють зміни у запланованих результатах.

У більшості наукової літератури кредитні ризики досліджуються з позиції банківських установ та установ, що надають кредитні кошти, а з позиції користувачів цей вид ризику майже не досліджується, що доводить необхідність управління ризиками під час залучення іпотечних кредитів з позиції сільськогосподарських підприємств, оскільки саме вони більшою мірою наразі потребують кредитних коштів на сезонні потреби, на відновлення руйнувань сільськогосподарської

інфраструктури тощо. У процесі дослідження фінансової системи необхідно збільшити акцент на управління ризиками та причин їх виникнення.

Метою роботи є обґрунтування необхідності управління ризиками іпотечно-го кредитування сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану.

Основна частина. Управління ризиками іпотечно-го кредитування у сільському господарстві здійснюється у кілька етапів. На першому етапі необхідно ідентифікувати ризики та визначити фактори впливу. Визначальними факторами, які є дуже проблематичними, зумовлюють вплив на організацію сільськогосподарських підприємств, є природно-кліматичні і соціально-економічні фактори. На нашу думку, фактори слід поділити на загальні фактори впливу, а також фактори зі сторони кредитора та зі сторони позичальника.

Сезонність аграрного виробництва зумовлює те, що кредитори (передусім банки) повинні за короткі проміжки часу (посівна і жнива) акумулювати значні обсяги кредитних ресурсів. Водночас основний інтерес банку полягає в тому, щоб зробити рух позикового капіталу максимально рівномірним, що ускладнює процес кредитування АПК, підвищує кредитні ризики, пов'язані з залученням кредитних коштів для сільськогосподарських підприємств, зокрема, іпотечних кредитів.

Отже, кредитні ризики іпотечно-го кредитування у сільському господарстві можна систематизувати в агреговані групи з урахуванням особливостей іпотечно-го кредитування сільськогосподарських підприємств.

Досліджуючи ризики іпотечно-го кредитування сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану, крім ризиків, які безпосередньо пов'язані із господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств, ризиків іпотечно-го кредитування, закордонного досвіду, слід також врахувати ризики надзвичайних ситуацій, які несе війна.

Дослідивши ризики, притаманні господарській діяльності сільськогосподарських підприємств, умови надання іпотечних кредитів національними банками та закордонний досвід, іпотечно-го кредитування у сільському господарстві, ми сформулювали основні агреговані групи кредитних ризиків, до яких належать: фінансові ризики (валютний, процентний, інфляційний та ціновий); ризики, пов'язані з заставою (ризик зниження вартості та/або ліквідності застави і ризик втрати застави); природно-кліматичні ризики (температурні коливання, опади, вітер тощо) та виробничі ризики (ризик втрати врожаю або його частини, ризик зниження продуктивності, технологічний ризик) [1].

До першої групи агрегованих ризиків слід віднести фінансові ризики, що розглядаються не з позиції ризиків, притаманних господарській діяльності сільськогосподарських підприємств, а з можливості втрат під час іпотечно-го кредитування, яке обумовлено більшою мірою некерованістю фінансової системи, зокрема валютними коливаннями, інфляційними процесами тощо.

Оскільки іпотечний кредит та інфляція між собою тісно пов'язані, то іпотечному кредитуванню буде притаманний інфляційний ризик, який полягає в тому, що темпи інфляції будуть перевищувати прогностні показники, тобто гроші в майбутньому знеціняться з погляду реальної купівельної спроможності. Ризик великих темпів інфляції призводить до посилення всіх фінансових ризиків. В умовах воєнного стану інфляційний ризик потрібно розглядати не тільки з погляду знецінення грошових засобів, а й з позиції непередбачуваності інфляції.

До ще однієї групи агрегованих ризиків іпотечного кредитування сільського господарства, на нашу думку, слід віднести ризики надзвичайних ситуацій, які несе війна, зокрема: небезпечні викиди в атмосферу та забруднення довкілля, забруднення води, просідання ґрунтів, замінування тощо.

Для мінімізації ризиків іпотечного кредитування сільськогосподарських підприємств необхідно вчасно приймати обдумані ефективні управлінські рішення. Якісний аналіз системних ризиків іпотечного кредитування полягає у реалізації моделі поетапного управління ризиками іпотечного кредитування у сільському господарстві. Схема управління ризиками іпотечного кредитування у сільському господарстві наведена на рис. 1.

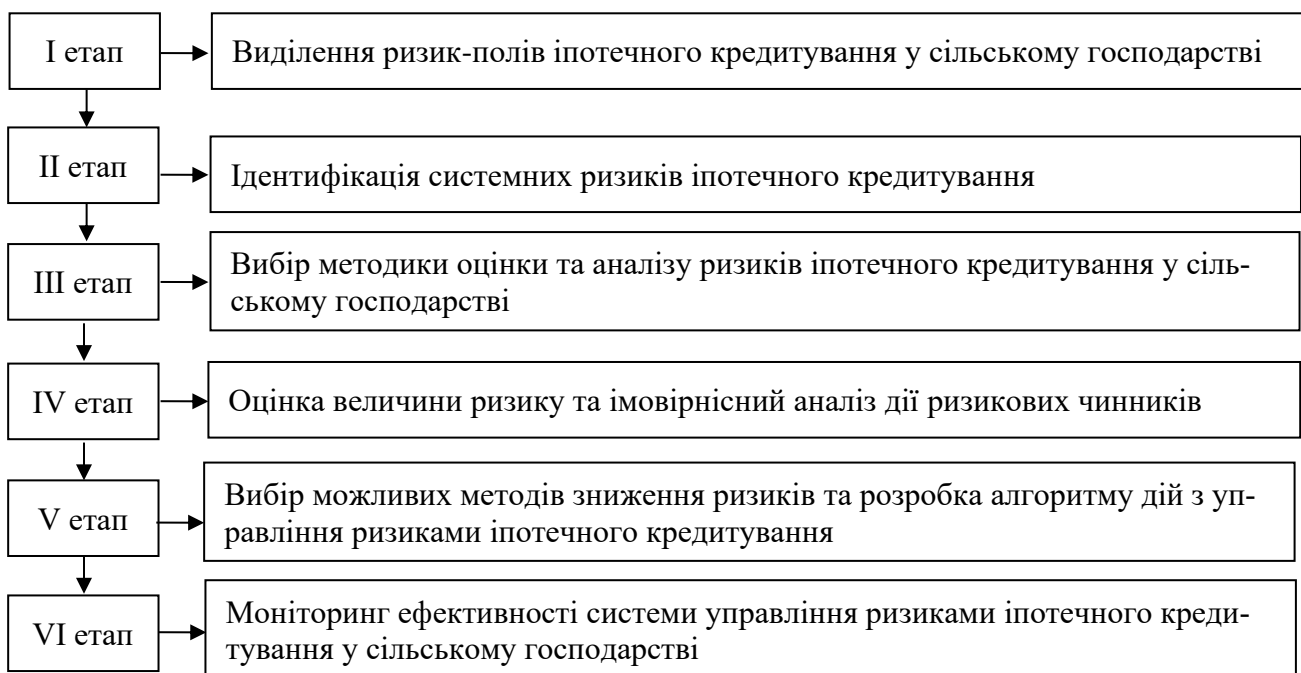

Рисунок 1 – Управління ризиками іпотечного кредитування у сільському господарстві

Джерело: розроблено автором

Слід відмітити, що етапи управління ризиками іпотечного кредитування сільськогосподарських підприємств можуть здійснюватися у зазначеній послідовності, а також – паралельно, можливе повернення до попередніх етапів.

Висновки. До основних засобів зменшення ризиків у сфері іпотечного кредитування за рахунок диверсифікації державного впливу належать:

- поєднання в оптимальному співвідношенні інструмента державного регулювання із застосуванням загальних та специфічних методів;
- надання можливості долучатися до державних програм розвитку аграрної сфери малим та середнім суб'єктам фінансового та реального сектору;
- одночасного здійснення якісних змін в організаційно-правовому полі, спрямованих на пом'якшення інвестиційного клімату у сільському господарстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельнічук Н. О. Ризики іпотечного кредитування та особливості їх прояву в Україні. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609932.pdf> (дата звернення 18.04.2023).
2. Поліщук Н. В. Оцінювання багатофакторного ризику при залученні іпотечних кредитів сільськогосподарськими підприємствами. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 1(56). С. 59–68.

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Matviychuk V. I.

Associate Professor, PhD

Finance and Banking Department

Vasyl' Stus Donetsk National University

PRINCIPAL ASPECTS OF EVALUATING THE EFFICIENCY OF THE FUNCTIONING OF THE FINANCIAL MARKET

Introduction. The development of the financial market is of fundamental importance for the creation of a real market economy, the optimization of structural transformations and the formation of a basis for the development of domestic investment. At the same time, the financial market is dependent on changes in the global market situation, is sensitive to crisis phenomena in the economy and sometimes is their catalyst, creates the greatest threats to the excessive increase of the virtual economy and the appearance of financial «bubbles».

The purpose of the work. To determine the principled approaches to improving the assessment of the efficiency of the functioning of the financial market.

Main part. The state policy of regulating the financial market of Ukraine as a component of the state management system requires new effective mechanisms for the functioning and development of the financial market. The lack of an effective system of regulating the stock market, the slow implementation of structural and financial reforms, as well as the modernization of financial market technologies in the conditions of the growth of the national economy lead to the leveling of the role of financial markets as a significant factor in economic growth, inefficient use of the financial potential of the domestic market and its resources.

In recent years, the financial market has been developing under the influence of interconnected and mutually determined factors that have determined the systemic characteristics of modern financial instruments. These factors can be conditionally divided into two groups:

– *external to economic entities (environmental) factors* such as globalization of financial markets; increased price volatility; tax asymmetry; changes in legislative regulation in the field of finance; achievements in the field of scientific and technical progress and information technologies; intensifying competition; strengthening integration processes; phase of the economic cycle;

– *internal factors* – increasing the need for liquidity and mobility of assets; increasing need for effective risk management; aggravation of agency problems; reaching efficiency limits by companies and industries – over which these entities have at least partial control.

There is a whole series of determinants restraining the development of the financial market: the current lack of compensation schemes for the protection of the rights of financial market investors; the underdevelopment of certain financial market instruments inherent in developed economies, in particular, derivative securities; insignificant level of activity of natural persons in the market, low level of awareness of the population regarding the possibilities of the financial market; lack of reliable financial instruments for investment; a small number of companies with a high level of investment opportunities; insufficient level of personnel and scientific support for evaluating the efficiency of the financial market; high level of market volatility and its dependence on external challenges.

The efficiency of the financial market is an important component of economic policy. Social and economic development of the country, the stability of the economic system to financial shocks and imbalances, as well as the integrity of the country's financial system are only possible if it is at a high level.

Being a component of general economic stability and financial stability, the efficiency of the financial market reaches an optimal level with the help of state regulation and the implementation of financial policy. A timely assessment of the financial market's efficiency is necessary for making relevant decisions on increasing the level of financial market efficiency.

Most often, in scientific sources, the efficiency of the financial market is associated with its informational function.

Market participants have the amount of information provided by their capabilities and competencies: from publicly available data to unique information. Depending on the quality of the information possessed by the market player, three types of financial market efficiency are distinguished: weak, medium (semi-strong) and strong. Market inefficiency is caused by information asymmetry, resulting from limited access to certain information. The result of information asymmetry is uncertainty in the financial market.

The effectiveness of the financial market takes place in compliance with the following postulates:

- 1) availability and free access to information;
- 2) absence of transaction costs, taxes;
- 3) lack of correlation between transactions and the level of prices for financial instruments;
- 4) the rationality of the behavior of market players, trying to maximize the expected benefit [1].

The results of the conducted research allow us to conclude that the implementation of the concept of improving the assessment of the effectiveness of the functioning of the financial market is based on the following basic principles.

1. The principle of homeostaticity (invariance) means the ability of the financial market to maintain its qualities regardless of changes in the external environment. External factors exert a certain influence on the country's financial market, but they do not change its fundamental (basic) structure.

2. The principle of hierarchy is that the financial market is multi-level, between the levels and elements of which there are complex vertical and horizontal connections.

3. The principle of subordination follows from the principle of hierarchy and is realized when a change in order parameters synchronously directs the behavior of elements of a lower level.

4. The principle of organizational efficiency provides for the development of the financial market in the presence of appropriate organizational support, which will ensure the leveling of the conflict of interests of various market subjects.

5. The principle of non-linearity assumes that the sum of influences on the financial market is not equal to the sum of the results of these influences.

6. The principle of maximum delay reveals the temporal limit of the evolution of the financial market and states that the financial market makes a transition to a qualitatively new state only in the absence of another choice.

7. The principle of functional certainty in the conditions of the need for continuous development of the financial market means the need to form and distribute a set of certain management functions between state institutions and market subjects.

8. The principle of harmonization presupposes, on the one hand, the preservation of the levers of state control over processes in the financial market, and on the other hand, the application of market mechanisms of economic regulation.

9. The principle of transparency provides for the maximum openness of information for market participants regarding trading in certain financial instruments.

10. The principle of scientific validity provides for the need for an objectively determined choice to assess the effectiveness of the financial market or its component functioning of the financial market of instruments.

Conclusions. Certain scientific approaches, theories and principles can be adapted to certain transformations of the financial market and form a methodology for evaluating the efficiency of the financial market.

The definition of the categorical apparatus and the study of the theoretical foundations of an efficient financial market allow us to justify the methodical and instrumental component of the concept of improving the assessment of the effectiveness of the functioning of the financial market. It is the method of implementation of conceptual provisions in the field of functioning of the financial market that determines its effectiveness.

REFERENCES

1. Market Efficiency. Market Efficiency – Definition, Examples, Theory and Forms. URL: wallstreetmojo.com

Козлов В. П.
канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Бурденков М. І.
магістрант
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Вступ. Вплив цифровізації на банківські операції з цінними паперами є актуальною темою, яка знаходиться на перетині фінансових технологій та інвестиційного бізнесу. Це суттєво змінює спосіб, у який банки та інвестори працюють з цінними паперами та ринками капіталу. Отже, можна стверджувати, що цифровізація суттєво впливає на банківські операції із цінними паперами та дає змогу більш швидко, ефективно та безпечно проводити операції на ринку капіталу.

Метою дослідження є визначення напрямів впливу впровадження цифрових технологій у банківській сфері, зокрема у проведенні операцій із цінними паперами. Дослідження має на меті розглянути основні можливості та переваги, що пропонує цифровізація, а також визначити потенційні ризики і виклики, що можуть виникнути під час впровадження цифрових технологій у банківські операції з цінними паперами.

Виклад основного матеріалу. Однією з головних тенденцій у банківській сфері є цифровізація, тобто використання сучасних технологій для оптимізації процесів та покращення якості обслуговування клієнтів. Цифрові технології стають усе більш доступними та дають змогу банкам значно зменшити час, витрати та ризики, пов'язані з операціями з цінними паперами.

Одним з основних елементів цифровізації банківських операцій з цінними паперами є використання блокчейн-технології. Блокчейн є безпечним та надійним інструментом для збереження та обміну даними, що забезпечує високий рівень захисту від шахрайства та зловживань. Використання блокчейну дає змогу банкам проводити операції з цінними паперами без посередників, зменшує витрати та ризики та покращує швидкість операцій.

Окрім блокчейну, до інших цифрових технологій, які використовуються в банківських операціях з цінними паперами, належить машинне навчання. Ця технологія дає змогу автоматизувати процеси аналізу та прийняття рішень, що забезпечує більш точні та швидкі результати.

Цифрові технології дають змогу здійснювати операції з цінними паперами швидше та ефективніше. За допомогою цифрових платформ можна здійснювати

торгівлю цінними паперами в режимі онлайн, отримувати інформацію про акції та бонди в режимі реального часу, проводити операції зі зменшенням ризику людської помилки та зниженням витрат на операції.

До того ж цифрові технології можуть допомогти забезпечити більшу прозорість та доступність інформації про цінні папери, що може позитивно вплинути на розвиток ринку цінних паперів в Україні та забезпечити більшу довіру клієнтів до банківських операцій із цінними паперами.

Цифровізація має великий вплив на банківський сектор в Україні, що сприяє змінам у роботі банків та відносин між клієнтами та банками. Можна виділити декілька ключових аспектів, що підтверджують цей вплив:

1. Інтернет-банкінг та мобільні додатки

У банках по всій Україні з'являються інтернет-банкінг та мобільні додатки, які дають змогу клієнтам здійснювати банківські операції онлайн. Це дає змогу клієнтам виконувати операції з будь-якого місця та в будь-який час, що значно полегшує їхнє життя та робить банківські послуги більш доступними.

2. Автоматизація процесів

Цифровізація дає змогу банкам автоматизувати багато процесів, що знижує витрати на операції та полегшує роботу співробітників. Наприклад, віртуальні чат-боти та інші автоматизовані системи можуть забезпечувати швидку відповідь на запитання клієнтів та здійснювати багато інших операцій.

3. Підвищення рівня кібербезпеки

З розвитком цифрових технологій зростає й ризик кібератак на банки. Тому банки змушені приділяти більше уваги кібербезпеці та використовувати нові технології для захисту своїх клієнтів та своїх систем.

Висновки. Впровадження цифрових технологій у банківські операції з цінними паперами відбувається з високою динамічністю і інтенсивністю. Використання блокчейну та машинного навчання дає змогу банкам зменшувати витрати та ризики, покращувати швидкість операцій та забезпечувати високий рівень безпеки. Однак впровадження цифрових технологій може призвести до нових ризиків та викликів, як-от кібератаки та проблеми зі сумісністю різних цифрових систем. Тому банки повинні бути обережними та дбайливими під час впровадження нових цифрових рішень і постійно вдосконалювати свої заходи безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сервіс міністерства фінансів України / Minfin. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/02/12/30587559/> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Інформаційний фінансовий журнал / Financial Journal. URL: <https://www.fj.com.ua/posts/cifrovizaciya-bankivskih-poslug> (дата звернення: 21.04.2023).
3. Інформаційний портал «Гроші». URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/business/banki-ukrayini-masovo-perehodyat-na-elektronnij-dokumentobig.htm> (дата звернення: 18.04.2023).
4. Аналітичний портал «Фінансист». URL: <https://finansist.ua/it-solutions-for-banks/> (дата звернення: 19.04.2023).

Коваленко В. В.

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Вступ. Наслідки кризи та посилення глобальних викликів, поширення пандемії COVID-19, введення воєнного стану в Україні, активізували увагу до проблеми доступності фінансових послуг і більш широкого використання дистанційного та безконтактного обслуговування. Диджиталізація фінансового простору не тільки знижує витрати, прискорює транзакції, виробляє їх більш безпечними та прозорими, але одночасно дає змогу використовувати фінансові продукти, пристосовані до потреб найбільш вразливих груп як суб'єктів економічної діяльності, так і населення України.

Мета роботи. Метою написання тез є визначення основних тенденцій диджиталізації фінансового ринку.

Основна частина. У розрізі розвитку диджиталізації на фінансовому ринку можна навести приклад Європейського Союзу. Відповідно до «Цифрового порядку денного для Європи», рішення загальних завдань передбачається за такими напрямками, як: єдиний цифровий ринок; сумісність і стандарти; довіра і безпека; швидкий доступ в Інтернет; дослідження та інновації; розвиток цифрової грамотності, навиків і інклюзії [1]. До 2025 р. створені цільові параметри диджиталізації Європи, а саме: 15 % малих і середніх підприємств повинні проводити продажі за кордон через Інтернет; Європа повинна скоротити викиди CO₂ на 26 млрд т за рахунок цифровізації ресурсоємних відходів; до 2025 року Європа повинна перекваліфікувати більшість своєї робочої сили; більшість європейських підприємств повинні мати чітку стратегію кібербезпеки; 75 % громадян ЄС повинні використовувати послуги електронного уряду; до 2025 р. повинно бути 25 % компаній-єдинокорів світу, які розміщуються на території ЄС [2].

Розвиток фінансових інновацій пов'язано з трансформаціями самого фінансового ринку (рис. 1).

Слід зазначити, що стрімкий розвиток ринку фінансових технологій наприкінці 2021 р. швидко трансформувався в загрозу з приводу потенційної рецесії в першому півріччі 2022 р., оскільки невизначеність, пов'язана з повномасштабним воєнним вторгненням РФ в Україну, поточними проблемами у ланцюгу поставок, зростанням інфляції та відсоткових ставок, знайшли свій відбиток як на державних рівнях, так і на приватних компаніях.

З розвитком технологій і появою нових бізнес-моделей фінтехіндустрії з'являться абсолютно нові гравці, які безпосередньо не пов'язані з фінансовим сектором. Фінансові компанії, які зайняли вичікувальну позицію, щоб зрозуміти, яка технологія переможе та стане поширеною, ризикують втратити свої позиції на ринку.

Рисунок 1 – Диджиталізовані трансформації у фінансовому секторі

Джерело: складено авторкою за матеріалами [3]

За даними PWC, понад 80 % банків у світі втрачають дохід через розвиток функціоналу FinTech-компаній. Проте в умовах масової технологізації певну нішу можуть зайняти ретробанки чи страхові компанії: їхні послуги будуть затребувані консервативними клієнтами. Популярною стає модель необанків – це «повноцінні» банки з традиційним набором послуг (відкриття рахунків, кредитування, вклади тощо), але, зазвичай, без мережі фізичних відділень; для реалізації продукції та надання послуг за допомогою спеціальних мобільних додатків, сайтів, акаунтів у соціальних мережах. Зручність банку нового покоління полягає у простому інтерфейсі, потужному сервісі віддаленої підтримки та зрозумілих тарифах.

На вересень 2022 р. у світі нараховується 281 необанк, в тому числі Необанки для бізнесу (Biz) і Необанки для підлітків (Teens) [4].

Висновки. Сучасний етап цифровізації економіки визначив тренди та напрями розвитку необанківських фінансових установ, тому вони повинні сконцентрувати весь свій потенціал, а саме: визначення пріоритетів цифрових ініціатив та встановлення їх чіткої узгодженості в корпоративній стратегії розвитку фінансових установ; відображення цифрових ініціатив у ключових показниках ефективності, а також в оцінці зростання вартості бізнесу до та після впровадження фінансових інновацій.

З погляду оцінки ефективності фінансової інновації для споживачів необхідно проаналізувати відповідність результатів її використання вимогам і потребам,

якими є прийнятність фінансової інновації за її якістю, доступністю та вартістю. Узгодженість організаційних і планових заходів щодо впровадження фінансових інновацій має сприяти підвищенню рівня інноваційності та ефективності необанківського фінансового сектору. Зростаючий попит банків на покращене обслуговування клієнтів, запровадження хмарних платформ для забезпечення більшої масштабованості та впровадження смартфонів і планшетів сприятимуть зростанню ринку цифрових банківських платформ. Основним фактором, що обмежує зростання ринку, є складність інтеграції цифрових банківських платформ із застарілими системами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Digital Agenda for Europe (2020). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245&from=en> (дата звернення: 15.04.2023).
2. The Complete List Of Unicorn Companies (2022). URL: <https://www.cbinsights.com/research-unicorn-companies> (дата звернення: 15.04.2023).
3. González-Páramo, José Manuel (2018). Financial markets, insurance and private pensions: digitalisation and finance. OECD. URL: <http://www.oecd.org/finance/Financial-markets-insurance-pensions-digitalisation-and-finance.pdf> (дата звернення: 15.04.2023).
4. The list of neobanks and digital banks in the world in 2022 (2022). NeoBanks.app. URL: <https://neobanks.app/> (дата звернення: 17.04.2023).

Шафорост В. В., Корнієнко К. К.
студенти 3 курсу
спеціальності 122 «Комп'ютерні науки»
ДонНУ імені Василя Стуса

Поліщук Н. В.
д-р екон. наук, професор
ДонНУ імені Василя Стуса

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Широке використання цифрових технологій у сфері бізнесу зумовлює необхідність адаптації до нових умов фінансових ринків. Поява цифрових технологій відкрила нові можливості для фінансових послуг і змінила засоби, за допомогою яких компанії та окремі особи отримують доступ до таких послуг.

Однією з переваг цифровізації є усунення бар'єрів для входу на ринок фінансових послуг. Це дає змогу новим учасникам виходити на ринок і ставати більш конкурентоспроможними, що позитивно впливає на якість і ціну фінансових послуг.

Важливим напрямом розвитку фінансових ринків у контексті цифровізації є розвиток фінансових корпорацій. Ці компанії використовують інноваційні техно-

логії, щоб пропонувати своїм клієнтам нові та ефективні фінансові послуги. Розвиток фірм, що надають фінансові послуги, має потенціал для пом'якшення дискримінації на ринках фінансових послуг і полегшення доступу до фінансових послуг для осіб, які раніше не могли цього зробити [1].

До того ж забезпечення доступності фінансових послуг можна вважати одним із ключових напрямів розвитку фінансового ринку в контексті цифровізації. Впровадження новітніх технологій дає змогу зменшити витрати на послуги, одночасно підвищуючи якість послуг, завдяки чому фінансові послуги доступні для більшої кількості населення. Наприклад, додатки для мобільних телефонів дають змогу користувачам здійснювати банківські операції, відкривати депозити та отримувати кредити у зручний для них час, швидко і без необхідності відвідувати фінансові установи.

Ще одна істотна перевага оцифрування фінансового ринку – підвищення операційної ефективності та зниження витрат. Цифрові технології дають змогу автоматизувати процеси, які раніше потребували значних витрат часу та ресурсів. Наприклад, автоматизація обліку та обробки даних, віртуальна робота та інтелектуальні системи можуть значно знизити транзакційні витрати.

Крім того, цифрові технології пропонують нові можливості для просування фінансових продуктів і послуг. Наприклад, технологія «блокчейн» дає змогу створювати децентралізовані фінансові інструменти, надаючи тим самим доступ до інвестицій з будь-якої точки земної кулі. Криптовалюти, такі як біткойн, мають потенціал стати невід'ємними компонентами фінансової системи, пропонуючи альтернативні засоби зберігання та переказу коштів.

Однак поряд з новими можливостями, цифрові технології також несуть нові ризики та виклики. Наприклад, цифрова економіка потенційно збільшує ризик кібератак і зловживання особистою інформацією. Крім того, можуть виникнути проблеми з регулюванням фінансового ринку в контексті нових технологій та інновацій.

Ще один ризик полягає в тому, що цифрові технології можуть не відповідати нормативним вимогам, що потенційно може призвести до низки юридичних проблем і скарг від споживачів та державних регуляторів. Існує ризик того, що фінансові операції можуть не контролюватися належним чином, що призведе до проблем із відмиванням грошей і фінансуванням тероризму.

Існує ймовірність втрати даних і цифрового гаманця, якщо користувачі загубили пристрій або він зламався. Отже, цифрові активи, що зберігаються на пристрої, можуть бути втрачені.

Крім того, впровадження цифрових технологій на фінансових ринках може призвести до зменшення людської взаємодії та збільшення автоматизації. Це може призвести до втрати робочих місць і мати негативний вплив на економіку загалом [2].

Доречно підкреслити, що зростання ринку цифрових активів, зокрема криптовалюти, супроводжується високим ступенем волатильності та нестабільності їх вартості. Це може призвести до значних втрат інвесторів у ці активи.

Незважаючи на ці ризики, цифрова трансформація фінансових ринків пропонує багато переваг. Цифрова трансформація може значно знизити вартість обслуговування клієнтів, підвищити зручність і доступність фінансових послуг, забезпечити швидші й безпечніші фінансові операції та розширити можливості для інновацій у фінансовому секторі.

Однак на сучасному фінансовому ринку традиційний банківський сектор продовжує домінувати, і йому ще належить повністю використати цифрові технології. Тому, вкрай важливо знайти баланс між цифровізацією та збереженням досвіду у традиційному банківському секторі.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що розвиток фінансового ринку у контексті цифровізації економіки є критично важливим як для окремих людей, так і для економіки загалом. Цифрові інновації сприяють підвищенню доступності фінансових послуг, покращенню їх якості та зниженню витрат на їх надання. Вони також створюють нові інвестиційні можливості та підтримують економічне зростання. Крім того, вони створюють нові інвестиційні можливості та сприяють економічному розширенню [3].

Однак поряд із позитивними ефектами існують також пов'язані з цим ризики. Цифрові інновації можуть посилити ризики, пов'язані з кібербезпекою та особистими даними, посилюючи небезпеку порушення безпечності персональних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Schueffel P. Taming the Beast: A Scientific Definition of FinTech. *Journal of Innovation Management*. 2016. Vol. 4. № 4. P. 32–34.
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 07.04.2023).
3. The Basel Committee on Banking Supervision, consultative document: Sound Practices: Implications of fintech developments for banks and bank supervisors / Bank for International Settlements. 2017. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d415.pdf> (дата звернення: 08.04.2023).

Матвійчук В. І.

канд. екон. наук, доцент,
ДонНУ імені Василя Стуса

Флуд Д. В.

бакалавр (здобувач вищої освіти)
ОП «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
ДонНУ імені Василя Стуса

ФІНАНСОВА ІННОВАЦІЙНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ІСНУЮЧІ РИЗИКИ

Вступ. У сучасному світі, залежному від технологій, фінансова інноваційність стала невід’ємною частиною розвитку глобальної економіки. Цифрова економіка, яка базується на використанні інформаційних технологій та інтернету, надає можливість фінансовим установам і компаніям здійснювати фінансові операції швидше, ефективніше та більш безпечно. Проте на шляху розвитку фінансової інноваційної сфери виникають певні ризики, які потрібно враховувати.

Мета роботи – розкриття ризиків фінансової інноваційності в умовах цифрової економіки.

Основна частина. Однією з головних переваг фінансової інноваційної сфери є можливість здійснювати фінансові операції в онлайн-режимі. Це дає змогу клієнтам відкривати рахунки, здійснювати оплати, отримувати кредити та інші фінансові послуги, не виходячи з дому. До того ж за допомогою інформаційних технологій можна здійснювати операції зі значно меншими комісійними витратами. Фінтех-стартапи, що використовують нові технології та інноваційні підходи, можуть створювати продукти та послуги, які задовольняють потреби клієнтів та забезпечують конкурентні переваги.

Розвиток цифрової економіки та фінансової інноваційної сфери супроводжується певними ризиками. Одним з найбільших ризиків є кібербезпека. За допомогою хакерських атак можуть бути викрадені та пошкоджені важливі фінансові дані, що може призвести до серйозних фінансових втрат для компаній та клієнтів. Крім того, висока залежність від цифрових технологій може створити проблеми під час технічних збоїв та недоступності мережі, що може також призвести до фінансових втрат та порушення ділових процесів.

Також існує ризик, який пов’язаний з питаннями конфіденційності та приватності. Збір та обробка великих обсягів фінансових даних може стати об’єктом зловживання з боку компаній або злочинців. Це може призвести до витоку прихованої інформації та порушення прав користувачів.

Додатково, розвиток фінансової інноваційної сфери може призвести до збільшення нерівності між різними групами населення. Доступ до цифрових фінансових послуг може бути обмеженим для менш розвинених регіонів та соціальних

груп, що може поглибити нерівність і створити додаткові виклики для соціального розвитку.

Однак із правильною стратегією та відповідним регулюванням фінансова інноваційність може стати важливим кроком у напрямі розвитку економіки та підвищення якості життя населення. Важливо забезпечити безпеку та засекреченість фінансових даних, а також зберегти доступність цифрових фінансових послуг для всіх груп населення.

До того ж розвиток цифрової економіки та фінансової інноваційної сфери може привести до зміни бізнес-моделей та розподілу ролей у фінансовому секторі, результатом чого буде виключення певних груп населення з доступу до фінансових послуг. Тому важливо, щоб держава та регулятори продовжили моніторинг стану цифрового фінансового сектору та вчасно вживали заходів для забезпечення доступності фінансових послуг для всіх шарів населення.

Зважаючи на переваги та ризики, пов'язані з розвитком цифрової економіки та фінансової інноваційної сфери, важливо використовувати балансований підхід при прийнятті рішень щодо розвитку цих галузей. Варто стежити за розвитком цифрового фінансового сектору та реагувати на потенційні ризики, одночасно створюючи сприятливі умови для розвитку цифрової економіки та фінансової інноваційної сфери.

Висновки. Отже, цифрова економіка та фінансова інноваційність відкривають великі можливості для покращення ефективності та доступності фінансових послуг, а також сприяють розвитку фінансового ринку загалом. Проте цей розвиток супроводжується певними ризиками, тому необхідно забезпечувати адекватний рівень захисту та розробляти ефективні механізми регулювання цієї сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України на 2021–2025 роки. *Національний банк України*. 2021. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Котенко Т. І. Цифрові технології в банківській сфері. *Фінансова система*. 2020. № 3. С. 7–15.
3. Литвинова О. О. Кібербезпека як складова розвитку цифрової економіки. *Економічний часопис*. 2021. № 1. С. 45–50.
4. Повідомлення про стан розвитку електронної комерції в Україні за 2020 рік. *Державна служба України з питань електронного урядування*. 2021. URL: <https://psm7.com>

СЕКЦІЯ 4. ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Волкова Н. І.

канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Сьогодні, в умовах невизначеності та воєнної агресії з боку Росією, гостро постає питання оцінювання фінансової безпеки банків, бо цей процес безпосередньо впливає на соціальний та економічний стан нашої країни, на її національну безпеку та фінансову безпеку банківської системи. Відомо, зниження фінансової безпеки банківського сектору призводить до зростання заборгованостей, відтоку вкладів фізичних осіб, наростання інфляційних процесів, зниження довіри до банків, врешті-решт – до їх банкрутства. Результати такого впливу мають негативні наслідки у вигляді зниження економічної безпеки держави, що в свою чергу призводить до спадання рівня фінансової безпеки і банківської системи загалом, і окремих банків. Зазначене вказує на необхідність пошуку нових напрямів оцінки стану фінансової безпеки банків та фінансової стійкості держави загалом. Саме для цього дослідження наявних методик і моделей оцінки фінансової безпеки банків набуває особливої актуальності, адже врахування наявних наслідків кризової ситуації та війни дасть можливість вдосконалювати існуючі та розробляти нові підходи до оцінки фінансової безпеки банків у сучасних умовах.

Проблему оцінки фінансової безпеки банків висвітлювали в своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Л. О. Акімова, І. Барановський, С. М. Ілляшенко, О. Л. Пластун, С. І. Мельник, А. О. Єпіфанов, М. М. Єрмошенко, О. І. Трохимець, В. І. Франчук, Т. В. Шелеметьєва та ін.

Метою роботи є обґрунтування методик оцінки фінансової безпеки банків під час дії режиму воєнного стану та вдосконалення підходів щодо її оцінки задля прискорення післявоєнної відбудови України.

Основна частина. Фінансова безпека є складовою економічної безпеки банків. Забезпечення фінансової безпеки є сукупністю певних заходів щодо запобігання негативного впливу на безпеку банків та уникання шкоди від зовнішніх та внутрішніх загроз задля надійного функціонування банківської установи. Фінансову безпеку можна назвати якісною стороною фінансового стану банку, оскільки вона спрямована на досягнення позитивних характеристик діяльності, захисту від фінансових загроз та зменшення до мінімуму можливих ризиків. Тому зрозуміло, що менеджмент банку не може обійтись без належної оцінки його фінансової безпеки.

Дослідження довело, що немає єдиного підходу як до оцінювання фінансової безпеки банків, так і до видів оцінки. О. І. Барановський виділяє такі її види:

1) оперативна оцінка, проводиться шляхом аналізу фактичних показників, що дає змогу оцінити безпеку банку, її фінансову складову у потрібний час;

2) тактична оцінка – аналіз фінансової безпеки, враховуючи показники ресурсної, валютної, кредитної та інвестиційної безпеки разом з визначенням безпечного рівня доходів та витрат банківської установи;

3) стратегічна оцінка, діє на основі розрахунку інтегрального показника, що враховує аналіз інших показників фінансової безпеки банку [1].

Спираючись на те, що загального підходу не існує, слід розуміти, який підхід та інструментарій доцільно використати при оцінюванні рівня фінансової безпеки того чи іншого банку для попередження можливих загроз. Встановлено, що ігнорувати подібність етапів оцінки економічної та фінансової безпеки неможливо, оскільки вони часто включають однакові показники.

Наявні методи оцінювання фінансової безпеки банків нами згруповано в п'ять груп [2]:

1) методи, що базуються на економічних нормативах;

2) методи за визначенням коефіцієнтів і індикаторів;

3) методи експертних оцінок;

4) методи економічно-математичних моделей;

5) методи, що базуються на оцінці банківських ризиків.

Більшість науковців використовує методи, що базуються на використанні коефіцієнтів та індикаторів. Проте решта наявних методів так чи інакше має зв'язок з методом коефіцієнтів (окрім методу експертних оцінок). Не завжди доцільно орієнтуватись на методи, що базуються на економічних нормативах, оскільки вони не покажуть реальної, детальної картини фінансового стану банку. Тому доцільніше буде використовувати відносні показники для проведення оцінювання фінансової безпеки банку. А методи, які використовують коефіцієнти та індикатори, можна вважати універсальними, адже вони вказують на фінансові аспекти банківської діяльності. Значна частина дослідників виокремлює лише певну кількість індикаторів або без побудови економіко-математичних моделей, або які пропонують дослідження лише за ступенями ризиків – кредитного, дохідного та достатності капіталу, і не до кінця враховують фінансову складову безпеки. Вищезазначені характеристики властиві підходам до оцінювання фінансової безпеки за кількісними показниками. Прикладом оцінювання фінансової безпеки за якісними показниками є метод експертних оцінок, що базується на проведенні анкетування банківських установ. Така методика оцінювання використовується вже після попередньо проведеного аналізу за кількісними методами, може доповнювати його. Підтримуємо точку зору науковців, які зазначають, що питання вибору найваж-

ливіших та впливових показників постає поруч із вибором правильного методичного підходу до оцінювання фінансової безпеки [3]. Вважаємо, що при виборі показників оцінки фінансової безпеки варто врахувати досвід вітчизняних банків України та зовнішні і внутрішні загрози, не ігноруючи вплив на фінансовий стан політичної ситуації та дії воєнного стану в країні. Традиційні методи базуються на оцінці надійності функціонування банку та його стабільності. Нетрадиційні методи використовують аналіз ризиків і визначення ринкової вартості банку, і не є поширеними у використанні, оскільки для такого аналізу потрібна важкодоступна інформація щодо тенденцій на ринку, а основним їх недоліком є відсутність аналізу фінансового стану та оцінки загроз.

Висновки. Методичні підходи до оцінки фінансової безпеки банків є досить неоднозначними та різними, проте більшість з них базується на кількісних методах оцінювання, проте кожен банк вибиратиме той підхід, який найбільше допоможе з аналізом рівня фінансової безпеки банку, та убезпечить від впливу негативних чинників і попередить про наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ. 2014. 760 с.
2. Розробка методичного підходу до оцінювання інтегрального рівня фінансової безпеки комерційних банків із урахуванням вартісно грошової складової. URL: https://radaecon.kname.edu.ua/images/Dis/diser_Rodchenko_3.pdf (дата звернення: 05.04.2023).
3. Фінансова безпека підприємств і банківських установ. URL: <https://pravo.studio/finansov-osnovyi/finansova-bezpeka-pidpriemstv-bankivskih.html> (дата звернення: 05.04.2023).

Худолій Ю. С.

канд. екон. наук, доцент

Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BIG DATA У БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ

Вступ. Поширення Big Data значно змінило фінансову індустрію. Тепер клієнти не обов'язково відвідують місцеві банківські відділення і не вирішують усі свої банківські потреби через касира. Фактично, більшість клієнтів використовує мобільний та онлайн-банкінг, щоб мати доступ до широкого спектра фінансових продуктів. З розвитком інтернету та соціальних мереж банківський сектор, як і вся світова економіка, зазнав фундаментальних змін.

Big Data у банківському бізнесі мають доступ до величезного обсягу інформації, яку вони використовують для кращого розуміння своїх клієнтів і можливості запропонувати їм більш персоналізовані продукти та послуги.

Мета роботи. Метою даного дослідження є розгляд ключових характеристик технології Big Data, визначення основних напрямів та переваг застосування цієї технології у банківському бізнесі.

Основна частина. Big Data (з англ. дослівно «великі дані») – група технологій та методів, за допомогою яких аналізують і обробляють величезну кількість даних, як структурованих, так і неструктурованих, для отримання якісно нових знань. Якщо підсумувати, то це інформація, що не піддається обробці класичними способами через її величезний об’єм. Big Data мають характеристики які визначають специфічні риси цієї технології, розглянемо їх далі.

Обсяг. Обсяг даних – це їх об’єм, який вимірюється в гігабайтах (GB), зетабайтах (ZB) і йоттабайтах (YB). Галузеві тенденції передбачають значне збільшення обсягу даних протягом наступних кількох років. Раніше виникали проблеми зі зберіганням і обробкою цього величезного обсягу даних, але сьогодні дані, зібрані з усіх цих джерел, організовуються за допомогою розподілених систем, таких як Hadoop. Розуміння корисності даних вимагає знання їх величини. Крім того, за допомогою обсягу можна визначити, чи є набір даних великими даними, чи ні.

Швидкість. Швидкість описує швидкість обробки даних. Будь-яка значна операція з даними повинна виконуватися з високою швидкістю. Зв’язок вхідних наборів даних, спалахи активності та швидкість змін складають це явище. Датчики, платформи соціальних мереж і журнали додатків постійно генерують величезні обсяги даних. Немає сенсу витратити на це час або зусилля, якщо потік даних не постійний.

Різноманітність. Значну кількість різних типів великих даних називають різноманітними. Оскільки це впливає на продуктивність, це одна з головних проблем, з якою зараз має справу сектор великих даних. Дуже важливо впорядкувати свої дані, щоб була змога ефективно керувати їх різноманітністю. Різноманітність – це широкий спектр інформації, яку ви збираєте з численних джерел.

Достовірність. Правильність даних називається достовірністю. Точність висновків може серйозно постраждати через низьку достовірність, що робить їх однією з найважливіших якостей Big Data. Вона визначає рівень достовірності даних. Важливо видалити інформацію, яка не є важливою, і використовувати решту даних для обробки, оскільки більшість даних, які вам трапляються, є неструктурованими.

Цінність. Цінність – це перевага, яку дані надають банкам. Це одна з найважливіших основ Big Data. Аналітики спочатку перетворюють необроблені дані в знання. Найкращі дані з цієї колекції потім витягуються після її очищення. На цьому наборі даних виконується аналіз і розпізнавання образів. Результати методу можуть бути використані для визначення цінності даних.

Наразі Big Data можуть застосовуватися майже в усіх сферах банківського бізнесу, далі розглянемо деякі з них.

Виявлення та попередження шахрайства. Виявленню та запобіганню шахрайства надзвичайно допомагає машинне навчання, яке живиться великими даними. Завдяки аналітиці, яка вивчає тенденції покупок, можливо зменшити загрози безпеці платіжних карток. У разі викрадення захищеної та цінної інформації про кредитну картку банки тепер можуть негайно заморозити картку та транзакцію, а також попередити споживача про загрозу безпеці.

Точне оцінювання ризику. Big Data в комплексі із машинним навчанням все частіше використовується для прийняття основних фінансових рішень, таких як інвестиції та позики. Рішення на основі прогнозованої аналітики враховують усе, від економіки до сегментації клієнтів і корпоративного капіталу, щоб визначити потенційні ризики, такі як неправильні інвестиції чи платежі.

Категоризація клієнта. Це дуже корисна та ефективна функція, яка надає можливість класифікувати клієнтів на основі їхньої фінансової діяльності, як-от заробіток, витрати, заощадження та інвестиції. Функціональна та значуща інформація клієнтів розпізнається та класифікується на основі їхніх фінансових потреб. Це дає змогу керівництву банку краще зрозуміти межі фінансових послуг, рівень яких їм потрібно було підвищити або знизити. Ця функція допомагала і продовжує допомагати керівництву банку у плануванні процентних ставок та інших фінансових послуг.

Підвищення ефективності ручних процесів. Масштабованість – це особливість рішень для інтеграції даних, яка дає змогу їм розвиватися в міру зміни потреб банківського бізнесу. Банки, що видають кредитні картки, можуть автоматизувати рутинні операції, скоротити робочі години ІТ-персоналу та надати інформацію про повсякденну діяльність своїх клієнтів, маючи доступ до повної картини всіх транзакцій щодня.

Крім того, великі дані для банківського бізнесу можна розглядати через призму моделей витрат, кредитної інформації, фінансового стану та моніторингу соціальних мереж, щоб краще зрозуміти поведінку та моделі споживачів. Аналітика банківських клієнтів на основі Big Data відкриває нові можливості для отримання додаткового прибутку.

Висновки. Отже, застосування Big Data у банківському бізнесі має значні переваги, такі підвищення кіберзахисту клієнтів банку, покращення якості продуктів та сервісів, їх персоналізація, якісніше оцінювання банківських ризиків, зростання ефективності ручних процесів. Але застосування даної технології ставить перед банками значні виклики, подолання яких призведе до суттєвої трансформації моделі банківського бізнесу, що існує наразі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Khan, Mohammed (2018). BigData Analytics Techniques to Obtain Valuable Knowledge. *Indian Journal of Science and Technology*. 11. URL: 10.17485/ijst/2018/v11i14/120977 (дата звернення: 16.03.2023).

2. Big Data for Banking: Use Cases, Features, Toolkits, Skillset. URL: <https://svitla.com/blog/big-data-for-banking-use-cases-features-toolkits-skillset> (дата звернення: 16.03.2023).

3. Big Data In Banking Industry: Benefits, Uses and Challenges. URL: <https://www.analytics-steps.com/blogs/big-data-banking-industry-benefits-uses-and-challenges> (дата звернення: 18.03.2023).

Козлов В. П.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Дем'янчук Р. В.

магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Вступ. Безготівкові розрахунки є важливою складовою банківської системи. Останнім часом цей вид платежів набуває все більшої популярності, тому що він є зручним та безпечним. Через це постає необхідність постійного вдосконалення технологій розвитку безготівкових розрахунків у банківській системі.

Мета роботи – визначити інноваційні вектори розвитку безготівкових розрахунків у банківській системі та визначити проблеми, пов'язані з безпекою та конфіденційністю даних під час безготівкових розрахунків.

Основна частина. Завдання безготівкових розрахунків у банківській системі полягає в забезпеченні миттєвості та безпеки операцій для клієнтів і банків. Вони виступають важливою складовою економіки та фінансової інфраструктури країни, оскільки дозволяють ефективно управляти фінансовими потоками, зменшувати витрати на розрахункові операції, а також знижувати ризики розрахунків між контрагентами.

Інноваційні вектори розвитку безготівкових розрахунків у банківській системі охоплюють кілька аспектів, серед яких: впровадження новітніх технологій та розробка програмного забезпечення, створення нових електронних платіжних систем, забезпечення безпеки та захисту персональних даних клієнтів, вдосконалення законодавства та регулювання у сфері безготівкових розрахунків, а також сприяння інтеграції банківської системи з міжнародними фінансовими ринками.

Одним з основних інноваційних векторів є впровадження новітніх технологій та розробка програмного забезпечення. Новітні технології, такі як штучний інтелект, блокчейн та інші, можуть бути використані для покращення безпеки операцій, автоматизації процесів, зменшення часу на операції та забезпечення зручності для клієнтів [1]. Наприклад, технологію «блокчейн» можна використо-

увати для створення безпечних і ефективних електронних платіжних систем, які можуть знизити вартість і ризик готівкових операцій [2].

Одним із найбільш інноваційних векторів розвитку безготівкових розрахунків є оплата за допомогою мобільних пристроїв, таких як смартфони. Мобільні додатки дають змогу клієнтам легко та швидко здійснювати різні види платежів, наприклад оплачувати рахунки або купувати товари та послуги. Такі програми зазвичай використовують двофакторну автентифікацію, сканування відбитків пальців та інші технології для підтримки безпечних транзакцій [3].

Загальний розвиток технологій, особливо інтернету, дає змогу реалізувати наступні переваги безготівкових розрахунків:

- підвищення прозорості бізнесу в країні та скорочення тіньових потоків;
- підвищення довіри контрагентів один до одного;
- система з високою часткою безготівкових коштів стійкіша до впливу економічних циклів, зокрема – на фазі спаду рецесії ефективніше використовуються наявні в економіці ресурси, включаючи заощадження населення;
- зниження вартості транзакцій, ефективне використання грошових коштів у економіці, що призведе до збільшення кількості обмінів, тобто до загального економічного зростання [4].

Для того, щоб реалізувати перелічені переваги, необхідно стимулювати розвиток безготівкових розрахунків в економіці України. Важливу роль при цьому відіграє ефективне та системне розв’язання питань, пов’язаних з безготівковими розрахунками, зі сторони держави.

Висновки. Висновки полягають у тому, що безготівкові розрахунки є важливою складовою банківської системи, а їх постійний розвиток є необхідним для забезпечення зручності та безпеки операцій. Використання блокчейн-технології, штучного інтелекту та мобільних додатків є інноваційними векторами розвитку безготівкових розрахунків у банківській системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Свапная Гадре-П., Вівек В. К., Маніш Р. Д. Штучний Інтелект на Фінансових Ринках. *Збірник наукових публікацій*. 2016, 3–45.
2. Guo X., Zhang G. and Zhang Y. Комплексний огляд технології блокчейн. *Стаття наукового журналу MDPI*. 2022, 4–10.
3. Фінансовий менеджмент від Дія. Бізнес: Що таке мобільний банкінг? URL: <https://business.diiia.gov.ua/handbook/finansovij-menedzment/so-take-internet-banking> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Національний банк України: Розвиток безготівкових розрахунків в Україні на 2021 рік. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-ta-zahist-interesiv-ukrayintiv-prioritet-dlya-natsionalnogo-banku> (дата звернення: 21.04.2023).

Козлов В. П.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ

Вступ. Сучасний банк не може обмежувати свою діяльність тільки досягненням максимального прибутку. Рішення банку, побудовані на лише економічних підставах, можуть призвести до негативного соціального ефекту, що спричинить зростання соціальної напруженості у суспільстві, але це, безумовно, позначиться і стані банківської сфери загалом. Тому кожен сучасний банк повинен здійснювати максимальний вклад у розв'язання соціальних проблем: підвищення доступності банківських послуг, сприяння сталому розвитку через гармонійне поєднання соціальних, екологічних та економічних ефектів діяльності.

Мета роботи. Визначити сучасний стан розвитку соціального банкінгу в Україні та напрями його подальшого розвитку.

Основна частина. У сучасних умовах, коли рівень доходів більшої частини громадян України дає змогу говорити лише про виживання, важко говорити про роль банків у створенні економічної основи максимального забезпечення потреб людей, тобто про розвиток соціального банкінгу. Однак для забезпечення стійкого повоєнного розвитку країни, досягнення стійкого стану державних фінансів, якісних систем освіти, охорони здоров'я необхідним є розвиток соціальної направленості банківського бізнесу.

Банки відіграють значну роль у формуванні у своїх співробітників та клієнтів стану задоволення, що можна розглядати як виконання соціального завдання. Якщо в основі діяльності банку лежить модель соціального банкінгу, то метою діяльності такого банку є досягнення позитивного соціального ефекту. У своїй діяльності соціальні банки дотримуються принципів: відповідальність (високий рівень обслуговування, максимальне задоволення клієнтських потреб, прагнення до позитивного соціального результату); прозорість (надання клієнтам повної та перевіреної інформації по операціях, який очікується результат); стійкий розвиток (на основі сприяння розвитку суспільства, навколишнього середовища, особистості) [1].

Українські банки у своїй практиці використовують наступні методи реалізації соціальної функції банків: соціально орієнтовані банківські продукти і послуги, соціально-відповідальне інвестування та соціальні інвестиції, фінансування соціального бізнесу, мікрокредитування і надання послуг незахищеним верствам населення, підвищення фінансової грамотності населення, спонсорство та доброчинність [2].

Закордонна практика показує актуальність розвитку такого напрямку соціального розвитку у банківській сфері як ESG-банкінг, який засновано на ESG-принципах:

– Environmental, або захист навколишнього середовища, визначає, що банк дбає про екологію, фінансує технології скорочення негативного впливу на навколишнє середовище;

– Social, або захист інтересів суспільства, показує ставлення банку до персоналу, клієнтів та партнерів;

– Governance, або якість корпоративного управління, що має на увазі прозорість звітності, зарплати менеджменту, здорову обстановку в офісах, відносини з акціонерами, антикорупційні заходи.

ESG-банкінг розглядається як ефективний інструмент підвищення лояльності клієнтів та співробітників, залучення інвесторів і ділових партнерів, мінімізації ризиків та адаптації бізнес-стратегій до можливостей, що виникають. Банки, які будуть впроваджувати стандарти ESG, можуть виступити лідером вирішення екологічних та соціальних проблем [3].

Останніми роками розвиток соціального банкінгу пов'язують із розвитком «P2P-кредитування», тобто кредитування без залучення посередника, напряму між клієнтами банку. Роль банку зводиться до створення платформи, у межах якої відбувається така взаємодія. Банк також здійснює функції оцінки позичальника, організує роботу з простроченими боргами та організує платежі, а також надає актуальну та достовірну інформацію учасникам операцій. «P2P-кредитування» має потенціал розвитку в Україні, оскільки воно дає можливість позичальникам самим визначати умови кредитування (терміни і розміри кредитів), а також бути впевненими у відсутності прихованих комісій і штрафів. Вкладники отримують високий дохід, відсотки та повернення частини виданих коштів кожного місяця. Компанії-посередники (банки) заробляють на комісії і не мають значних ризиків [4].

Висновки. Банки спочатку розвивалися як соціально відповідальні інститути, покликані відповідати інтересам суспільства, і у своїй діяльності поєднували досягнення економічних та соціальних цілей. Однак у ринкових умовах банки почали проводити ризиковані, спекулятивні операції, направлені на збільшення прибутку. У зв'язку з цим привертає увагу модель діяльності соціально орієнтованих банків, для яких метою діяльності є підвищення своєї ролі у розв'язанні соціальних проблем суспільства. ESG-банкінг знаходиться тільки на початкових етапах свого розвитку в Україні, однак спостерігається значний потенціал для застосування даної практики у контексті розвитку банківського сектора. «P2P-кредитування» стає все більш популярним, оскільки дає можливість бізнесу залучати кредити швидше, ніж у банках, а люди отримують дохідність вище, ніж за депозитами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богашко О. Л. Соціальний банкінг як перспективний напрям підвищення ефективності функціонування комерційних банків. URL:<https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/219.pdf> (дата звернення: 16.04.2023).

2. Штибель У. І. Оцінка рівня впливу банку на соціальні процеси та його ділову репутацію. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2014. Вип. 24.3. С. 92–99.

3. Ekkehardt Bauer. ESG – What does ESG mean for the financial sector? URL: <https://www.bankinghub.eu/topics/esg-financial-sector> (дата звернення: 18.04.2023).

4. Мацелюх Ю. В. P2P-кредитування як інноваційний інструмент розвитку кредитного ринку: зарубіжний досвід і можливості для України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 9. С. 82–87.

Синенко В. М.

аспірант

кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

ЛНУ імені Івана Франка

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Вступ. Банківська система є невід’ємною складовою національної економіки та відіграє одну з найважливіших ролей у сфері фінансових відносин, як держави, так і кожного самостійного суб’єкта господарювання. В умовах трансформації фінансової системи України, розбудови ринкових відносин в часи широкомасштабної воєнної агресії росії банківська система стає особливою її складовою, що визначає спосіб управління фінансовими ресурсами з метою забезпечення сталого економічного розвитку.

Мета дослідження. Дослідити застосування інноваційних рішень у діяльності банківської системи в період війни та визначення напрямів забезпечення, що впливають на їхній розвиток.

Основна частина. Банківська система, як і інші сфери економіки, постійно розвивається, останнім часом у банківському секторі можемо спостерігати за впровадженням важливих інновацій, зокрема:

– цифровий банкінг, коли за допомогою цифрових платформ та програм клієнти отримують доступ до рахунків, оплачують їх та здійснюють транзакції зі своїх смартфонів чи інших пристроїв. Це зробило банківські послуги зручнішими та доступнішими для багатьох людей, особливо під час пандемії COVID-19 та широкомасштабного вторгнення росії, коли особисті відвідування банківських відділень стали обмежені;

– технологія «блокчейн», перевагою якої є підвищення ефективності та безпеки фінансових операцій, наприклад, банки можуть використовувати блокчейн для відстеження і перевірки руху грошей між рахунками або для полегшення трансграничних платежів [3];

– штучний інтелект (AI), який використовують для покращення обслуговування та підтримки клієнтів, наприклад, чат-боти на основі штучного інтелекту можуть обробляти прості запити клієнтів, звільняючи представників служби підтримки, щоб зосередитися на більш складних питаннях. AI також можна використовувати для аналізу даних клієнтів і надання персоналізованих фінансових порад.

Із перелічених вище інноваційних рішень, на наш погляд, варто приділити особливу увагу цифровому банкінгу через його широке використання українськими банками. Способи оплати змінилися за останнє десятиліття, споживачі товарів та послуг швидко відмовляються від готівкових операцій і переходять до онлайн-, мобільного та інтернет-бізнесу. Нова «безготівкова економіка» тепер працює в електронному вигляді, використовуючи інтернет як інструмент обслуговування. Власники облікових записів можуть керувати більшістю аспектів своїх облікових записів через інтернет.

Програми для смартфонів, які називаються мобільним банкінгом, додають багато можливостей у віртуальний банківський простір і охоплюють транзакції через мобільні гаманці, цифрові режими оплати, передплачені дебетові картки тощо. Застосунки для смартфонів легше проектувати, створювати та продавати, а це означає, що вони легше піддаються змінам, пропонують ширший набір функцій і, як правило, дешевші аніж традиційні комп'ютерні програми. Існує багато мобільних додатків, які пропонують безпечні та надійні транзакції, і багато фінансових установ прагнуть подальшого розвитку передових послуг [4].

Можемо відзначити роботу КБ АТ «ПриватБанку». Web-версія Приват24 стабільно входить у ТОП-20 найвідвідуваніших сайтів України. Водночас мобільні версії для iOS та Android посідають лідируючі позиції в App Store та Play Google у категорії «Фінанси». Зручність та інноваційність Інтернет-банку Приват24 постійно відзначається численними преміями. Серед останніх винагород: найкращий web-банкінг – за версією PSM Awards у 2020 році; найкращий інтернет-банкінг – за версією FinAwards у 2018–2020 роках; найкращий інтернет-банкінг в Україні – за версією PSM Awards у 2018 та 2019 році [2].

Варто звернути увагу на те, що банківська система України разом з активним впровадженням інноваційних рішень продовжує удосконалюватись для синхронізації з роботою світової банківської системи. В Україні 1 квітня 2023 року запрацювало нове покоління Системи електронних платежів Національного банку України (СЕП). НБУ повідомив, що система функціонуватиме на базі міжнародного стандарту ISO 20022 та доступна для проведення міжбанківських платежів 24 години на добу, 7 днів на тиждень [1].

У процесі переходу на нове покоління СЕП були задіяні всі банки. Завдяки стандарту ISO 20022 з'явилася можливість уніфікації платіжних повідомлень, створення єдиних правил їх заповнення і опрацювання, розширення реквізитного складу додатковими полями та структурованою інформацією. Аналіз сучасних тенденцій розвитку ринку фінансових послуг свідчить, що в умовах глобалізації це сприятиме ще більшій автоматизації та пришвидшенню оброблення платіжних операцій, підвищенню рівня обслуговування учасників СЕП та їхніх клієнтів. Окрім того, тепер вітчизняна банківська система працює в режимі 24/7, що передбачає

цілодобове виконання міжбанківських платіжних операцій без призупинення роботи системи та миттєвий перехід від поточного до наступного календарного дня.

Висновки. Інноваційні процеси займають вагоме місце у роботі банківської системи. Банки пропонують мобільні банківські програми та платформи онлайн-банкінгу, які дають змогу клієнтам керувати своїми рахунками, здійснювати платежі та виконувати інші банківські завдання за допомогою власних смартфонів. Деякі банки використовують штучний інтелект (AI) і технологію чат-ботів, щоб надавати клієнтам персоналізовану допомогу та підтримку через віртуальних помічників. Окрім штучного інтелекту та чат-ботів, можемо спостерігати за активним розвитком системи безконтактних платежів, такі як зв'язок ближнього поля (NFC) і сканери QR-кодів, які дають змогу клієнтам здійснювати платежі за допомогою своїх мобільних пристроїв або розумних годинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перехід на нове покоління СЕП відбудеться 1 квітня 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/perehid-na-nove-pokolinnya-sep-vidbudetsya-1-kvitnya-2023-roku>
2. Приват24. URL: <https://privatbank.ua/udalennyi-banking/privat24>
3. Попереду планети всієї: які компанії займаються блокчейном в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/fintech>
4. Головні банкіри України про банкінг під час війни та бачення 2023 року. URL: <https://forbes.ua/money/golovni-bankiri-ukraini>

Кужелєв М. О.
д-р екон. наук, проф.,
професор кафедри фінансів
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕЗЕРВНИХ ВАЛЮТ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Вступ. Війна, яку розпочала російська федерація у 2014 році проти незалежної України, призвела до певної реакції світової спільноти й почала змінювати геополітичні тенденції, в тому числі й у світовій фінансовій системі. Після 24 лютого 2022 року ситуація почала набирати обертів у контексті санкційних обмежень країни-агресорки, особливо в частині її доступу до основних резервних валют світу.

Ключовим показником фінансової потужності і впливу країни є вага її національної валюти як резервної у глобальній фінансовій системі. Враховуючи, що росію системно ізолюють від можливостей використання долара США та євро, все частіше лунають кремлівські розмови про перехід на китайський юань (RMB) та розбудову разом з Китаєм багатопольярного світу, але не треба забувати, що з лютого 2022 року він, з погляду геополітики, став біпольярним, а російська економіка продовжила стрімку інтеграцію у китайську в якості сировинного придатку.

Мета роботи – на основі системного підходу проаналізувати тенденції розвитку резервних валют в умовах сучасних геополітичних трансформацій у світі.

Основна частина. Аналіз тенденцій розвитку резервних валют за останні десятиріччя свідчить про тенденції до поступового скорочення впливу долара США та поступову диверсифікацію валютного «кошику» (рис. 1).

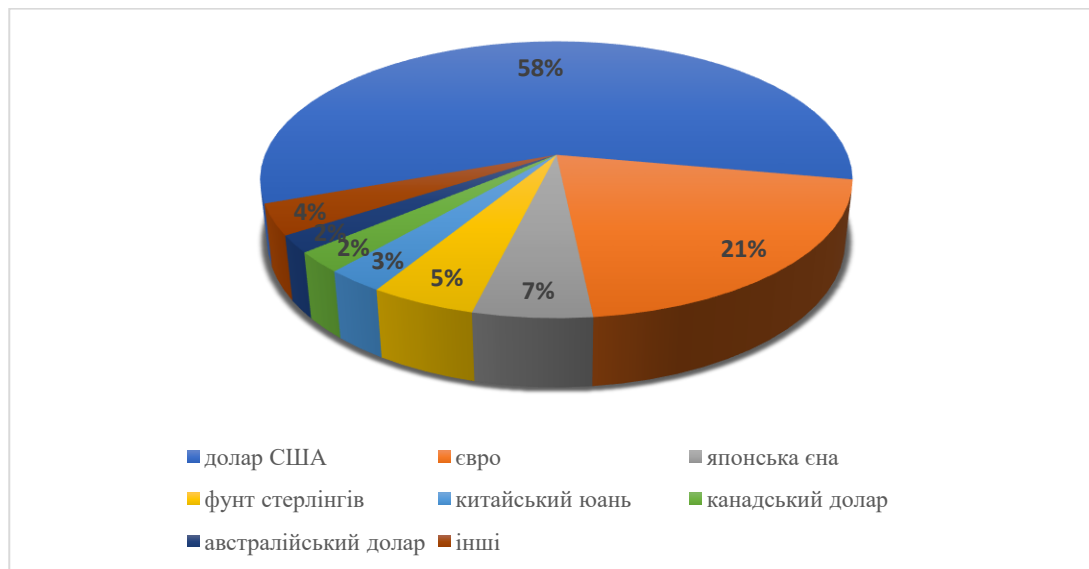

Рисунок 1 – Структура резервних валют станом на 31.12.2022 р.

Джерело: складно автором на основі [1]

Падіння частки долара почалося ще в 1978 році з приблизно 85 % світових валютних резервів до 46 % у 1991 році. Це було пов'язано з інфляційними процесами в США та небажанням центральних банків у таких умовах тримати цінні папери, номіновані в доларах США. У 1980-х роках інфляція у США почала знижуватися, але центральні банки дуже повільно та обережно поверталися до збільшення ваги долару як резервної валюти. З появою євро негативні тенденції використання долара США відновилися, і з урахуванням останніх фінансових криз та геополітичних зсувів частка долара США як світової резервної валюти на кінець 2022 року впала до 58,4 %, що стало найнижчою часткою долара США у структурі резервних валют із 1994 року [2].

Незважаючи на те, що частка долара США у структурі резервних валют впала, абсолютні показники активів у доларах зросли з 4,4 трлн доларів США у 2014 році до 7,1 трлн доларів США у III кварталі 2021 року.

Другим у структурі резервних валют є євро, частка якого на кінець 2022 року склала 20,5 %. Під час його створення існувало припущення, що євро поступово стане співмірною долару валютою, але цей прогноз досі не виправдався.

Третя за величиною резервна валюта – японська єна, яка на кінець 2022 року мала частку 5,5 %.

Британський фунт стерлінгів займає четверту сходинку за величиною резервування, і мав на кінець 2022 року частку 4,9 %.

Китайський юань займає лише п'яте місце серед резервних валют, і ще й втрапив позиції за підсумками 2022 року, знизивши вагу станом на 31.12.2022 р. до 2,7 %. Для порівняння: канадський долар на кінець 2022 року мав частку 2,4 %, а австралійський долар – 2,0 %. Тобто «друга економіка світу» не підкріплена ваго- мим статусом китайського юаня. Крім того, через мовчазну підтримку росії, тай- ванську кризу, посилений моніторинг за рухом капіталу, часті проблеми з конвер- тованістю центральні банки з підозрою ставляться до китайського юаню та цінних паперів, номінованих у юанях. Тобто протягом найближчих десятиріч юань як ре- зервна валюта не зможе наблизитися не лише до долара США, а й євровалюти. А відкрита декларація росії «юанізації світової економіки» лише відштовхує світові ринки та центральні банки від використання китайського юаню [3–5].

Висновки. Отже, світові фінансові кризи останніх років, війна в Україні та санкційні заходи до росії та її сателіту білорусі суттєво вплинули на тенденції роз- витку резервних валют. Геополітика безпосередньо стала визначати функціону- вання світової фінансової системи та де-факто зробила її біполярною. З одного боку, валюти цивілізованого світу з високою часткою своїх валют у структурі ре- зервів центральних банків країн, з іншого – китайський юань зі своїми 2,7 % та остаточна інтеграція сировинного приросту у «другу економіку світу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/>
2. Richter W. Status of US Dollar as Global Reserve Currency and Exchange Rates: Slow Long–Term Decline on Track. URL: <https://wolfstreet.com/2023/04/02/status-of-us-dollar-as-global-re-serve-currency-v-exchange-rates-slow-long-term-decline-on-track/>
3. Zherlitsyn D. M., Kuzheliev M. O., Nechyporenko A. V. Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR)*. Vo- lume 10. Special Issue 1. 2019. P. 379–383.
4. Baranovskyi O. I., Zherlitsyn D. M., Nechyporenko A. V., Sokyрко O. S. Econometric mod- els of monetary policy effectiveness in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 3. № 30. P. 226–235.
5. Nechyporenko A. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. *Association agreement: driving integrational changes: collective mono- graph*. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

СЕКЦІЯ 5. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ І ПОДАТКИ ПОВОЄННОГО СУСПІЛЬСТВА

Vankovych D.

DSc (Economic), professor, professor
(department of finance, money circulation and credit),
Ivan Franko National University of Lviv

GREEN BANKING IN THE FINANCIAL POLICY IMPLEMENTATION MECHANISM OF CLIMATE ADAPTATION OF UKRAINE'S ECONOMY

Foreword. The problem of climate change is one of the key for modern society, which influences its sustainable development, security, determines the ways of further development. Recently, climate system changes have gone far beyond the scientific problem and affect all sectors of the economy, environment and human life, due to a significant increase in their speed and scale. The issue was first widely covered in 1979, when the World Meteorological Organization, the United Nations Environment Program, UNESCO and the World Health Organization held the first international conference on climate change.

The aim of the study is to reveal the role of green banking in the mechanism of climate adaptation of the national economy of Ukraine. The objectives of the article are: to clarify the essence of green banking, to reveal its role in the mechanism of climate adaptation, to explain tools, to get acquainted with foreign experience in the formation and operation of green banks and their regulation.

Result. Domestic state policy in the field of climate change is sporadic in nature and is perceived as part of a purely environmental policy. The creation and further implementation of an integrated state policy in this field, in accordance with international law, is a difficult task due to the multidisciplinary nature of the problem. This is especially important at the local level, as the region's readiness to resist or adapt to climate change impacts play a crucial role in exploiting the potential of climate change. Given the ambitious goals of the European Green Deal to achieve climate neutrality by 2050, Ukrainian businesses must now resume production in order to meet strict European requirements for reducing all types of emissions in the future. Given this central banks, supervisors and policymakers started undertaking various green banking initiatives. The banking sector plays a critical role in supporting a country's adaptation to climate change and enhancing its financial resilience to climate risks. Banks can help reduce risks associated with climate change and sustainability, mitigate the impact of these risks, adapt to climate change and support recovery by reallocating financing to climate-sensitive sectors [2].

Green banking is implemented firstly as a mechanism of banking management aimed at reducing environmental damage and costs due to the current operating activities of banks (so-called internal or own green banking), and secondly as a mechanism

for providing cash loans resources to stimulate environmental projects, the production of green technologies, environmental goods and services or to develop environmental activities [3, 242]. Five simple ways to get started with sustainable banking shown in Figure 1.

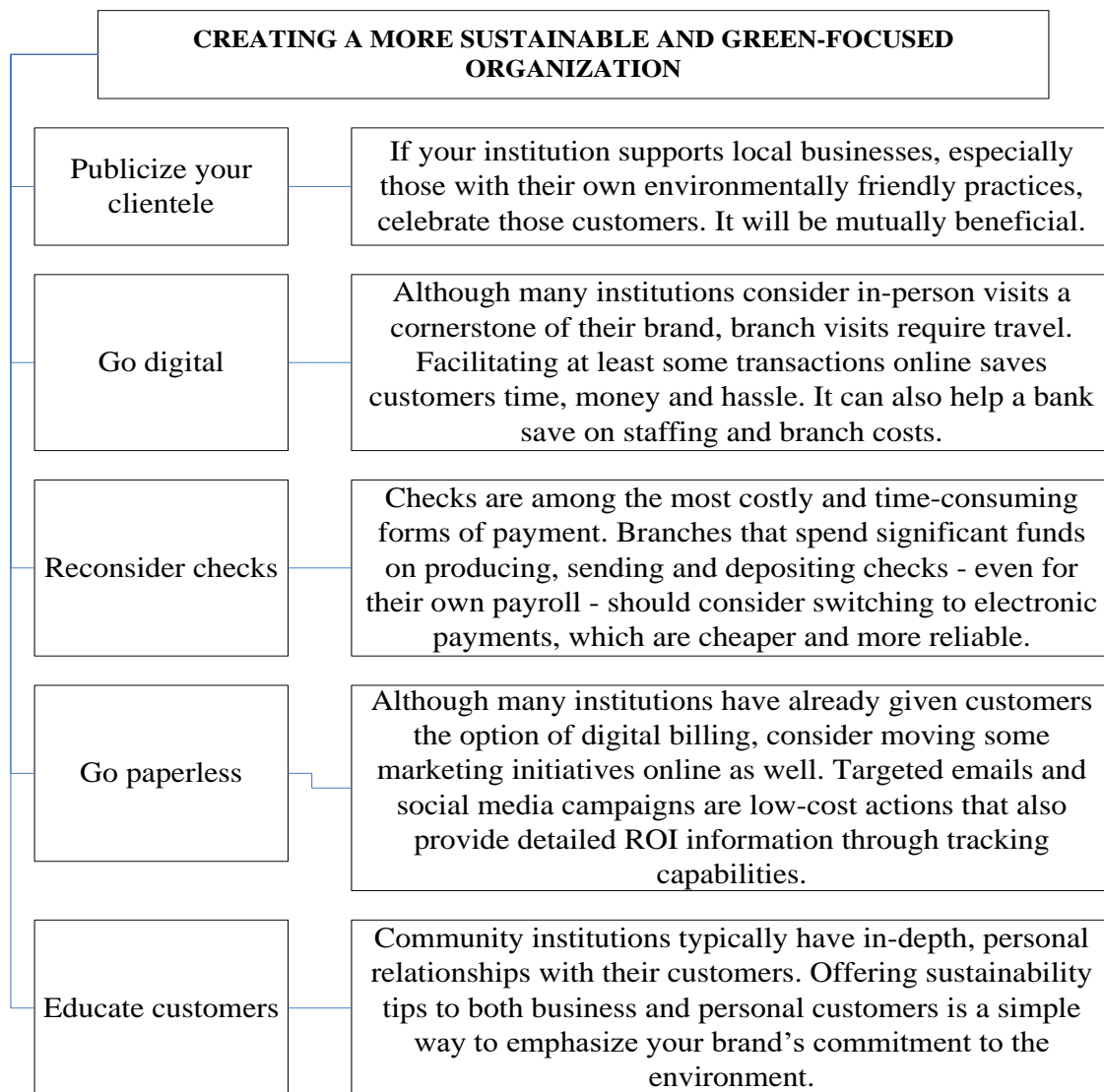

Fig. 1. Directions of creating a sustainable and environmentally friendly bank [3, 242]

Because green banks generate demand for clean energy and assist in mobilizing capital for projects to meet that demand, they can create substantial economic benefits at the community level. Green banks also tend to function as “one-stop shops” for lenders, borrowers, energy service providers, and other parties, making collaboration easier. This can lead to robust green economies built around green bank-cultivated partnerships. These partnerships can contribute to local economic benefits, such as job creation [1].

The central bank of the country has an important place in the system of institutions that should promote the development of sustainable financing. Central banks’ role is imperative in introducing and implementing green banking. Green banking policy in-

struments can be grouped into four different policy areas which include macro-prudential policy, micro-prudential policy, market-making policy and credit allocation policy.

Conclusions. The problem of climate change is one of the key for modern society, which affects its sustainable development, security, determines the ways of further development. In recent decades, changes in the climate system have gone far beyond the scientific problem and affect all sectors of the economy, environment and human life, due to a significant increase in their speed and scale. Policy makers and regulators have been increasingly realizing the importance of adopting green banking policy interventions as a means to transform the financial sector which can immensely contribute towards helping countries meet their climate targets and goals. Especially, the role of central banks and financial regulators is key as they have the power to change and control dynamics and landscape of the financial sector. Prospects for further research on this issue are the study of international experience in mobilizing private capital for green investments, including funding through loan origination and credit provision, retail savings products, as well as intermediation and capital markets activities in the context possibilities of its use for postwar recovery of Ukraine.

REFERENCES

1. Clean Energy Finance: Green Banking Strategies for Local Governments. Retrived from https://www.epa.gov/sites/default/files/2018-10/documents/usepa_greenbankingstrategies_october_2018.pdf
2. Park, H and Kim, D. (2020) Transition towards green banking: role of financial regulators and financial institutions. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility* 5:5. Doi: 10.1186/s41180-020-00034-3.
3. Veklych, O. (2019). “Green” banking: the essence, mechanism and tools of implementation. Retrieved from http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf

Діброва О. Л.

викладач кафедри фінансів

Одеського національного економічного університету

Погорєлова М. Ю.

студентка 3 групи

факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

SWOT-АНАЛІЗ ПРОГРАМИ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вступ. Сучасні тенденції розвитку соціально-економічної сфери свідчать про необхідність модернізації податкової системи України в контексті нових орієнтирів.

Податкова система, без перебільшення, виступає одним з найважливіших складників економічної системи держави, адже саме на засадах її ефективності, в кінцевому результаті, забезпечується суспільний добробут.

Теоретико-методологічний фундамент діючої податкової системи закладений неокласичною школою, концептом якої виступає гіпотеза раціональності поведінки економічних агентів. Однак під впливом трансформаційних процесів сучасного суспільства, все більшої актуальності набуває концепція поведінкової економіки, що обумовлює розгортання дискурсу щодо модернізації податкової системи в контексті принципово нової форми податкових відносин з урахуванням на ряду з раціональними мотивами ще й емоційних та психологічних факторів поведінки платників податків.

Мета роботи – дослідження програми поведінкової економіки в контексті податкової системи України.

Основна частина. Поведінкова економіка є новим напрямом наукової думки, її можна охарактеризувати як міждисциплінарну систему знань, яка всебічно вивчає поведінку учасників економічних відносин та її вплив на явища економіки. У поведінковій економіці застосовуються описовий та експериментальний прийоми, які дають змогу досліджувати систематичні відхилення від раціональності як на рівні окремого індивіда, так і на рівні ринків та економіки загалом [1, с. 54].

Щоб обґрунтувати можливість пристосування принципів поведінкової економіки до засад оподаткування, проведемо SWOT-аналіз її програми в контексті податкової системи (табл. 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз програми поведінкової економіки в контексті податкової системи України

Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
Точніше прогнозування результатів податкової політики	Відсутність єдиного теоретичного підґрунтя
Дослідження та елімінація негативних ірраціональних форм поведінки платників податків	Проблеми дотримання методологічних вимог при проведенні лабораторних експериментів та забезпечення достовірності їхніх результатів
Впровадження соціально корисної податкової культури	
Opportunities (можливості)	Threats (загрози)
Краща координація податкових реформ із потребами та очікуваннями платників податків	Перетворення концепції підштовхування на патерналізм при некомпетентності та/або зловживанні органів, що відповідають за розробку податкової політики
Підвищення довіри до податкових органів та мінімізація незадоволеності від їхньої діяльності серед платників податків	Загроза нехтування принципом етичності при застосуванні важелів поведінкової економіки відносно платників податку
Формування державотворчого патріотизму нації	

Джерело: складено автором на основі [1, с. 58, 62, 65, 68], [2, с. 16], [3, с. 285, 286]

Результати проведеного аналізу дають змогу розробити стратегії росту та захисту інтеграції основ поведінкової економіки в податкову систему України.

Аналізуючи вісь S–O (сильні сторони – можливості), можна дійти висновку, що повноцінна реалізація програмних переваг поведінкової економіки потенційно виступає тригером соціально-економічного розвитку держави загалом та ефектів податкової системи зокрема.

По-перше, використання поведінкових інструментів забезпечує точніше прогнозування наслідків податкової політики, завдяки чому уможливорює прийняття більш доцільних рішень щодо податкових реформ. Так, наприклад, наразі ключовим аспектом модернізації податкової системи України виступає удосконалення податку на доходи фізичних осіб шляхом збалансування фіскальних пріоритетів із регулюючим потенціалом даного податку. Використання біхевіористичного інструментарію для дослідження потенційного ефекту від нововведень виступатиме запорукою гармонізації реформи з очікуваннями працюючого населення.

По-друге, методологія поведінкової теорії дає змогу точно ідентифікувати раціональні та ірраціональні (девіантну, делінквентну, кримінальну) форми поведінки платників податку та впливати на них завдяки спеціальним важелям: ефекту стримування, нормам поведінки, довірі до податкових органів. Отже, завдяки теорії поведінкової економіки стане можливим культивувати соціально корисну податкову культуру у фарватері формування державотворчого патріотизму нації.

З іншого боку, аналіз осі W–T (слабкі сторони – загрози) показує, що розвиток поведінкової економіки в контексті податкової системи має певні обмеження. Стратегія захисту обов'язково має включати заходи з подальшого розвитку концепції поведінкової економіки в напрямі її уніфікації, а також покращення методології проведення досліджень. Реалізація таких рекомендацій сприятиме підвищенню достовірності даних експериментального походження, а також мінімізації загроз зловживання поведінковими важелями.

Висновки. Отже, результати дослідження свідчать, що перебудова податкової системи України на засадах біхевіоризму може стати перспективним напрямом її розвитку. Однак для досягнення максимально позитивних результатів потрібно спершу вирішити внутрішні та зовнішні проблеми, пов'язані з концептуальною основою поведінкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pūce, Līga. (2019). Criticism Of Behavioural Economics: Attacks Towards Ideology, Evidence And Practical Application. *Journal of WEI Business and Economics*. 8. 32–46. URL: <https://doi.org/10.36739/jweibe.2019.v8.i1.3> (дата звернення: 15.04.2023).
2. Chetty, R. (2015). Behavioral Economics and Public Policy: A Pragmatic Perspective. *The American Economic Review*. 105(5), 1–33. URL: <http://www.jstor.org/stable/43821845> (дата звернення: 15.04.2023).
3. Karpinskyi, Borys A. (2020) The Behavioral Finance as an Efficient Basis for Reflecting the Rationality and Irrationality of Financial Decisions in the System of the State–Creative Patriotism of the Nation. *Business Inform*. 6. 282–290. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-282-290> (дата звернення: 15.04.2023).

Юрчишена Л. В.
канд. екон. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Цимбалюк К. С.
магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

МАЙНОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ТА МЕХАНІЗМ СПЛАТИ

Вступ. Забезпечення бюджетної стабільності держави є важливим завданням, особливо в умовах війни та економічної нестабільності. Податкові надходження є вагомою частиною наповнення бюджетів різних рівнів. Найбільш сталими є кошти від сплати саме майнових податків, але сфера їх регулювання має низку проблем, які сприяють зменшенню фінансової бази органів місцевого самоврядування та визначають актуальність проблеми дослідження.

Мета роботи. Аналіз механізму майнового оподаткування в Україні, виявлення основних проблем та розробка підходів щодо його покращення.

Основна частина. Майнове оподаткування є одним зі складників елементів системи оподаткування в Україні, що передбачає оподаткування майнових прав та власності.

Згідно з Податковим Кодексом України [1], податок на майно має три складові:

- 1) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- 2) транспортний податок;
- 3) плата за землю:
  - орендна плата за землю;
  - земельний податок.

Аналіз зміни структури майнового податку за 2020–2022 рр. характеризується збільшенням питомої частки податку на землю у структурі майнових податків із 80,4 до 84,0 % та транспортного податку, спостерігається скорочення питомої ваги податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (рис. 1). Причиною таких зрушень є те, що на період воєнного стану не нараховується та не сплачується податок на майно, яке розташоване на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях, і за об'єкти житлової нерухомості, що стала непридатною для проживання у зв'язку з воєнною агресією російської федерації проти України.

Рисунок 1 – Динаміка структури майнових податків за 2020–2022 рр. [2]

Один із найбільш важливих недоліків механізму майнового оподаткування в Україні – недостатня ефективність системи збору майнового податку. За даними Міністерства фінансів України, у 2021 році було зібрано лише 63 % від запланованого обсягу збору майнового податку [3]. Це свідчить про недостатню ефективність механізму збору майнового податку та потребує серйозних зусиль для його поліпшення.

Динаміка питомої ваги майнових податків відносно ВВП за 2020–2022 рр. характеризується скороченням частки з 0,98 до 0,95 % та в середньому за аналізований період складає 0,96 % (рис. 2).

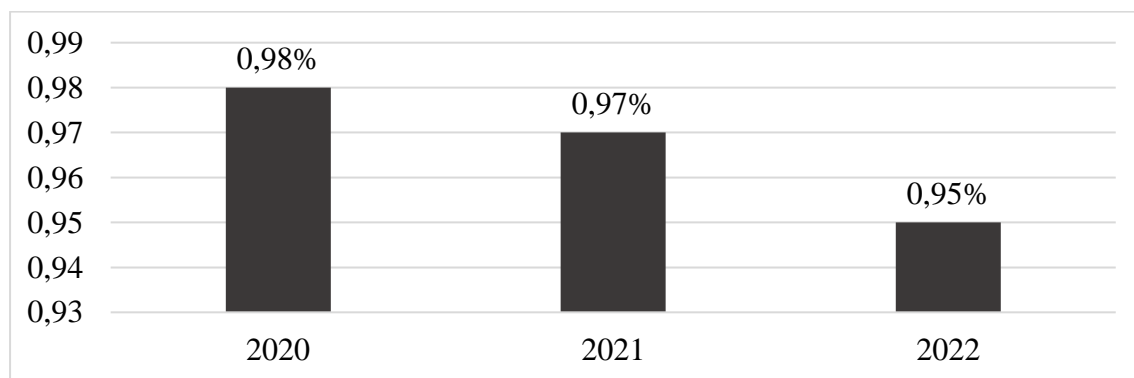

Рисунок 2 – Динаміка питомої ваги майнових податків у ВВП України за 2020–2022 рр., % [2]

Якщо порівнювати із зарубіжними країнами, то цей показник є значно меншим. Так, у Франції податки на майно становлять 3,2 % ВВП, у Великобританії – 3,1 %, у Греції – 2,7 %. Проте існують країни, в яких податки на майно взагалі не доступні, а саме в Хорватії, Люксембурзі та Мальті [4].

Наявність системи пільг і знижок на майновий податок, які надаються окремим категоріям населення впливає на низький рівень збору майнового податку. Ці пільги та знижки призводять до зниження ефективності фіскальної функції

майнового податку, проте виконують регулюючу та забезпечують реалізацію принципу соціальної справедливості у системі оподаткування.

Ще однією проблемою механізму майнового оподаткування в Україні є низький рівень оціночної стійкості майна та недостатня якість нормативно-правової бази. Невідповідність відповідних законодавчих норм між собою та відсутність єдиного стандарту оцінки майна призводить до різних інтерпретацій при визначенні податкового боргу. Це зумовлює проблему невизначеності, що, зі свого боку, зменшує ефективність системи оподаткування.

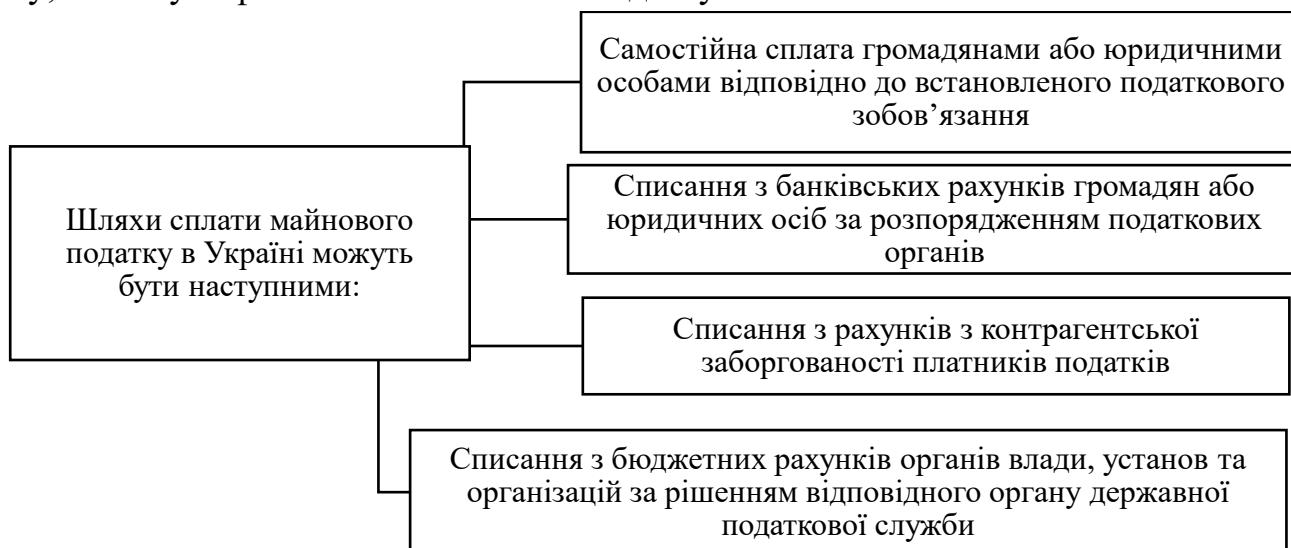

Рисунок 3 – Шляхи покращення сплати майнового податку в Україні

Механізм сплати майнового податку передбачає, що платник зобов'язаний самостійно розраховувати суму податку та подати декларацію про його сплату. Але автоматичне списання коштів може спростити процедуру стягнення (рис. 3).

Висновки. Отже, механізм майнового оподаткування в Україні має свої проблеми, для вирішення яких можна вжити заходів, як-от:

- зменшення кількості пільг та знижок, що надаються при сплаті майнового податку, встановлення більш прозорих та справедливих критеріїв їх надання;
- встановлення єдиних стандартів оцінки майна та удосконалення нормативно-правової бази;
- проведення інформаційно-просвітницьких кампаній щодо механізму майнового оподаткування та його значення для державного бюджету;
- підвищення рівня контролю за сплатою майнового податку та запровадження ефективних заходів щодо протидії зловживанням та ухиленням від сплати податку.

Реалізація цих заходів дасть змогу покращити ефективність механізму майнового оподаткування в Україні, забезпечити зростання доходів місцевого бюджету та соціальну справедливість в системі оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
2. OpenBudget. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Міністерство фінансів України: статистичні дані. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Taxation Trends in the European Union / Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/%20f85da28f-f5be-11ec-b976-01aa75ed71a1/language-en?WT.mc_id=Selected%20publications&WT.ria_c=51677&WT.ria_f=6180&WT.ria_ev=search&WT.%20URL=https%3A%2F%2Ftaxation-customs.ec.europa.eu%2F (дата звернення: 20.04.2023).

Юрчишена Л. В.

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Борачук В. І.

магістрант
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

НАДХОДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Повномасштабна війна в Україні призвела до дисбалансу, невизначеності та руйнування бізнесу, як наслідок – скорочення можливостей роботодавців щодо виплати заробітної плати зі врахуванням бонусів, премій, надбавок тощо. Активні бойові дії в перші місяці війни обумовили невизначеність та хаос як юридичних, так і фізичних осіб. Доходи суттєво зменшилися, або в багатьох випадках звелися до мінімуму чи перейшли в тіньовий сегмент. Наслідком зазначених подій є значні недоотримання надходжень від податку на доходи фізичних осіб до бюджетів різних рівнів, що потребувало регулювання і скорочення цих процесів державою. Усе вищезазначене визначає актуальність даної теми і потребує подальших досліджень.

Метою роботи є аналіз структури і обсягу надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджетів різних рівнів в умовах війни.

Основна частина. Податок на доходи фізичних осіб, зокрема військовий збір, є одним із бюджетоутворюючих податків. У 2022 р. до зведеного бюджету надійшло 420,6 млрд грн, з них 148,4 млрд грн до державного бюджету та 272,2 млрд грн до місцевого бюджету. Приріст надходжень відносно попереднього року становить +20,3 %, з них +7,9 % державного та +28,8 % місцевого бюджету. Значний приріст надходжень до місцевих бюджетів обумовлений ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбов-

цями та особами рядового і начальницького складу, який сплачується податковими агентами і становить 111,9 млрд грн в 2022 р., що на 92,4 млрд грн більше відносно попереднього періоду.

Щодо структури надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб (рис. 1), то більше ніж 60 % надходить до місцевих бюджетів, 35–40 % до державного. Військовий збір та ПДФО із доходів у вигляді процентів повністю зараховується до державного бюджету.

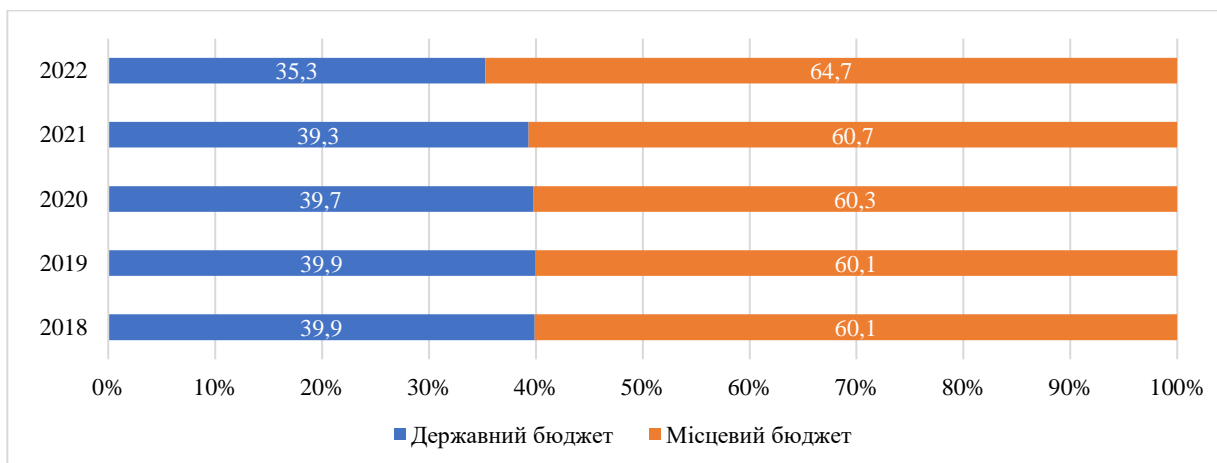

Рисунок 1 – Структура розподілу податку та збору на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів [1]

Структура надходжень до бюджетів різних рівнів є відмінною, розглянемо, за рахунок яких складників формується ПДФО і ВЗ до зведеного бюджету (рис. 2).

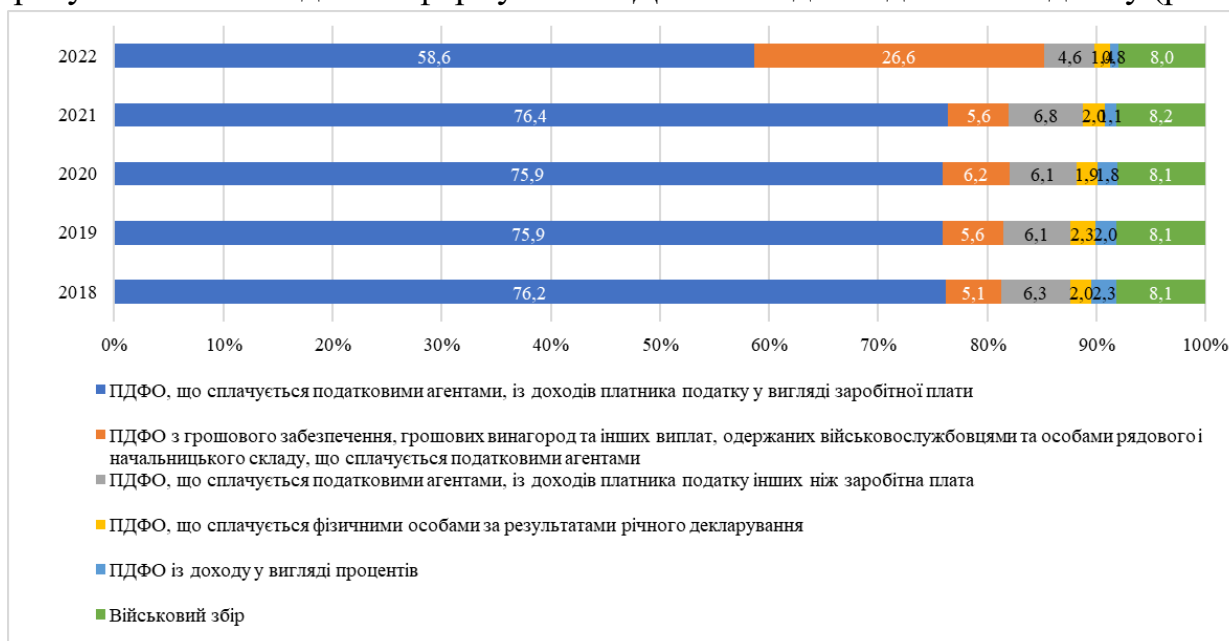

Рисунок 2 – Структура надходження податку та збору на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету України [1]

Податок та збір на доходи фізичних осіб більшою мірою складається із ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати та воєнного збору, які впродовж 2018–2021 рр. займали частку в структурі і становили в середньому 76,1 % та 8,1 % відповідно. Проте повномасштабна війна в 2022 р. обумовила фінансову кризу для багатьох суб'єктів господарювання, в тому числі і державного сектору, що вплинуло на скорочення рівня оплати працівників, як наслідок – зменшення частки надходження ПДФО від заробітної плати до 58,6 % (або 246,4 млрд грн, що на 20,76 млрд грн менше відносно 2021 р.).

Попри значне скорочення доходів громадян значно зросли виплати військово-службовцям, доходи яких підлягають оподаткуванню. Збільшення грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу в 2022 р. обумовило зростання частки надходження ПДФО з цього джерела на 21 % (або 92,43 млрд грн) до 26,6 % (111,9 млрд грн) у 2022 р. Проте зазначене джерело не є стійким, адже вже у 2023 р. році виплати військовослужбовцям скорочуються, оскільки існує проблема наповнення бюджету і воєнна ситуація в країні.

Висновки. Податок на доходи фізичних осіб займає вагому частку в наповненні бюджету, обсяги надходжень залежать від доходів фізичних осіб, які в умовах війни суттєво зменшилися, перейшли в тіньовий сектор. Позитивний вплив надходжень від ПДФО обумовлено значними виплатами і грошовим забезпеченням військовослужбовців, що є тимчасовим джерелом; негативним є скорочення частки ПДФО, сплаченої податковими агентами із доходів платників податків у вигляді заробітної плати; основними чинниками є руйнування бізнесу, нестійкість діяльності, зростання операційних витрат, скорочення та тінізація заробітної плати. Зазначені тенденції потребують дієвих інструментів державного регулювання та підтримки бізнесу задля забезпечення приросту ПДФО в наступні роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

Підхомний О. М.
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Ревак І. О.
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ CASE-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

Вступ. В умовах воєнного стану для боротьби з фінансовими злочинами, такими як відмивання грошей, фінансування тероризму тощо, уряди та визначені законом суб'єкти господарювання застосовують заходи фінансового моніторингу та належної обачності. Фінансовий моніторинг включає відстеження та аналіз фінансових транзакцій для виявлення підозрілої діяльності та потенційних загроз цілісності фінансової системи, зокрема транзакцій з готівкою, електронних переказів та інших фінансових потоків, які можуть свідчити про незаконну діяльність. Принципи належної обачності є пріоритетними для забезпечення незалежної оцінки при підписанні контракту, купівлі фінансових інструментів тощо [1]. Належна обачність передбачає проведення перевірок окремих осіб, організацій і компаній для виявлення потенційних ризиків і вразливостей. Це може включати перегляд фінансових даних, проведення інтерв'ю та виконання інших інформаційно-аналітичних процедур для оцінки ризик-профілю сторін, залучених до фінансових операцій. Роль фінансового моніторингу та належної обачності під час воєнного стану полягає в дотриманні законних норм і процедур, мінімізації дестабілізуючих чинників та нейтралізації загроз національній безпеці. Окремі ризикові ситуації потребують підготовки аналітичних матеріалів з обґрунтованими підозрами для подання відповідних справ (кейсів) до національного підрозділу фінансової розвідки.

Мета роботи – окреслити перспективи використання case-орієнтованого підходу в системі фінансового моніторингу України.

Основна частина. За воєнного стану фінансовий моніторинг і належна обачність є особливо важливими через зростання потенціалу злочинної та терористичної діяльності, яка може підірвати стабільність фінансової системи України. Підтримуючи надійний фінансовий моніторинг і програми належної перевірки, уряди можуть допомогти забезпечити цілісність фінансової системи. Водночас надзвичайно актуальним стає використання case-орієнтованого підходу різними суб'єктами системи фінансового моніторингу. Такий підхід дає змогу здійснювати більш цілеспрямований і точний моніторинг фінансової діяльності, що може допомогти ефективніше виявляти та запобігати незаконній діяльності.

Варто зауважити, що case-орієнтований підхід у системі фінансового моніторингу тісно пов'язаний з Національною оцінкою ризиків (НОР) та є частиною реалізації ширшої стратегії боротьби з фінансовими злочинами. НОР репрезентує всебічний аналіз ризиків відмивання грошей, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення стосовно країни, який охоплює виявлення зон високого ризику для розроблення рекомендацій щодо політики та дій, спрямованих на пом'якшення ризиків. НОР ґрунтується на детальному аналізі даних та інформації, зібраних із різних джерел, включаючи підрозділи фінансової розвідки, правоохоронні органи та інші відповідні зацікавлені сторони. З іншого боку, case-орієнтований підхід у фінансовому моніторингу включає виявлення та аналіз окремих підозрілих операцій або діяльності, які можуть свідчити про фінансові злочини.

Case-орієнтований підхід може допомогти у проведенні НОР шляхом надання конкретних прикладів ризиків, виявлених під час оцінки. У той же час, НОР може впорядковувати роботу осіб, які застосовують case-орієнтований підхід, виділяючи сфери високого ризику, які можуть вимагати ретельнішого вивчення. НОР також може допомогти суб'єктам фінансового моніторингу глибше зрозуміти загальну картину ризиків та розробити ефективніші стратегії для виявлення фінансових злочинів. Загалом case-орієнтований підхід та НОР є взаємодоповнюючими підсистемами.

Значна частина суб'єктів фінансового моніторингу може використовувати лише дані від клієнтів та відкриті джерела інформації. У загальносвітовій практиці розвідку на основі відкритих джерел інформації позначають терміном Open source intelligence (OSINT). Використання OSINT у case-орієнтованому підході передбачає такі кроки:

- ідентифікація конкретного випадку, який потрібно розслідувати (конкретна компанія, фізична особа чи транзакція, яка потребує додаткової перевірки);
- збір даних, пов'язаних зі справою (новини у ЗМІ, статті, публікації в соціальних мережах, фінансові звіти та інші онлайн-джерела);
- аналіз даних з метою виявлення закономірностей та потенційних тривожних сигналів. Це може передбачати використання інструментів візуалізації даних, інструментів обробки природної мови та інших аналітичних методів для виявлення потенційних ризиків;
- перевірка даних на предмет їх точності та надійності. Це може включати отримання інформації з кількох незалежних джерел або використання інструментів перевірки фактів;
- визначення потенційних ризиків (ймовірність фінансового шахрайства, відмивання грошей або іншої злочинної діяльності);
- звіт про результати, що може включати рекомендації щодо подальших дій, таких як проведення більш детального розслідування або звернення до суду.

Використання case-орієнтованого підходу у системі фінансового моніторингу з даними OSINT може допомогти аналітикам ефективніше виявляти ризики. Збираючи та аналізуючи дані з різних онлайн-джерел, аналітики можуть отримати цінну інформацію про фінансову діяльність та виявити потенційні тривожні сигнали, які можуть вказувати на злочинну діяльність. Застосовуючи case-орієнтований підхід, аналітики можуть зосередитися на конкретних транзакціях, окремих особах чи організаціях та проводити глибші розслідування їх фінансової діяльності. В арсеналі аналітиків також є методи аналізу зв'язків та мереж, щоб виявляти зв'язки між різними суб'єктами та центри незаконної діяльності. Загалом використання case-орієнтованого підходу у системі фінансового моніторингу із залученням можливостей OSINT може допомогти аналітикам ефективніше виявляти фінансові злочини, забезпечуючи детальне розуміння діяльності й поведінки фізичних та юридичних осіб, які беруть участь у фінансових операціях.

Інформаційні ресурси у відкритих джерелах формуються за рахунок того, що уряди ведуть певні реєстри, журналісти й аналітики публікують актуальну інформацію, періодично відбуваються витoki значущої інформації, компанії та організації публічно розкривають певну інформацію, платформи соціальних мереж дають людям змогу публічно ділитись інформацією, академічні й дослідницькі установи публікують результати досліджень та звіти, неурядові організації збирають і публікують інформацію щодо сфери їх діяльності, онлайн-форуми дають змогу обмінюватись інформацією між особами зі спільними інтересами, публічні записи та судові документи доступні через різні онлайн-бази даних, інтернет-новини від ЗМІ охоплюють широкий спектр тем, включно з бізнесом і фінансами.

Висновки. В умовах воєнного стану, коли існують підвищені ризики скоєння фінансових злочинів та іншої незаконної діяльності, case-орієнтований підхід може бути особливо важливим. Фінансовий моніторинг може бути зосереджений на конкретних особах, організаціях або операціях, які становлять ризик для цілісності фінансової системи. Мова йде про моніторинг фінансової діяльності осіб або організацій, підозрюваних у підтримці тероризму чи участі в іншій незаконній діяльності. Зосереджуючись на конкретних випадках, фінансовий моніторинг можна застосувати до конкретних ризиків і вразливостей окремих транзакцій замість застосування широкого підходу, який може бути надто затратним і поверхневим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Financial Crime Guide: A firm's guide to countering financial crime risks (FCG). URL: <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/FCG.pdf>

Глушко А. Д.
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Пиріг Я. М.
магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПОДАТКОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Вступ. В умовах посилення зовнішніх і внутрішніх загроз та небезпек податкова система виступає одним із головних інструментів підтримки національної економіки. Воєнний стан в Україні та одночасне посилення євроінтеграційних процесів вимагають реформування податкової системи як базису стабільного функціонування країни.

Мета роботи. Метою дослідження є визначення перспективних напрямів реформування податкової системи України.

Основна частина. З моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Україна активно почала рухатись шляхом європейської інтеграції. Станом на кінець 2021 року стан виконання Угоди про асоціацію оцінювався на рівні 63 % [1]. 28 лютого 2022 року було подано заявку на вступ до Європейського Союзу. У 2022 році через початок повномасштабної війни російської федерації проти України швидкість проведення реформування в рамках виконання Угоди про асоціацію суттєво знизилася [2]. Водночас питання ефективності функціонування податкової системи та наближення її до європейських стандартів набуло особливої актуальності.

В умовах сьогодення для України одним із першочергових завдань є підтримка національної економіки з подальшим її післявоєнним відновленням та відбудовою. У цьому аспекті податкова система відіграє важливу роль як дієвий важіль підтримки та відновлення економічно-соціальної стабільності за умови дотримання балансу співвідношення між можливостями держави з погляду забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягнення пріоритетних соціально-економічних цілей в умовах євроінтеграції країни [3].

З метою підтвердження даної тези проведено оцінювання впливу податкової системи на національну економіку України з урахуванням основних макроекономічних показників за 2018–2021 роки (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні макроекономічні показники України за 2018–2022 роки

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Податкові надходження, млн грн	986 348,5	1 070 321,8	1 136 687,2	1 453 804,1	1 343 225,0
Доходи Зведеного бюджету, млн грн	1 184 278,1	1 289 779,8	1 376 661,6	1 662 242,7	2 196 273,3
Питома вага податкових надходжень у Зведеному бюджеті, %	83,29	82,98	82,57	87,46	61,16
ВВП, млн грн	3 083 409	3 675 728	3 818 456	4 363 582	3 865 780

*складено авторами за [4]

Таким чином, основні макроекономічні показники України протягом 2018–2021 років демонструють позитивну тенденцію. Зокрема, податкові надходження протягом аналізованого періоду збільшилися на 467 455,6 млн грн. Це відбулося за рахунок розширення бази оподаткування та ефективного контролю за платниками податків. Податкові надходження складають основну частку надходжень до Зведеного бюджету. Протягом 2018–2021 років на їх частку стабільно припадає більше 80 % і у кінці досліджуваного періоду складають 87,46 % від усіх надходжень.

Доходи Зведеного бюджету України також постійно зростали і у 2021 році склали 1 662 242,7 млн грн, що у 1,4 рази більше за 2018 рік. Загалом зростання доходів Зведеного бюджету відбулося за рахунок збільшення податкових надходжень [4, 5].

Зниження питомої ваги податкових надходжень у 2022 році безпосередньо пов'язано з війною, розгорнутою російською федерацією, та знищенням чи втраченою частини виробничих потужностей суб'єктів господарювання, релокацією тощо. Загалом наведені дані підтверджують значний вплив податкових надходжень на основні макроекономічні показники України. Відповідно економічне відновлення та розвиток країни в значній мірі залежить від ефективності функціонування податкової системи.

З урахуванням безпрецедентних ризиків та загроз у сучасних умовах, правомірно виділити наступні основні проблемні аспекти ефективності функціонування податкової системи України: воєнний стан в Україні; нестабільність податкового законодавства; високий рівень корупції в країні та тінізації національної економіки; складний процес адміністрування податків; нерівномірне навантаження на платників податків; низький рівень податкової відповідальності та податкової культури громадян та суб'єктів господарювання.

Відповідно пріоритетними напрямками реформування податкової системи України є наступні:

1) подальша євроінтеграція профільної нормативно-правової бази та подальша імплементація BEPS;

- 2) розробка цілісної системної стратегії подолання корупції та тіньового сектору економіки;
- 3) спрощення адміністрування податків;
- 4) забезпечення коректної роботи податкових та суміжних виконавчих органів;
- 5) формування кадрового потенціалу та податкової культури [6].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, правомірно відмітити, що однією з перешкод на шляху України до європейського економічного рівня є непрозорість відносин між державою та бізнесом у податкових відносинах. Податкова реформа, яка передбачатиме використання позитивного європейського досвіду [7], сприятиме детінізації та стабілізації національної економіки під час воєнного часу і забезпечить сприятливі умови для її зростання та відновлення у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онищенко С. В., Глушко А. Д., Маслій О. А. Фіскальні ризики бюджетній безпеці України. *II Міжнародний податковий конгрес*, 26 листопада 2021, м. Ірпінь. Університет ДФС України. С. 88–91.
2. Глушко А. Д., Кондратенко В. Р. Податкова система України в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 09 червня 2022 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 122–124.
3. Hlushko A. D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Ptashchenko L., Yehorycheva S., Chychkalo-Kondratska I., Onyshchenko S., Berezhna A. [etc.]. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.
4. Доходи зведеного бюджету. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/>
6. Варналій З. С., Кіслова А. О. Реформування податкової системи як чинник забезпечення фінансової безпеки України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 12(56). Т. 1. С. 14–22.
7. Глушко А. Д., Колінчук Д. В., Власенко В. А. Реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 180–183.

Слатвінська М. О.
д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

Шатковська Є. О.
магістрантка (здобувач вищої освіти)
ОП «Управління публічними фінансами»
Одеського національного економічного університету

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Минуло більше року від початку повномасштабної війни України проти росії. 2022 рік продемонстрував, що наші місцеві органи були, є і будуть стабільними й стійкими, навіть у період воєнного часу, в тому числі у фінансовій сфері. Постійна та безперервна підтримка Збройних Сил України, забезпечення роботи територіальної оборони, розміщення внутрішньо переміщених осіб та контроль безпеки регіону загалом тому є доказ. Не дивлячись на регулярні обстріли, атаки з повітря – місцеві органи самоврядування одержали автономні, відповідні фінансові ресурси за допомогою яких ми можемо протистояти ворогу й по цей день.

Мета роботи. Проаналізувати податкові надходження до місцевих бюджетів у воєнний час та порівняти отримані дані з тенденціями минулих періодів; виявити причини недоотримання податкових надходжень або ж їх збільшення.

Основна частина. Для того, щоб зрозуміти, наскільки ваговою є частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, розглянемо рисунок [1]:

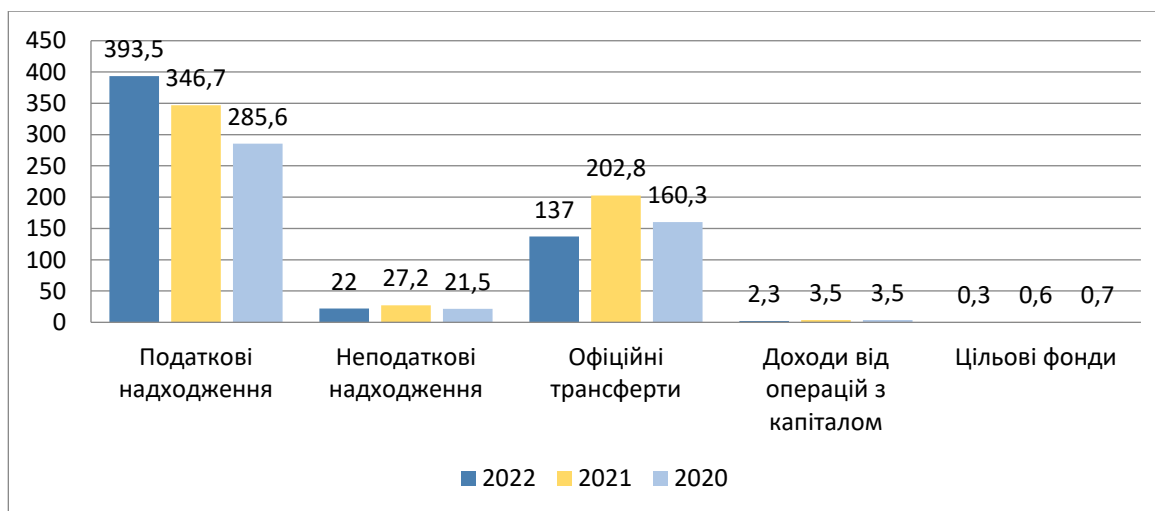

Рисунок 1 – Структура доходів місцевих бюджетів за 2020–2022 роки у розрізі видів надходжень, млрд грн

Аналізуючи дані, чітко можемо сказати, що усього до місцевих бюджетів у 2022 році надійшло 555,1 млрд грн, з них 393,5 млрд грн – це податкові надходження, що приблизно становить 71 %. Якщо порівняти з 2020 роком, де доходи місцевих бюджетів склали 471,5 млрд грн, частка податкових надходжень склала

60,6 % (285,6 млрд грн). Отже, за аналізований період прослідковується тенденція до збільшення податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів.

На другій сходинці – офіційні трансферти, це майже 25 % доходів місцевих бюджетів у 2022 році і 34 % у 2020 році. Тут спостерігаємо зменшення на 23,3 млрд грн. Потім інші надходження у меншій частці.

Тепер проаналізуємо, завдяки яким податкам поповнюються місцеві бюджети та порівняємо їх із довоєнним періодом:

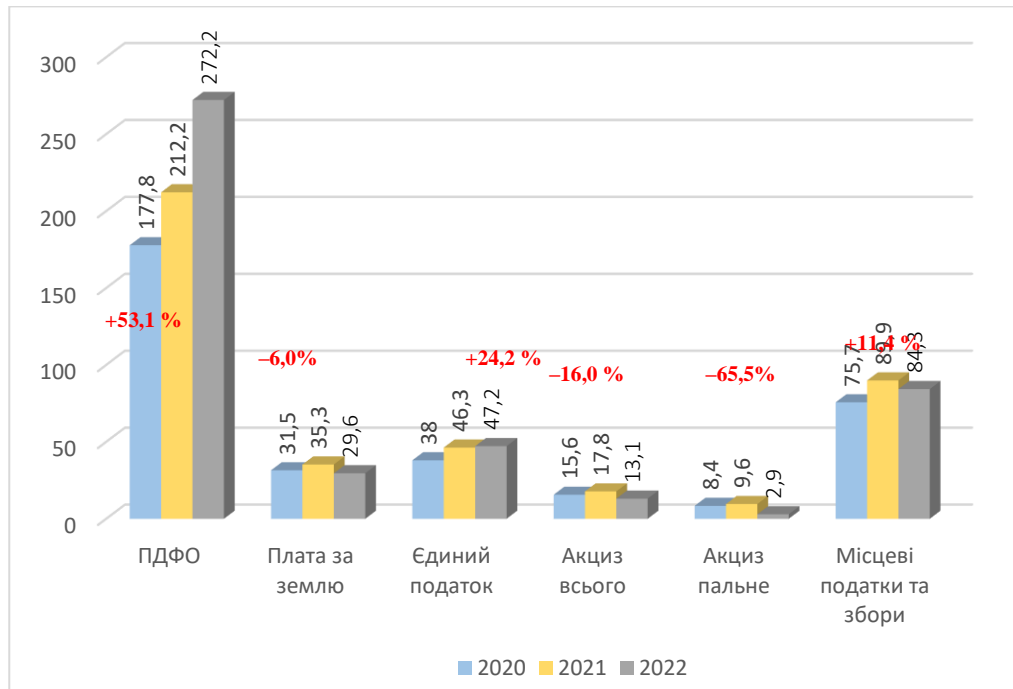

Рисунок 2 – Приріст податкових надходжень до місцевих бюджетів за 2020–2022 рр., млрд грн, % росту

Отже, зростання відбулося за рахунок значного збільшення надходжень з ПДФО – на 53,1 %. Проте відбулося стрімке зниження по акцизному податку, зокрема імпорту пального – на 65,5 %. Наслідком такого зменшення стало утворення в 2022 році, ставки акцизу на імпорт пального у розмірі 0,00 євро за 1 000 літрів. Згідно з Законом України № 2120-ІХ, від 15.03.2022, така ставка акцизу буде тимчасовою і діятиме на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану.

Відбулося падіння і надходжень по платі за землю, складають вони –6,0 % (–1,9 млрд грн) порівняно з 2020 роком – також через зміни у податковому законодавстві, де з березня 2022 року не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата) на територіях, де ведуться (велися) бойові дії [2].

Що стосується єдиного податку, то за рік війни приріст становить 24,2 %. Але якщо брати до уваги окремі регіони, то сплата цього податку коливається і на територіях, де велися (ведуться) бойові дії. Внаслідок цього, малі та середні біз-

неси були релоковані, або ж зовсім припинили роботу в цих регіонах (Одеська, Сумська, Харківська, Миколаївська, Чернігівська, Запорізька, Донецька, Херсонська та Луганська області).

Натомість у регіонах, куди в значній мірі перемістились ВПО та куди релокувався бізнес, приріст єдиного податку значно вище показників минулих років [3].

Висновки. Період воєнного стану та економічної нестабільності несе велике навантаження на місцеві бюджети, норми законодавства постійно змінюються. Проте від поповнення місцевого бюджету залежить допомога військових, підтримка населення, ліквідація наслідків вторгнення тощо.

За 2022 рік велика кількість людей була змушена тікати від війни, залишаючи власні домівки, роботу, та переїжджати в більш безпечні регіони, і у зв'язку з цим виникла потреба у збільшенні робочих місць для забезпечення, підтримки нашої економіки та армії. Так, одним із джерел поповнення може бути підвищення контролю офіційного працевлаштування, зокрема внутрішньо переміщених осіб, створення нових робочих місць, тобто залучення до сплати ПДФО; також ефективно управління земельними ресурсами, систематичний облік землі, і звісно, перевірки орендної плати зможуть доповнювати надходження місцевих бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розділ «Бюджет–Доходи». *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>
2. Закон України № 2120–ІХ, від 15.03.2022 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
3. Ігор Онищук. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. *Шведсько-український Проєкт «Підтримка децентралізації в Україні», SALARInternational*. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16105#:~:text=Загалом%20за%202022%20рік%20до,тобто%20четверту%20частину%20всіх%20надходжень>

Слатвінська М. О.

д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету

Мишалова Ю. О.

магістрантка (здобувач вищої освіти)
ОП «Управління публічними фінансами»
Одеського національного економічного університету

ПРОБЛЕМИ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вступ. Важливість дослідження акцизного податку є найбільш актуальною в наш час, оскільки непрямі податки залишаються стабільним джерелом формування державного бюджету, а акцизний податок – ще й місцевих. Крім фіскального значення він відіграє також вагомую регуляторну роль. А наявність проблемних ас-

пектів його стягнення спонукає до виявлення цих прогалин з метою підвищення його фіскально-регулюючого потенціалу.

Проблематикою акцизного оподаткування займається низка провідних вчених, зокрема: В. Андрущенко, В. Буряковський, Г. Бех, В. Вишневський, Т. Васильців, О. Данілов, А. Дрига, А. Крисоватий, І. Луніна, А. Луцик, І. Лютий, В. Мельник, В. Опарін, А. Соколовська, Л. Сідельникова, М. Слатвінська, праці яких стали теоретичним та практичним базисом дослідження [2, 3]. Втім незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень у цій сфері, залишаються не вирішеними деякі проблеми акцизного оподаткування. В умовах швидкоплинності часу та появи нових ендогенних та екзогенних чинників впливу на процес стягнення акцизних податків, посилення форс-мажорних обставин воєнного стану актуалізується необхідність поглибленого дослідження проблематики акцизного оподаткування.

Мета роботи – проаналізувати особливості акцизного оподаткування в Україні, виявити проблемні аспекти та запропонувати шляхи їх усунення.

Основна частина. Акцизний податок – це непрямий податок на споживання окремих видів товарів, який включається в їх ціну. Він справляється як на території України, так і в європейських країнах. Акцизний податок є одним із перших податків, які використовували практично усі країни світу.

У зарубіжних країнах перелік підакцизних товарів набагато ширший, але в Україні згідно з ПКУ можна виділити такі їх види [1]:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу «живого» бродіння);
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну;
- пальне;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електрична енергія.

Можна сказати, що шляхом зміни ставок на підакцизні товари в Україні здійснюється вплив на обсяги їх споживання. Особливої уваги набувають регуляторні дії держави щодо обмеження споживання шкідливих для здоров'я товарів (алкоголь та тютюн). Протягом останніх років ставки на ці види підакцизних товарів підвищувалися в геометричній прогресії. Однак адміністрування підакцизних товарів пов'язано з низкою проблем і недоліків, як у сфері функціонування елементів цього податку, так і щодо особливостей його стягнення уповноваженими органами.

Можна назвати основні недоліки механізму справляння акцизного податку, до яких відносяться:

– суттєве підвищення ставок акцизного податку зумовило, з одного боку, зростання цін на підакцизні товари, а з іншого, – збільшення обсягів тіньового обігу підакцизних товарів;

– недостатній рівень захисту від підробок акцизних марок;

– недостатній рівень повноважень працівників податкових та митних органів, задіяних у сфері контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів, а також недостатній рівень відповідальності за їх дії чи бездіяльність у сфері контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів.

Також проблемою акцизного оподаткування в Україні є досить високі ставки податку. Вони змушують підприємців вести тіньові операції.

Деякі автори вважають, що виробнику навіть байдуже, яку частку прибутку у формі акцизу необхідно віддати державі, адже фактично цей податок сплачує її споживач. Але не лише споживачі повинні сплачувати акцизний податок: «Виробник не може змусити споживача заплатити увесь податок, який стягується з його товару, оскільки збільшення ціни підакцизного товару спричинить зменшення споживання. Тому сплата акцизного податку лягає на плечі не тільки на споживача, який повинен платити більш високу ціну за акцизний товар, а ще й на плечі виробника який із вирахуванням акцизного податку отримує менше коштів. Отже, бюджет отримує надбавку, яку сплачує покупець, та частину прибутку, якою змушений був поступитися виробник. В цьому полягає властивість акцизного податку» [4].

Все більше дискусій відбувається щодо збільшення цін на тютюнові вироби. Від підвищення цін на сигарети виникає певне зниження їх споживання. Однак таке зниження є тимчасовим і протягом 4–6 місяців повертає попит до попереднього рівня (до того, як було підвищено ставки).

Водночас, акцизний податок має низку позитивних ознак, а саме:

– регулярно і швидко надходить до бюджету, що зумовлено стійким попитом населення на цей вид товарів;

– має високу швидкість надходження до бюджету, оскільки його перерахування відбувається відразу після реалізації товару;

– йому притаманна відсутність ризику несплати у випадку нерентабельного виробництва.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного можна констатувати, що акцизний податок за своєю природою є невід’ємним джерелом формування бюджету і за наявності проблемних аспектів його стягнення потребує якнайшвидшого їх усунення. Проведене дослідження дає змогу запропонувати такі шляхи усунення виявлених недоліків акцизного оподаткування в Україні:

– забезпечення стабільності ставок податку протягом тривалого періоду;

– привести законодавчу базу України щодо стягнення акцизного податку у відповідність до вимог Директив Ради ЄС;

– розширення прав та підвищення рівня відповідальності працівників податкових та митних органів, задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів.

Запропоновані рекомендації покращать процедуру підакцизного оподаткування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий Кодекс України від № 2755-17 із змінами та доповненням 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Бех Г. В. Законодавче визначення акцизного збору в Україні. *Податкова політика в Україні та її нормативно-правове забезпечення*: зб. наук. пр. Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. С. 103–106.
3. Дрига А. Б. Активізація акцизного оподаткування в регулюванні соціальних процесів. *Фінанси України*. 2001. № 5. С. 95–106.
4. Луцик А. І. Проблематика та перспективи розвитку специфічного акцизного оподаткування в Україні. 2010. С. 3.

Андрузська К. О.

студентка (здобувачка вищої освіти)

ОП «Муніципальне підприємство» 5 курсу 2 групи
Одеського національного економічного університету

Слатвінська М. О.

завідувачка кафедри фінансів,

д-р екон. наук, проф.

Одеського національного економічного університету

ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТІВ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

Вступ. Активні бойові дії на території України, введення воєнного стану негативно відбилися на економічних відносинах у країні, практично призупинили свою діяльність великі корпорації, які знаходяться в охоплених війною зонах, а їх частка складала половину ВВП держави. У таких складних умовах була продемонстрована здатність місцевого самоврядування до забезпечення стабільності розвитку територій України.

Мета роботи. Проаналізувати тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів та запропонувати напрями збільшення податкових надходжень в умовах воєнного стану.

Основна частина. Про спроможність гідно протидіяти різним викликам, в тому числі й у фінансовому плані, говорять низка науковців [1, с. 18]. Підтвердженням такої спроможності є джерела наповнення дохідної частини місцевих бюдже-

тів за 2022 рік, серед яких найбільша частка належить податковим надходженням, а саме 393,5 млрд грн.

До місцевих бюджетів у 2022 році надійшло 555,1 млрд грн доходів, з них, найбільшу частку склали податкові надходження – 70,9 % всіх надходжень [2]. Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України зростає з 22,6 % у 2017 році до 24,4 % у 2022 році.

Виконання місцевих бюджетів за доходами забезпечили в основному регіони, які не знаходилися в зоні бойових дій, в окупації. Це стосується і Одеської області. Якщо розглянути дохідну частину бюджетів Одеського регіону в динаміці за ряд років (із 2017 року), то зауважимо, що надходження, наприклад, податків у 2022 році було в 2 рази більше ніж у 2017 році і складало 24 539,3 млн грн, що на 3 434,7 млн грн більше ніж у 2021 році і на 1,4 % вище планового рівня (рис. 1).

Відхилення фактичних надходжень від планових коливаються на рівні 1–1,5 %.

Більше 50 % податкових надходжень до місцевих бюджетів Одеської області приходить з податку з доходів фізичних осіб. Так, у 2022 році надходження ПДФО складало 67 % від загальної суми податків (рис. 2).

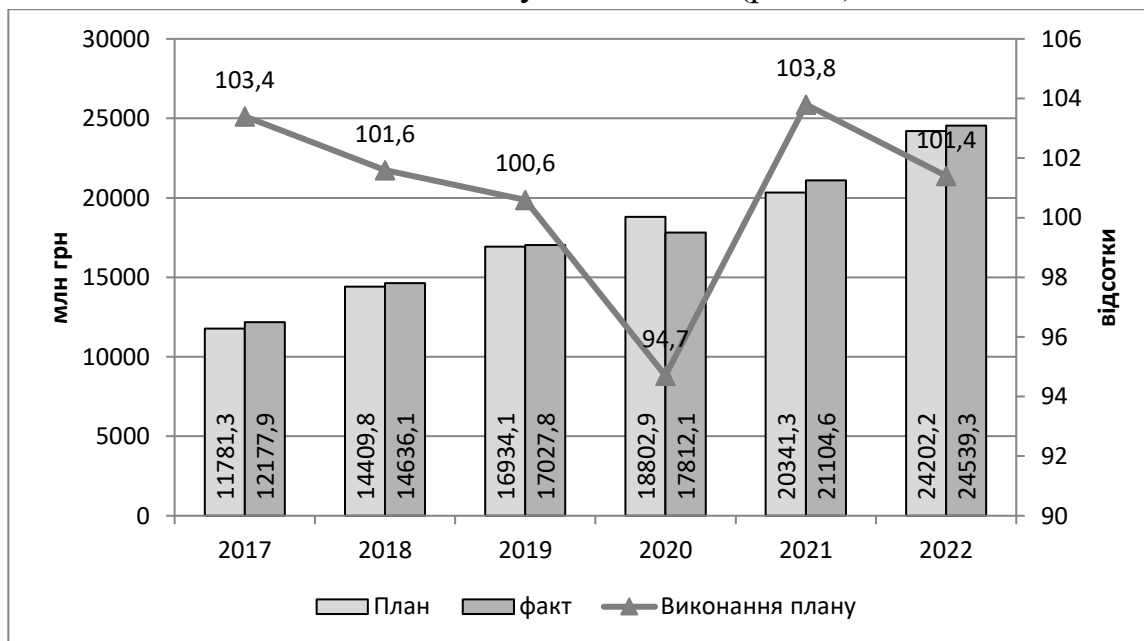

Рисунок 1 – Виконання плану надходження до місцевих бюджетів Одеської області податків та зборів станом за 2017–2022 рр.

Джерело: розроблено за [3]

Частка ПДФО за досліджуваний період зростає на 13 %, що можна пояснити як зниженням питомої ваги інших податків у загальній сумі надходжень, так і наслідками внутрішнього переміщення осіб у зв'язку з воєнним станом (Одеса та Миколаїв прихистили 0,7 млн переселенців).

Фактично з 2017 року надходження ПДФО до місцевих бюджетів Одеського регіону зросли в 2,5 рази і склали в 2022 році 16 435,7 млн грн. Ці зміни викликані зростанням мінімальної заробітної плати, збільшенням робочих місць у регіоні, зменшенням тіньового обігу заробітних плат.

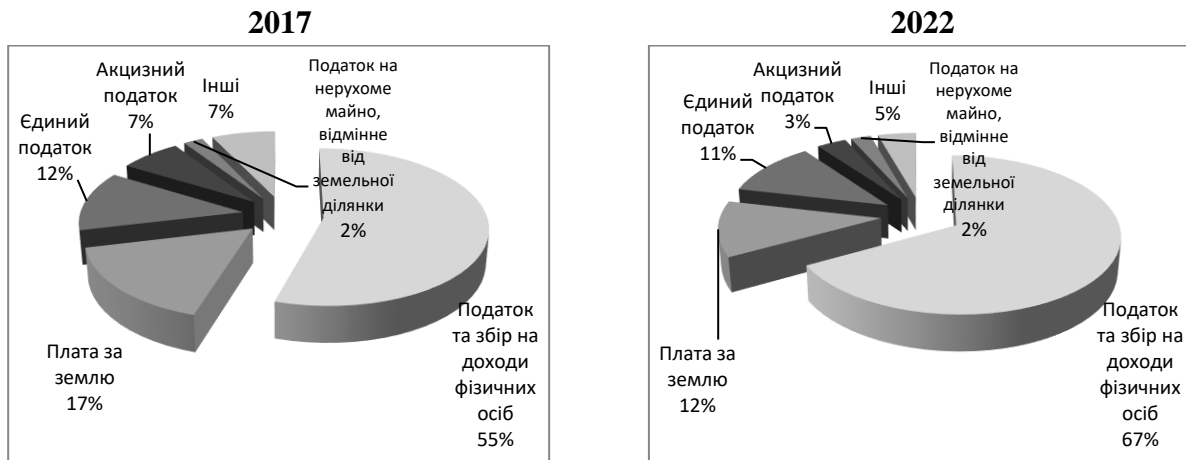

Рисунок 2 – Структура податкових надходжень до доходів місцевих бюджетів Одеської області

Джерело: розроблено за [3]

Не зважаючи на повномасштабні воєнні дії на території України, у 2022 році до місцевих доходів області надійшло на 6,8 % ПДФО більше, ніж було заплановано. Це пояснюється підвищенням виплат військовослужбовцям, які оподатковуються даним видом податку. Водночас варто зазначити, що внаслідок введення податкових пільг (із квітня до вересня 2022 року – нульова ставка акцизного податку на пальне) зменшився приріст надходжень від акцизного податку до бюджету.

Серед науковців панує думка про необхідність підвищення податкових надходжень до бюджету в умовах воєнного стану [4]. З такою позицією є сенс погодитись, адже податковий метод формування доходів бюджету залишається найбільш ефективним.

Висновки. Загалом, з метою підвищення надходжень податків до місцевих бюджетів області у сучасний період, на наш погляд, необхідно: до складу місцевих податків віднести ті, що мають постійний та вагомий характер (наприклад, 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб, збільшити частку надходжень акцизного податку до місцевих бюджетів); розвивати альтернативні джерела наповнення місцевих бюджетів через упровадження неподаткових зборів (наприклад, оренда майна бюджетних установ).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп.; за ред. В. Г. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 54 с.

2. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105#>
3. Департамент фінансів Одеської обласної державної адміністрації. Стан виконання, показники бюджету. URL: <https://gfu.od.gov.ua/budget/pokazniki-byudzhetu/#vikonan-vidatki>
4. Західна О., Бундз Н. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. 12(112). С. 84–91.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

I Всеукраїнська науково-практична конференція,
присвячена 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи

(Вінниця, 27 квітня 2023 р.)

*Редакційна колегія не несе відповідальності за точність фактів та даних,
викладених у публікаціях.*

Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 05.06.2023 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 10,58

Тираж 50 прим. Зам. № 20

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.